

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Disputationum// Roberti Bel-//larmini Politiani,// Societatis
lesv// De Controversiis// Christianae Fidei, Adver-//sus
huius temporis Haereticos,// Tomus ...**

De Sacramento Evcharistiæ - Sex Libris Explicata

Bellarmino, Roberto Francesco Romolo <Heiliger>

Ingolstadii, [1589]

VD16 B 1603

Liber Sextvs, De Eucharistia: qui est secundus de sacrificio Missæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-54113](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-54113)

LIBER SEXTVS DE EVCHARISTIA,

QVI EST SECVNDVS DE SACRIFICIO MISSÆ.

CAPVT PRIMVM.

Ponitur controuersia; An Missa sit propitiatorium sacrificium.

EXPEDITA PRIMARIA CONTROUERSIA, sequuntur aliæ multò quidem, & breues, & faciliores, sed tamen in quibus magis quam in prima, cum aduersariis cõueniunt. Est igitur SECUNDA cõtrouersia; Quod sacrificium Missa sit, Eucharisticum tantum, & honorarium, an etiam propitiatorium, & impetratorium. Nam vt in principio libri superioris explicatum est, tria genera sacrificiorum; seu potius quatuor, cum postremum tribus in duo genera diuidatur. VNVM est, quod in Scriptura dicitur holocaustum, quod etiam *λατρευτικόν*, & honorarium dici potest, cuius finis est solus Dei cultus, atque honor. ALTERVM dicitur in Scriptura sacrificiũ pro peccato, quod etiam propitiatoriũ appellatur: cuius finis est præter Deum, propitiatio irati Dei, & peccatorũ remissio. TERTIVM in Scriptura nominatur pacificum, & hoc est duplex, alterum Eucharisticum, id est, oblatum ad agendas gratias pro beneficio accepto, alterum quod communi vocabulo impetratorium dici potest, cuius finis est impetratio beneficij.

Aduersarij facillè concedunt Missam esse sacrificiũ *εὐχαιστικόν*, & *λατρευτικόν*, nõ quidem quod uelut sacrificiũ propriè dictum, sed impropiè, & largo modo.

suprà demonstratum est. Nam ipsa Eucharistia distributio & manducatio, ad honorem Dei fit, & in gratiarum actionem pro beneficio accepto passionis Christi: ista enim conuenire possent Eucharistia, etiam si non esset aliud, nisi Sacramentum. At esse propitiatorium, & impetratorium, præsertim aliis, quàm ipsis sumentibus, nulla ratione admittunt, nec possunt admittere, nisi fateantur Eucharistiam nõ solùm esse Sacramentum, sed etiam sacrificium propriè dictum: non enim Sacramenta profunt aliis, quàm sumentibus. Vide Lutherum in lib. de captiuit. Babyl. cap. I. Apologiam Confess. Augustanae, in art. de Missa. Confess. V. Vittembergensem, cap. 16. quod est de Eucharistia. Calvinum lib. 4. Instit. cap. 18. §. 13. 14. 15. & 16. & Kemnitium in 2. parte Exam. Trident. Concil. sess. 22. cap. de Missa.

Contrarium docet, ac docuit semper Catholica Christi Ecclesia; & Synodus TRIDENTINA, vt rem totam penitus declararet, sess. 22. can. 2. apertè docuit, sacrificium Missæ non solùm propitiatorium esse pro pœnis, sed etiam pro culpis, nec solùm pro culpis leuibus, sed etiam pro grauibus, atque adedò mortalibus: id enim significat, cum ait: *Crimina, & peccata, etiam ingentia dimittit.* Præterea non solùm impetratorium esse spiritualium beneficiorum, sed etiam temporalium, & idcirco offerri posse pro peccatis, pro pœnis, & pro quibuscunq; aliis necessitatibus. Quam sententiam, vt ordine defendamus, & explicemus, probabimus PRIMVM, sacrificium Missæ propitiatorium esse. SECUNDO, esse impetratorium. TERTIO, ostendemus vtrumque illi conuenire ex opere operato, & breuiter explicabimus, quæ sit propria efficientia sacrificij. QUARTO, soluemus obiectiones hæreticorum.

CAPVT SECVNDVM.

Probatur sacrificium Missæ propitiatorium esse.

HIC TERTIVM sacrificium MISSÆ propitiatorium esse probatur. PRIMVM, testimoniis veteris Testamenti. Scriptura enim Testamenti veteris apertè docet, fuisse in lege naturæ, & Moysis sacrificia propitiatoria. Nam Iob capite primo legimus sanctum Iob, qui

qui in lege naturæ vivebat, quotidie pro peccatis filiorum suorum sacrificasse Deo: & Iob ultimo, Deum ipsum iussisse, ut amici Iob sacrificarent pro peccato suo. Leuit. 4. 5. & 6. describuntur varia sacrificia pro peccato.

Hęc, & similia testimonia dupliciter probant, sacrificium Missæ esse propitiatorium. PRIMO, quia illa sacrificia sunt typi, ac figuræ huius nostri sacrificij, vt supra probatum est.

SECUNDO, quia si sacrificium crucis, quod est singulariter propitiatorium, non impedit, quò minus illa vetera fuerint suo modo propitiatoria, nec impedire debet, quò minus sacrificium Ecclesiæ sit propitiatorium. Nam sacrificium crucis vim habuit ab initio mundi, & habebit vsque ad mundi consummationem; ac propterea si impediret sacrificium nostrum, quò minus esset propitiatorium, impediret etiam vetera; & contra, si illa non impediunt, nec nostrum impedire debet.

TERTIO, quia sacrificium nostrum est verè, ac propriè dictum sacrificium, non minus quàm vetera, vt libro superius demonstratum est: est etiam cõmemoratiuum passionis Domini, vt illa, immò expressius quàm illa, denique cõmemoratiua hostiam Deo gratiorem, quàm illa continerent: quare ipsa causa esse potest, cur illa propitiatoria dici possent, hoc autem non possit?

RESPONDET Calvinus lib. 4. Instit. cap. 18. §. 13. illa vetera dicta esse sacrificia propitiatoria, non quòd verè expiarent peccata, Deumue placarent, sed quòd adumbrarent, ac significarent futurum aliquando sacrificium crucis, quo peccata verè purgarentur.

AT etiam si sacrificia vetera nihil aliud, quàm typi, & adumbrata fuissent, adhuc solutio Caluini non satisfaceret: nam non solum sacrificij crucis, sed etiam sacrificij Eucharistiæ typi, & adumbrata erant. Vnde AVGVSTINVS quæst. 57. in Leuitico ait: *illis, inquit, sacrificijs vnum hoc sacrificium significabatur, quo vera fit remissio peccatorum, à cuius sacrificij sanguine alimentum sumendo, nõ solum nemo prohibetur, sed ad bibendum potius omnes exhortantur.* Deinde, si illa sacrificia modo significabant futuram purgationem, non etiam aliquo modo purgabant: falsa erunt verba Scripturæ, Leuitic. 4. quæ sæpe repetuntur: *Offerat sacrificium, & orabit Sacerdos pro peccato.*

peccato eius, & dimitteretur ei. Et similiter falsum esset, quod legimus Iob ultimo, Dominum placari voluisse iram suam sacrificiis. Illa igitur sacrificia non expiabant peccata quoad culpam coram Deo, quasi iustificarent, & homines verè Dei amicos efficerent ex opere operato; reatè enim Apostolus dicit, Hebr. 10. impossibile esse sanguine hircorum, & vitulorum auferri peccata: sed tamen expiabant maculas legales, & etiam Deum propitiabāt, quoad pœnas temporales, & etiam quoad culpas ex offerentium fide, cuius fidei protestationes erant sacrificia illa.

SECUNDUM argumentum sumitur à verbis institutionis. Nam illa verba: *Hic est sanguis, qui pro vobis funditur in remissionem peccatorum*, apertissimè docent, Christum obtulisse in cœna sacrificium pro peccatis Apostolorum. Idem autem est sacrificium nostrum cum illo, quod in cœna oblatum fuit; iussit enim Dominus Apostolis, vt idem postea frequentarent.

PRAETEREA, sacrificium Missæ est sacrificium applicans promissiones Testamenti noui: nam idè etiam Luc. 22. Testamentum nouum appellatur, vt supra exposuimus. At inter promissiones noui Testamenti vna est de remissione peccatorum, vt patet Hierem. 32. & Hebr. 8.

DENIQUE fatentur Lutherani, vel potiùs contendunt, Eucharistiam institutam esse ad peccati remissionem: quare necesse est, vt peccata remittat, vel vt sacrificium, vel vt Sacramentum. Et quidem vt Sacramentum, non est propriè instituta ad peccati remissionem, sed ad vitæ spiritualis conseruationem. Nam, vt Sacramentum, non prodest nisi sumenti: sumens autem probare se antea iubetur, nec potest cum conscientia peccati accedere, nisi iudicium sibi manducare velit, & bibere, I. Corinth. 11. Sequitur igitur vt ad remissionem peccati instituta sit Eucharistia, vt sacrificium est. Et sanè aduersarij non intelligunt quid loquantur, cum Eucharistiam ad peccati remissionem institutam volunt, & tamen Sacramentum tantum, non etiam sacrificium illam esse contendunt.

TERTIUM argumentum sumitur ex Apostolo, qui Hebr. 5. sic ait: *Omnis Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad Deum, et offerat dona, & sacrificia pro peccato.* vbi videmus præcipuum munus Sacerdotis

dotis cuiuslibet esse offerre pro peccato. Si ergo, vt in
 ziore libro demonstratum est, habemus in Ecclesia sacra-
 tium, & sacrificium: necesse est, vt ad peccata purganda
 habeamus. Præterea sicut Apostolus dicit, Hebr. 10. *Peccato-
 rum remissio, iam non est oblatio pro peccato*: ita nos con-
 trario dicere possumus, Vbi nondum facta est remissio, peccata
 relinquitur hostia pro peccato. At remissio perfecta non
 facta est, sed quotidie fit, & fiet vsque ad mundi consum-
 mationem; ergo manet adhuc, & manebit vsque ad mundi
 summationem hostia pro peccato.

SECUNDO probatur testimoniis antiquorum Patrum.
 IACOBVS in Liturgia: *Offerimus*, inquit, *tibi inuocatum
 sacrificium pro peccatis nostris, & ignorantis populi*. IULI-
 ANVS in Dialogo cum Triphone, dicit sacrificiū vacca-
 offerrebat pro elephantiacis, fuisse figuram Eucharistia
 qua offertur pro expiatione peccatorum. ORIGENES
 mil. 13. in Leuiticum, cum adduxisset verba Domini, quibus
 iubemur mysterium Eucharistia conficere in memoria
 eius: *Ista est*, inquit, *commemoratio sola, qua propitiū
 Deum hominibus*. ATHANASIUS in sermone de delectatione
 quem Damascenus citat in sermone eiusdem argumenti: *Hostia
 ta*, inquit, *hostia oblatio, propitiatio est*. BASILIUS in Litur-
 gia non procul ab initio: *Dignos*, inquit, *efficio nos, qui
 corde stemus coram te, tibiq; ministremus, & offerimus
 sacrificium hoc reuerendum ad abolenda delicta nostra, & propiti-
 culo populi tui, &c.* CYRILLUS Catecheli 5. mylaggia
 vocat Eucharistiam hostiam propitiationis, & postea
 Christum pro nostris peccatis mactatum offerimus, *Et
 illis cum, qui est benignissimus, propitium reddat*.
 CHRYSOSTOMVS lib. 6. de sacerdotio: *Sacerdos, inquit,
 pro vniuerso orbe terrarum legatus intercedit, deprecatur
 apud Deum, & hominum omnium non solum uiuentium
 etiam defunctorum peccatis propitius fiat*. Idem in Liturgia
 Idoneis, inquit, *nos redde ad inferenda tibi dona, & sacrificium
 pro peccatis nostris, & populi ignorantis*. Idem homil. 4.
 pist. ad Ephes. saepe vocat sacrificium Eucharistia, hostiam
 lutarem. Denique DAMASCENVS lib. 4. cap. 14. dicit
 sacrificio sordes peccatorum purgari.

Ex Latinis CYPRIANVS in sermone de cena Domini
 Eucharistiam esse holocaustum ad purgandas iniquitates
 A. 117

AMBROSIVS lib. I. de officiis, cap. 48. de Eucharistia loquens: *Offert, inquit, Christus seipsum quasi Sacerdos, et peccata nostra dimittat.* Et in exhortatione ad virgines in ultimis verbis, vocat sacrificium, quod in altari offertur, hostiam salutarem, per quam peccatum mundi huius aboletur. HIERONYMVS in commentar. cap. I. epist. ad Titum: *Si lascis, inquit, imperatur, et propter orationem abstineant se ab Exorum coitu: quid de Episcopo sentiendum est, qui quotidie pro suis, populisq; peccatis illibatas Deo oblaturus est victimas?* Vide eundem in epist. ad Damasum de filio prodigo, & in epist. ad Fabiolam de veste sacerdotali. AVGVSTINVS quaest. 57. in Leviticum: *In multis, inquit, sacrificiis, quae pro peccatis offerebantur, unum hoc nostrum sacrificium significatur, in quo Vera fit remissio peccatorum.* Et lib. 20. ciuit. cap. 25. scribit, sacrificium pro peccato offerri in Ecclesia usque ad diem iudicii, sed non ulterius, quia post eum diem non erunt, quibus peccata remitti possint: & lib. I. contra Cresconium, cap. 25. vocat sacrificium Eucharistiae, unicum sacrificium pro salute nostra. Serm. II. de Sanctis, qui est IV. de Innocentibus, de altari loquens: *Ibi, inquit, pro peccatoribus Christi sanguis effunditur.* GREGORIVS lib. 4. Dialog. cap. 58. *Hac victimas singulariter ab aeterno interitu animam saluat.* Vide etiam homil. 37. BEDA lib. 4. hist. gentis suae, cap. 22. *Sacrificium, inquit, hoc salutare ad redemptionem valet anima, et corporis sempiternam.*

Accedat Concilium BRACARENSE III. quod ante Bedae tempora celebratum fuisse constat, can. I. sic legimus: *Cum omne crimen atque peccatum oblati Deo sacrificiis deleatur, quid de cetero pro delictorum expiatione Domino dabitur, quando in ipsa sacrificij oblatione erratur?*

Accedant denique omnia testimonia in sequenti controversia adducenda, quibus probabimus sacrificium Eucharistiae esse propitiatorium defunctis. Nam qui asserunt, hoc sacrificium propitiatorium esse defunctis; necessario asserunt esse propitiatorium: quod nunc tantum demonstrandum suscepimus. Haec de testimoniis Patrum,

CAPVT TERTIVM.

Probatnr idem sacrificium esse etiam impetratorium.

AM verò non solum propitiatorium sacrificium esse, ac pro peccatorum remissione offerri potest corpus Dominicum, sed etiam esse impetratorium omnis generis beneficiorum, ac pro inopia ritè offerri, facillè probati potest testimoniis Scripturarum, & Patrum.

PRIMO, in Testamento veteri erant hostiæ non solum pro delicto, sed etiam pacificæ, tum pro actione gratiarum, tum etiam votivæ pro beneficio aliquo impetrando, vt patet Levit. 7. & alibi passim: & David 2. Reg. vlt. obrulit pacificam hostiam pro peste auertenda, & impetrauit. Onias obrulit hostiam salutarem pro vita temporali Heliodori, quam etiam impetrauit. 2. Machab. 3. & Hebræi 1. Esdræ 6. immolabant hostias pro vita Regis Darij, & filiorum eius. Quare, si verum est, quod scribunt Chrysostomus in Psalm. 95, Augustinus lib. 1. contra Iudæos aduers. legis, & Prophet. cap. 20. & Leo serm. 8. de passione Domini, omnes differentias hostiarum veterum vna Eucharistia oblatione contineri: necesse est, vt Eucharistia offerri possit etiam pro impetrandis eiusmodi beneficiis.

SECUNDO, quod scribit Apostolus, 1. Timoth. 2. facienda sunt in Ecclesia obsecrationes, orationes, postulationes, & gratiarum actiones, pro Regibus, & omnibus, qui in sublimitate sunt, vt quietam, & tranquillam vitam agamus, exponunt sancti Patres de publicis precibus, quæ fiunt in Missa: & scribunt Apostolum hoc præcepisse, vt sacrificium etiam offerretur pro temporali pace, & tranquillitate Ecclesiæ. Vide Augustinum in epist. 59. ad Paulinum, & commentaria Chrysostomi, Theophylacti, & Oecumenij in hunc locum, & Ambrosium lib. 6. de Sacramentis, cap. vltimo.

TERTIO, Liturgiæ omnes, Iacobi, Clemētis, Basilij, Chrysostomi, non semel inter offerendum, orandum præcipiunt pro pace, pro copia fructuum, & pro aliis id genus temporali-
bus beneficiis.

QUARTO, sancti Patres idem passim testantur. Tertullianus in lib. ad Scapulam: *Sacrificamus*, inquit, *pro salute*

Imperatoris. Et in lib. de Corona militis scribit, oblationem pro natalitiis fieri solitam. CYRILLVS Hierosolymitanus Catechesi 5. mystagogica: *Postquam confectum est, inquit, illud spirituale sacrificium, & ille cultus incruentus, super ipsa propitiationis hostia, obsecramus Deum pro communi Ecclesiarum pace, pro tranquillitate mundi, pro Regibus, pro militibus, pro sociis, pro agrotis, & afflictis, & in summa pro omnibus, qui egent auxilio.* CHRYSOSTOMVS homil. 18. & 21. in Acta Apostolorum, & alibi sæpe docet, offerri sacrificium pro fructibus terræ, proque aliis necessitatibus. AVGVSTINVS lib. 22. ciuit. cap. 8. meminit sacrificij Eucharistiæ oblato ad purgandum domum à Dæmonum vexatione. PROSPER in lib. de prædictionibus Dei, cap. 6. dimidij temporis, scribit suo tempore sacrificium Missæ oblatum pro dæmoniaca, & rursus curata, iterum oblatum in gratiarum actionem. GREGORIUS homil. 37. in Euāgelia, & BEDA 4. lib. hist. Anglię, ca. 22. scribunt diuersis temporibus idem miraculum contigisse, vt cum sacrificium Missæ offerretur pro homine captiuo in alia regione posito, & ignorante quid pro se fieret, eius vincula diuinitus soluerentur ipsa hora sacrificij.

QVINTO & vltimò, ratio ipsa hoc docet: nam si oblatio Eucharistiæ pro peccatis dimittendis valet, certè etiam pro aliis necessitatibus, quæ ex peccato ortæ sunt, valere debet. Et si Deus hoc sacrificio placatus in gratiam cum inimicis suis redit, quantò facilius ob idem sacrificium adducetur, vt amicis, & reconciliatis bona temporalia tribuat, si id eis utile fuerit?

CAPVT QVARTVM.

Explicatur efficientia propria sacrificij Missæ.

QVITVR nunc, vt explicemus, num sacrificium Missæ ex opere operato vim habeat, & simul, vt promissimus, quæ sit propria efficientia sacrificij. Sunt autem tria præmittenda, vt hoc rectè intelligatur. PRIMVM est, sacrificium Missæ à tribus offerri, à Christo, ab Ecclesia, à Ministro; sed non eodem modo. Christus enim offert, vt primarius Sacerdos, & offert per Sacerdotem hominem, vt per suum proprium Ministrum. Ecclesia

Aaaa non

non offert, vt Sacerdos per Ministrum, sed vt populus per Sacerdotem. Itaq; Christus per inferiorem offert, Ecclesia per superiorem: Sacerdos enim quatenus talis, maior est rebus populo, quippe qui, vt mediator quidam, pro populo ad Deum intercedit, nec est propriè in ea re Minister Ecclesie, sed Christi principalis mediatoris. Ex quo etiam sequitur, Ecclesia non propriè sacrificet exercendo actum Sacerdotalem, sed tantùm offerat Sacerdoti rem sacrificandam, aut ut fieri sacrificium, aut certè consentiat in sacrificium, voluntate, ac desiderio offerat, cum Sacerdos offert.

Vbi est etiam **OBSERVANDUM**, totam quidem Ecclesiam offerre omnia sacrificia, quæ à Sacerdotibus offeruntur, sed non eodem modo. Nam aliqui solum habitualiter offerunt, qui nimirum absunt, neq; de sacrificiis cogitant, sed tamen habitualiter cupiunt offerri: aliqui offerunt actu, qui nimirum intersunt sacro, & actuali desiderio offerunt: aliqui præterea offerunt etiam causaliter, quæ causa sunt, vt sacrificium fiat, siue hortando, siue rogando, siue iubendo. Denique Minister ipse offert, vt Sacerdos, sed ministerialis.

SECUNDO, reuocandum est ad memoriam, quod semel dictum est in disputatione de Sacramentis in genere: illud habere vim ex opere operantis, quod vim habet ex bonitate, deuotione eius, qui operatur; ita vt opus multum, aut paruum, aut nihil valeat, prout magna, parua, aut nulla est bonitas, deuotio operantis: qualis est valor precum, & meritum peccatorum. Illud autem habere vim ex opere operato, quod esse valet, modò fiat sicut lex præscribit, quidquid sit de bonitate, vel malitia operantis Ministri, ita vt opus semper idem valeat, nec fiat melius ex Ministri bonitate, neque peius ex Ministri iniquitate. Talem esse valorem Baptismi, ne ad id quidem hoc tempore negant, licet à vocabulo operis operantis abhorreant: idem enim est Baptismus, & idem efficit, si à bono, siue à malo Ministro conferatur. Quare controversa est, Vtrum sacrificium vim habeat ex ipso opere, quale conferunt Sacramenta, aut ex bonitate Ministri, qualem ad nostræ preces.

TERTIO, considerandum est, valorem ex opere operato posse duobus modis in aliquo opere inueniri. Vno modo, quod opus illud sit instrumentum quoddam efficiens, & in se

diatè producens effectum, quasi per modum naturæ; & hoc modo Sacramenta vim habent ex opere operato, quia actio Sacramentalis est instrumentum Dei, quod efficienter, & immediatè iustificat, nisi ponatur obex: nec pendet virtus huius instrumenti à bonitate Ministri, sed à sola Dei institutione. ALIO modo, si opus quidem quod fit, non sit instrumentum efficienter, & immediatè producens effectum, sed tamen infallibiliter, & independentè à bonitate Ministri, moueat Deum ad effectum producendum. Exemplum esse posset in rebus humanis, si quis ignotus, vel etiam inuisus Principi aliquid ab eo peteret nomine alterius, cui Princeps nihil negare posset: ista enim huius hominis supplicatio infallibiliter impetrat, & tamen non habet vim ex opere operantis, id est, ex bona qualitate supplicantis, cum sit ipse ignotus, vel inuisus Principi.

His notatis, ponam aliquot propositiones, quibus res tota aperiatur. PRIMA propositio: *Sacrificium Missæ non habet vim solùm, aut potissimum ex opere operantis, sed etiam ex opere operato.* Dicimus solùm, quia negari non potest, sacrificium habere vim etiam aliquà ex bonitate, & deuotione Ministri sacrificantis. Si enim cetera opera virtutum Deo placet, quatenus ab amico aliquo suo, & ex charitate, & deuotione procedunt, cur non placeat eadem ratione opus istud religionis præstantissimum? Sed negamus, hinc eàtùm, aut hinc potissimum vim habere sacrificium Missæ; atque asserimus vim habere præcipuè ex opere operato.

Quæ sententià communis apud Theologos est, cum vnus tantùm, aut alter inueniatur, qui dissentiat: & est etiam Concilij Tridentini, sess. 22. cap. 2. Vbi cum docet Concilium per sacrificium hoc remitti peccata, reddit causam, quia eadem est hostia, & idem offerens, qui fuit in sacrificio crucis: eadem autem est hostia, & idem offerens, qui fuit in cruce, siue Minister sit bonus, siue malus. Quæ ratio sine dubio est etiam omnium Patrum, immò & Scripturarum, ex quibus supra probatum est CHRISTVM esse, qui (vt Sacerdos primarius, & sempiternus) nunc offert seipsum per manus omnium Ministrorum: quare non pendet effectus principalis huius sacrificij ex bonitate Ministri immediati.

SECUNDA propositio: *Sacrificium Missæ non habet vim ex opere operato ad modum Sacramentorum.* Explico propositionem.

Aaaa 2 nem.

nem. Non operatur sacrificium sufficienter, & immediate neq; est propriè instrumentum Dei ad iustificandum. Id docet Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 2. vbi dicitur hoc sacrificium peccata etiã ingentia dimitti, quia Deus sacrificio placatus, gratiam & donum pœnitentiæ concedit. Non igitur sacrificium immediatè iustificat, vt Baptismus, Absolutio faciunt; sed donum pœnitentiæ impetrat, per quod homo peccator ad Sacramentum accedere velit, & per hoc iustificetur. Quod idem antea docuerat sanctus Thomas, sent. dist. 12. quæst. 2. art. 2. q. 2. ad 4. vbi dicit, sacrificium iustificare eos, pro quibus offertur, non vt causam proximam, sed donum contritionis impetrando.

Quæ sententia S. Thomæ, & Concilij PRIMO probatur, quia si sacrificium immediatè iustificaret, requireret necessariò præuiam dispositionem in eo, pro quo sacrificium offerretur. Quod si verum esset, non liceret sacrificium offerri iis, quos scimus in peccato libenter manere, nec pro oblatiis, & impœnitentibus; quorum tamen contrarium certissimum est: peccarent etiam, qui pro se sacrificium offerrent, nisi simul se ad gratiam recipiendam præpararent, quod falsum esse, nemo dubitat.

SECUNDO probatur ex sacrificio crucis. Non enim maiorem vim habere potest sacrificium Missæ, quàm sacrificium crucis, cùm sacrificium Missæ vim suam habeat à sacrificio crucis: sacrificium autem crucis non efficienter, & immediatè iustificauit, sed tantùm impetratoriè, & meritoriè, ab eo quod omnes homines continuò iusti effecti essent, cùm Dominus pro omnibus hominibus se Deo in sacrificium obtulisset: terea, quod non est in re, non potest efficienter operari. Sacrificium crucis modò nõ est in re, sed solùm in mente Dei, inde non operatur efficienter. Vt igitur sacrificium crucis iustificauit immediatè peccatores, sed placauit Deum, & impetravit, vt per debita media peccatores ad salutem peruenirent: sic etiam sacrificium Missæ nõ iustificat homines immediatè, sed impetrat, vt ex merito sacrificij crucis detur omnibus gratia, & donum pœnitentiæ.

TERTIO probatur, quia ad peccatum immediatè delendum, instituta sunt Sacramenta Baptismi, & Pœnitentiæ: illud pro infidelibus, hoc pro fidelibus; siue illud pro originali, hoc pro actuali diluendo: non igitur credibile est ad

dem profus effectum institutum esse aliud medium, sine aliam causam à Deo, qui omnia facit in numero, pondere, & mensura.

TERTIA propositio: *Sacrificium Missæ vim habet per modum impetrationis: & eius propria efficientia est impetrare.* Probat **PRIMO**, quia hæc est efficientia sacrificij in genere, & proinde huius etiam sacrificij: sacrificium enim propriè orantis, & supplicantis est, & ad orationem iuuandam adhibetur. Vt enim pulchrè explicat Gregorius Nyssenus in secunda oratione in orationem Dominicâ, *προσευχή*, id est, oratio, dicitur ab *εὐχῆ*, id est, votum, quia solent præmitti vota, id est, promissiones, & oblationes ante orationem, vt oratio facilius impetret. vnde est illud Virgilij:

Aenea cessas in vota, precesque?

Quare sicut oratio, licet possit esse meritoria, quatenus fit ab homine iusto, & ex charitate, & simul etiam satisfactoria, quatenus est opus laboriosum; tamen ex se, & ex proprio officio impetratoria est: sic etiam sacrificium, quod est quedam oratio, vt sic dicam, realis, non verbalis, propriè impetratorium est.

SECUNDO probatur, quia sacrificium Missæ præcipuam vim habet, vt à Christo summo Sacerdote offertur. Christus autem nunc, nec mereri, nec satisfacere potest, sed solùm impetrare: igitur impetratio, propria est huius sacrificij vis, & efficientia.

Atque hinc tria sequuntur, quæ ad rem hanc illustrandam non parum faciunt. **PRIMUM** est, discrimen esse inter sacrificium Missæ, & sacrificium crucis, quatenus à Christo vtrumque oblatum est. Nam sacrificium crucis fuit meritorium, satisfactorium, & impetratorium verè, & propriè, quia Christus tunc mortalis erat, & mereri, ac satisfacere poterat: sacrificium Missæ, vt dixi, propriè solùm est impetratorium, quia Christus nunc immortalis, nec mereri, nec satisfacere potest. Cùm autem dicitur propitiatorium, vel satisfactorium, id est intelligendum ratione rei quæ impetratur. Dicitur enim propitiatorium, quia impetrat remissionem culpæ; satisfactorium, quia impetrat remissionem pœnæ, meritorium, quia impetrat gratiam benefaciendi, ac merita acquirendi. Quamquam non negauerim, dici etiam satisfactorium, quòd ex

Aaaa 3 Christi

Christi institutione per sacrificium hoc applicetur eiusdem
Christi passio ad pœnas tolendas, seu viventium, seu mor-
tuorum, quæ post culpam remissam aliquando remanent
in hac vita, vel in purgatorio luendæ.

SECUNDUM est, ad sacrificium Missæ, licet non sit nec-
saria bonitas Ministri offerentis, tamen alicuius offerentis
bonitatem necessariò requiri. Sacrificium enim, cum ad im-
petrationem tendat, & simile sit orationi, sine dubio non po-
test placere, nec impetrare, nisi offerens placeat: unde dicitur
Genes. 4. *Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius.* Neque
stat, quod in sacrificio Missæ res ipsa, quæ offertur, ex se
gratissima est. Nam non res illa, sed rei illius oblatio proprie
sacrificium est; sacrificium enim est actio, non res per se.
Porro licet res ipsa placeat ex se, tamen oblatio rei nõ placet
nisi offerens placeat, ac præsertim Deo, cuius sunt omnia
qui nulla re indiget. Unde in Euangelio plus placuit Deo
oblatio duorum minorum à sancta vidua facta, quam obla-
tiones multorum aureorum nummorum ab hypocritis
superbis factæ: quamuis ceteris paribus gratior sit oblatio
præstantioris, & proinde gratissima oblatio corporis Do-
ni, rei videlicet omnium præstantissimæ.

TERTIUM est, sacrificiũ Missæ, ut à Christo offertur,
habere ex opere operatis, sed infallibiliter; quia placet
bonitate offerentis Christi, quæ semper est eadem, & nec
nec crescere potest. Ut autem offertur ab homine, vim
re ex opere operato; quia placet Deo, etiamsi homo, qui
fert, Deo non placeat. Itaque quod est opus operantis
actu Christi, est opus operatum respectu Ministri. Absolutè
tamen cum dicitur Missa vim aliquam habere ex opere
operantis, semper intelligitur de valore, quem habet ex opere
Ministri, quia ipse est, qui propriè operatur: Christus enim
operatur, nisi per Ministrum.

QUARTA propositio: *Valor sacrificij Missæ finitus.*
Hæc est communis sententia Theologorum, & probatissi-
mè ex usu Ecclesiæ. Nam si Missæ valor infinitus
frustrà multæ Missæ, præsertim ad rem eandem impetra-
dam offerrentur. Si enim vna infiniti valoris est, certè de
petenda impetranda sufficere; quorsum igitur aliæ? Et confirmatur
ex sacrificio crucis, quod nõ alia de causa vnum tantum
neque vnquam repetitur, nisi, quia illud vnum infiniti

fuit, & precium acquisiuit pro omnibus peccatis præteritis, & futuris remittendis.

Sed licet res ipsa certa sit, causa tamen non est adeò certa: mirum enim videtur, cur valor sacrificij huius sit finitus, cum idem sit hoc sacrificium cum sacrificio crucis; & cum ipsa hostia, & offerens Christus, infinito modo sint Deo grata. Videntur mihi, saluo meliore iudicio, tres esse causas huius rei. **PRIMA** sumitur ex parte hostiæ, quæ offertur. Nam in sacrificio crucis destruebatur ad honorem Dei, ipsum esse naturale Christi in forma humana; in sacrificio Missæ destruitur tantum esse Sacramentale: nobilius autem est, & magis preciosum, esse Christi naturale, quam Sacramentale. Ceterum hæc ratio solum demonstrat maioris valoris fuisse sacrificium crucis, quam sacrificium Missæ, sed non reddit causam, cur hoc sit finitum, & illud fuerit infinitum. Non enim est infinita distantia inter esse **CHRISTI** naturale, & Sacramentale: neque infiniti valoris fuit sacrificium crucis, quia in eo destruebatur esse naturale humanitatis Christi, sed quia eam destructionem spontè patiebatur, & in sacrificium offerebat Filius Dei, qui verè est infinite Deo gratus, cum & ipse sit verus Deus.

SECUNDA igitur ratio efficacior est, quæ sumitur ex parte offerentis. Nam in sacrificio crucis, offerens est ipsa persona Filij Dei per se; at in sacrificio Missæ offerens est Filius Dei per Ministrum. Multum autem interest inter actionem Filij Dei per se, & per Ministrum: illa enim est actio immediatè producta à diuino supposito, ista ab humano. Quare licet multò sit gravior actio Ministri, quatenus sit in persona Christi, quam si fieret in persona propria: tamen sine comparatione est gravior illa, quæ fit immediatè ab ipso **CHRISTO**. Quemadmodum inter homines, multò plus valet apud Principem aliquem postulatio Legati, nomine sui Principis, quam nomine proprio: tamè multò adhuc magis valeret postulatio ipsius Principis, si ipsemet ore suo aliquid peteret.

TERTIA ratio sumitur ex ipsa **CHRISTI** voluntate. Nam etiam si posset **CHRISTVS** per vnã oblationem sacrificij incruenti, siue per se, siue per Ministrum oblatis, quælibet à Deo, & pro quibuscunque impetrare, tamen noluit petere, nec impetrare, nisi vt pro singulis oblationibus applicaretur certa mensura fructus passionis suæ, siue ad peccatorum

remissionem, siue ad alia beneficia, quibus in hac vita in-
 gemus. Cur autem id voluerit, non est nostrum curiosius
 quirere. Videtur tamen id voluisse, tum vt hoc modo
 quentaretur hoc sanctum sacrificium, sine quo religio
 stare non potest; tum etiam, quia id requirebat ordo
 prouidentia. Quæ est etiam causa, cur Christus afflicto
 terpellet pro nobis in cælo, cum tamen videatur vnica
 pellatione potuisse omnia statim impetrare; & similitudo
 precium infinitum, quod in cruce acquisiuit, quo totus
 dus continuo saluari potuisset, non nisi quibusdam, & in
 ra mensura applicari voluerit: horum enim omnium causa
 est, quia voluit Christus omnia fieri secundum ordinem
 uinæ prouidentia.

CAPVT QVINTVM.

Soluuntur obiectiones aduersariorum.

NUNC obiectiones diluenda sunt, quæ ab ad-
 uersariis contra efficaciam sacrificij propitiatorij
 impetratorij fieri solent. Ac primum argumentum
 hæreticorum præcipua, iam soluta sunt in
 superiore: illi enim omnia confundunt.

VNUM superest Lutheri argumentum ex libro de cap-
 tate Babylonica: *Baptismus vnus non prodest alteri, nec
 test vnus pro alio baptizari: ergo nec sumptio Euchari-
 stie ab vno pro alio fieri. Non igitur Missa est sacrificium
 propitiatorium, quia si ita esset, Missa & Communio vnus
 prodesset.*

RESPONDEO; Multum interest inter Sacramenti sus-
 ceptionem, & sacrificij oblationem. Susceptio enim Sa-
 cramenti ad sanctificandum suscipientem ordinatur, & non
 non sanctificat, nisi suscipientem; at oblatio sacrificij
 natur ad impetrandum beneficia iis omnibus, pro quibus
 fertur. Quare sacrificium, vt supra diximus, simile est orationi,
 ni, quod attinet ad efficientiam: oratio enim non solum pro-
 dest oranti, sed etiam iis, pro quibus oratur. Ex his colligitur
 mus, manducationem Eucharistia, quæ fit à Sacerdote, non
 Sacramenti susceptio, soli sumentis prodesse; vt autem etiam
 sacrificij consummatio, prodesse illis omnibus, pro quibus
 latum est sacrificium.

SECUNDO obiiciunt alij, atque inter eos Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 405. & 861. *Si Missa sacrificium propitiatorium esset, ac peccata remitteret: Stile esset non accedere ad Sacramenta pro remissione peccatorum percipienda. Nam remissio peccatorum per unam Missam ab alio dictam sine illo labore, & periculo haberetur: per Sacramenta autem non nisi cum labore, & periculo haberi potest.*

RESPONDEO; Si Missa immediatè peccata remitteret, argumentum aliquid concluderet: at non hoc docemus, sed tantum per Missæ sacrificium impetrari donum pœnitentiæ, quo homines peccatores moueantur ad Sacramenta desideranda, & quærenda, in quibus iustificentur, vt supra diximus.

TERTIO, posset aliquis contra solutionem datam ab experimento argumentum ducere. Nam sæpe dicuntur Missæ pro peccatoribus, qui tamen non recipiunt donum pœnitentiæ: non igitur Missa præsertim ex opere operato, confert donum pœnitentiæ. Et idem argumentum fieri potest contra vim huius sacrificij ad cetera beneficia obtinenda: non enim semper obtinentur ea, pro quibus Missæ sacrificium offertur.

RESPONDEO; Missæ sacrificium cum pro peccatoribus offertur, infallibiliter impetrat nouum, ac certum auxilium diuinum, quo peccatores ad pœnitentiam perducantur; sed illud auxilium variè operatur, pro varia hominum dispositione. Nam si is, pro quo Missa offertur, dispositus est ad contritionem, efficietur in illo vi noui auxilij contritio, quæ propriè donum pœnitentiæ est: & hoc est, quod dicunt Concilium Tridentinum, & S. Thomas supra citati; si verò non sit dispositus, efficietur in illo homine noua quædam dispositio, sed quæ sine suo frustrabitur, si ille ex arbitrij libertate vocationem Dei reiiciat. Itaque non est mirum, si peccatores non semper conuertantur, pro quibus Missæ sacrificium offertur, cum tamen sine dubio semper iuuentur. Adde, quòd non est necessarium, vt effectus sacrificij continuò existat: sed solum vt Deus auxilium, & gratiam det, quando ipsi opportunum videbitur. Nam etiam sacrificium crucis non continuò habuit suum effectum: & oratio S. Stephani, Pauli conuersionem impetrauit, sed futuram tempore à Deo determinato.

Quod autem attinet ad temporalia beneficia, multæ possunt esse causæ, cur non continuò obtineantur, licet infallibilis sit efficacia sacrificij. Nam vel ea Deus non largitur, quia

non esse vtilia ad salutem æternam intelligit, vel differt, oportuniore tempore illa concedat, vel deniq; indignis pro quibus sacrificium offertur, vt temporalia illa beneficia accipiant, & contrà dignissimi, qui seuerissimè castigentur. Nam etiamsi sacrificium offeratur ad Deum placandum etiam indignis, tamen aliquando maiora sunt hominum demerita quam vt Deus vno, vel altero sacrificio placari possit: siquidem, vt diximus, finitus ac limitatus est Missæ valor.

CAPVT SEXTVM.

Sacrificium Missæ omnibus viuentibus prodest.

TERTIA sequitur quæstio, pro quibus sacrificium Missæ offerri debeat, aut possit: Sunt autem tria hominum genera, de quibus dubitari potest, vt offeratur. Alij enim adhuc viuunt, alij mortui sunt, alij viuunt, aut sunt membra corporis viua, aut mortua, aut modo, id est, aut sunt iusti, aut peccatores, sed fideles, aut nique impij, & infideles: eorum qui mortui sunt, alij in purgatorio, alij in cælo iam degunt, alij etiã apud inferos in suis supplicijs addicti sunt.

Et de iis quidem, qui viuunt intra Ecclesiam, & de iis qui sunt in gehenna, id est, de primis & vltimis, nulla controversia est. Nam pro iis omnibus, qui sunt intra Ecclesiam, iusti, siue peccatores sint, Catholici omnes docent, sacrificium offerri posse, immò etiam re ipsa quotidie offerri: dicimus enim in Canone, pro omnibus Orthodoxis, & Catholicis, & Apostolicæ fidei cultoribus nos offerre. Hæretici autem non habent peculiare, quod de hac re dicant.

Pro iis autem qui sunt in gehenna, certum est, sacrificium offerri non posse: neque id vlli aut hæretici, aut Catholici negant, nam damnatorum ad gehennam, & culpe, & poenitentia irremissibiles. Quare AVGVSTINVS expressè docet, de origine animæ, cap. 9. & II. sacrificium offerri non posse defunctis paruulis sine Baptismo. & in Enchir. cap. 109. & dicit, nihil prodesse damnatis sacrificium, si pro eis offeratur. Sed de hac re plura diximus in 2. lib. de purgatorio, cap. vi.

De iis qui viuunt, & extra Ecclesiam sunt, facile res explicari potest. Nam IN PRIMIS constat eis saltem indirectè sacrificium prodesse, & pro eis etiam indirectè offerri potest.

Dum enim offerimus sacrificium pro Ecclesia Catholica propaganda, vnienda, purganda; quod certum est licere, simul indirectè offertur pro conuersione infidelium, & hæreticorum. PRÆTEREA in libris nostris Missalibus exstat Missa propria ad tollendum schisma: vbi licet pro Ecclesiæ pace sacrificium offeratur, tamen implicite offertur pro schismaticis, vt videlicet conuertantur. DENIQUE in oblatione calicis, dum pro totius mundi salute orare iubemur, certè aliquo modo pro infidelibus etiam oramus.

DEINDE certum est, etiam ex natura rei, si nulla sit prohibitio Ecclesiæ, licere offerre pro eiusmodi hominibus. Nam sacrificium crucis pro omnibus fuit oblatum: cur igitur non possit etiam Missa pro omnibus offerri? DEINDE, in antiqua Ecclesia offerebatur pro Principibus, & Regibus, qui tamen erant omnes infideles: quod enim Apostolus ait, 1. Tim. 2. *Volo igitur fieri orationes, etc.* communiter à Patribus exponitur de orationibus, quæ fiunt in sacrificio. Et CHRYSOSTOMVS expressè hom. 6. in hanc epistolam, dicit pro Rege gentili esse offerendum. Et TERTULLIANVS in libro ad Scapulam: *Sacrificamus*, inquit, *pro salute Imperatoris.* Et in lege veteri, vt supra ostendimus, sacrificabatur pro vita Regis Darij, & filiorum, 1. Esdræ 6. & in 2. Machab. 3. pro salute Heliodori gentilis. Præterea Clemens lib. 8. constitur. cap. 18. docet, Apostolos obtulisse sacrificium Eucharistiæ pro Regibus sui temporis, nec non pro Catechumenis, & pro reductione eorum, qui versabantur in errore. Et in Liturgia Iacobi fit expressa oratio pro extirpatione hæresum. Chrysostronus, & Basilius in Liturgia similiter orant pro toto orbe terrarum, & nominatim pro errantibus, vt reuocentur ab errore. Chrysostronus præterea lib. 6. de sacerdotio, dicit Sacerdotem sacrificantē orare pro peccatis omnium hominum, vt illis Deus propitius fiat: & in homilia de Adam & Eua, dicit, Sacerdotes publicè orare pro infidelibus, hæreticis, Iudæis, Catechumenis, &c. In Ordine Romano, vbi describitur scrutinium tertium, quod agitur Feria 4. post IV. Dominicam Quadragesimæ, instituitur Missa propria pro Catechumenis, & infra actionem in illis verbis: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.* expressè additur eam offerri pro Catechumenis. Non igitur dubitari potest, quin absolute liceat sacrificium offerre pro iis, qui sunt extra Ecclesiam.

Neque

Neq; his repugnat, quod ait AUGUSTINVS, lib. 2. de ciuitate dei, cap. 9. *Quis offerat sacrificium corporis Christi, nisi pro iis, qui sunt membra Christi?* Nam vt rectè respondit ad hanc obiectionem S. Thomas, in 4. dist. 12. quæst. 2. art. 2. quæst. 2. 4. id intelligi debet de iis, qui sunt membra Christi, actu & potentia: tunc enim offertur etiã pro membris Christi, quando offertur p aliquibus, vt fiant membra Christi. Adde, quod Augustinus non loquitur eo loco, nisi de defunctis: & qui defuncti aut sunt membra Christi actu, aut nullo modo, nisi absolutè dicere potuit, non posse offerri pro defunctis, nisi sint membra Christi.

Sed quamuis hæc ita se habeant, prohibuit tamen Ecclesia cap. A nobis, de sententia excommunicationis, publice offerri pro excommunicatis, & consequenter pro hæreticis, qui sunt omnes excõmunicati: proinde etiã prohibuit, sacrificium offerri pro eis directè, & expressè offerri; sacrificium enim semper est publicum.

SED quæret aliquis, vtrũ vbi Rex infidelis est, vt in Graecia, vbi Turca dominatur, & in India, in Iapone, apud Sinas, & in Ethnici regnant, liceat sacerdotibus, qui ibi sunt, offerre pro Rege. RESPONDEO; Existimo licere, modò ille non sit excommunicatus, vt sunt Reges hæretici; sed paganus, siue Ethnicus. Nam hæc traditio, immò & confirmata Apostolica est, vt paulò antè ostendimus; neque existat, quæ sciam, vlla Ecclesiæ manifesta prohibitio.

RURSUS aliquis petet, vtrum liceat hoc tempore sacrificium offerre pro hæreticorum, siue infidelium aliorum conuersione: ratio dubitandi est, quia tota Liturgia Latine Ecclesiæ, quæ nunc est in vsu, refertur ad fideles, vt patet ex precibus oblationis, tum extra, tum intra Canonem. RESPONDEO; Existimo id licere, modò nihil addatur ad Missam, nisi solum per intensionem sacerdotis applicetur sacrificium conuersioni infidelium, siue hæreticorum; id enim multi faciunt viri pij, & docti, quos reprehendere non possumus, neque constat expressa Ecclesiæ prohibitio. Tutissimum tamè est, quod alij faciunt, qui intensionem suam ita moderantur, vt directè intendant, offerre pro augmento, vnitare, & pace illius Ecclesiæ, quæ inter hæreticos, vel ethnicos conuersatur: qui etiam ita offerunt, eundem habent effectum, quem superiores. Nec enim potest augeri, & vniri, ac pacificari Ecclesia in illis locis.

nisi conuertantur infideles, aut hæretici: & simul horum intentio conformior est Ecclesiastico ritui, quàm superiorum.

CAPVT SEPTIMVM.

*Sacrificium Missæ pro defunctis in purgatorio de-
gentibus, ritè offertur.*

DE mortuis duæ sunt cum hæreticis huius temporis controuersia. VNA de iis, qui sunt in purgatorio. ALTERA de beatis.

Quod attinet ad priorem, hæretici omnes in superiore controuersia nominati, & iisdem in locis, maximè detestantur sacrificia pro defunctis; nec tamen habent nisi leuissimum argumentum, quòd videlicet Christus dixerit: *Accipite & manducate*, cum de vsu Eucharistiæ loqueretur; mortui autem neque accipere, neque edere valeant. Hoc enim argumentum, & Calvinus in Antidoto articulorum Parisiensium, & Kemnitius in 2. par. Examinis Concilij Tridentini in vltimo argumèto, & alij passim obiiciunt; quod tamen nihil concludit. Nam quod mortui non manducant, probat eos non posse participare de carnibus sacrificij, non autem probat non posse eos participare fructum sacrificij: siquidem Iob, pro absentibus filiis, & Iudæi pro Rege Babylonis similiter absente, non inutiliter sacrificabant. Et Dominus cum ait: *Accipite & manducate*, loquebatur iis, quibus Sacramentum porrigebat, non autem iis omnibus, pro quibus sacrificium offerebat: nam ibidem habemus, sanguinem Domini oblatum pro illis, & pro multis.

Nos igitur certissimam veritatem confirmare aggrediamur. PRIMO ex Testamenti veteris consuetudine, & ex ipsa Scripturæ auctoritate. Nam in 2. Mach. 12. Iudas Machabæus iussit offerri sacrificium pro peccatis mortuorum: & Scriptura hoc factum laudans, aperte dicit: *Sancta, & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut à peccatis saluantur.*

Scio quid aduersarij respondere soleant, librum non esse Canonicum, sed hæc est antiqua cantilena, & à nobis duobus in locis refutata, lib. 1. de verbo Dei, & lib. 1. de Purgatorio. Sed esto, non esset liber Canonicus; quis tamen negauerit historicum esse antiquissimum, & bonæ fidei, non minus quàm Iosephum, aut Sallustium? Quod igitur narrat, de facto Iudæ, & Hebræo-

Hebræorum consuetudine in sacrificiis pro mortuis offerendis, nulla causa est, cur putetur non esse verum; nam Iosephus narraret, aut quiuis alius bonæ fidei auctor, non crederet. Habemus igitur, vt minimùm, illam fuisse ecclesiæ antiquæ consuetudinem; quam bonam, & laudabilem fuisse vel ex eo probatur, quod neque à Christo, neque à Apostolis, neque ab vlllo Concilio, vllisue doctoribus, nisi Ecclesiæ hostibus, fuerit reprehensa. **ADD E**, quòd Augustinus, quæ sanè tutius sequimur, quàm Calvinum, lib. de cura pro mortuis, cap. I. & lib. de origine animæ, cap. II. ex hoc loco pro defunctis prodesse sacrificia pro eis oblata.

SECUNDVM argumentum sumimus ex consuetudine ecclesiæ Catholice vniuersæ. Nam vt scribit Epiphanius in conciliari doctrina, & Augustinus libro de cura pro mortuis, cap. I. & vlt. & serm. 34. de verbis Apostoli, Ecclesiæ vniuersæ sacrificio Missæ pro defunctis orat. Id quod etiam patet in omnibus Liturgiis, Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, Ambrosij, & ceteris. Ac denique patet ex Conciliis omnium prouinciarum, in quibus fit mentio sacrificij pro defunctis, tanquam recepti, & vsitati. Vide pro Africa Concilium Carthaginense, cap. 29. & IV. cap. 79. pro Hispania Bracarense I. cap. 34. & 39. pro Gallia Cabilonense, vt habet canon 10. de consecration. dist. I. pro Germania, Vortmaticense I. pro Italia Concilium VI. sub Symmacho, pro Germano Bracarensi Episcopo. Ex quo refellitur mendacium Kemnitij; Kemnitius enim in 3. parte Examinis Tridentini Concilij in tractatu de purgatorio, scribit consuetudinem sacrificandi pro mortuis, fuisse quidem alicubi, sed non in ecclesiæ.

TERTIUM argumentum sumitur ab Apostolica traditione. Nam constat hunc ritum sacrificandi pro peccatorum, ab Apostolis ad nos mansisse: id enim aperit Rabanus lib. 2. de Instit. Clericorum, cap. 44. & ante eum Iudocus lib. I. de officiis diuinis, cap. 18. & ante Iudocum Sostomus homil. 69. ad populum Antiochenum: *Memorè, inquit, hæc ab Apostolis sancta fuerunt, et in mysterijs defunctorum agatur commemoratio: scilicet et inde multum contingere lucrum, multam Scelerum. Idem docent Gregorius*

nus, & alij, quos citat Damascenus in oratione pro defunctis. Idem aperte colligitur ex Liturgia Iacobi, qui Apostolus fuit, & Clementis, qui ea scripsit, quæ ab ore Apostolorum accepit.

Denique idem probatur ex regula S. Augustini lib. 4. de Baptismo, cap. 24. quæ est, vt id certissimè credatur ex Apostolica traditione descendere, quod in omni Ecclesia seruatur, nec in aliquo Concilio institutum, sed semper seruatum, & retentum est. Talem autè esse hunc ritum, negari non potest. Nam in omni Ecclesia seruari, iam supra ostendimus, in nullo autem Concilio institutum, sed semper seruatum fuisse, patet ex testimonijs antiquissimis Patrum eorum, qui omnia Concilia præcesserunt, vbi fit mentio de sacrificijs pro defunctis. Primum enim Concilium, in quo mentio huius rei habetur, est Carthaginense III. quod celebratum est circa annum Domini C. D. XVII. At sacrificij pro defunctis meminit Eusebius Casariensis lib. 4. de vita Constantini, qui fuit centum annis antiquior Concilio Carthaginensi; meminit etiam Tertullianus in libro de corona militum, qui fuit ducentis annis eo Concilio antiquior; meminit denique Clemens lib. 8. constit. cap. 19. qui trecentis annis idem Concilium præcessit.

Ad hoc argumētum multum laborat, vt respondeat Kemnitius loco citato, ac PRIMVM fatetur Chrysostrum dicere, hunc ritum ab Apostolis esse institutum. DEINDE falsam esse Chrysostrumi sententiam conatur ostendere. PRIMO, quia in nulla diuina Scriptura reperitur ista Apostolica constitutio. SECUNDO, quia Hieronymus, & Gregorius dicunt solam orationem Dominicam adhibuisse Apostolos ad consecrationem. TERTIO, quia Tertullianus de corona militis, scribit hunc ritum ex consuetudine fluxisse.

AT nos etiam si solum Chrysostrum haberemus, malle-
mus illi, quàm Kemnitio credere: plus em̄ multò valer illius auctoritas, quàm omnia huius argumenta. Nam quod dicit in Scripturis id non reperiri, quis negat? Neque enim nos ad Scripturam, sed ad traditionem non scriptam Apostolorum referimus hanc eorum constitutionem: & ad eiusmodi traditiones certò inuestigandas, valet regula S. Augustini.

Quod ex Hieronymo, & Gregorio allegatur partim est verum, partim falsum, & totum impertinens: verum est Gregorium id dicere, sed falsum quòd à Hieronymo idem dicatur.

Hiero-

Hieronymus lib. 3. contra Pelagianos, dicit Christum apostolos docuisse, ut in sacrificio Eucharistiae recitarent orationem Dominicam, sed non dicit eam solam. Est autem oratio impertinens, tum quia poterant Apostoli primo temporum orationem Dominicam adhibere post consecrationem, deinde alio tempore addere alias preces; tum etiam quia nulla certa prece poterant offerre sacrificium pro defunctis, hoc enim sola interior mentis intentio abundè sufficit.

Quod denique addit Kemnitius de Tertulliano, ex eodem auctore refellitur. TERTULLIANVS enim non dicitur ritum sacrificandi pro mortuis ex consuetudine primavisse, sed ex consuetudine retentum, & confirmatum, quod Apostolica traditione descenderat: *Traditio, inquit, est Aëriæ, consuetudo confirmatrix, & fides observatrix.* Adde quod Tertullianus non loquitur de sacrificio pro defunctis, sed de sacrificio annuo. Quare potuit fieri, ut illud ex aliquorum consuetudine manarit: sed hoc ipsum est argumentum, iam tunc vsu receptum, ut pro defunctis sacrificium retur. Et quamvis non apertè dicat Tertullianus, ritum hanc esse Apostolicam, tamen neque id negat: & Augustini colligitur necessariò esse Apostolicam.

QUARTVM argumentum sumitur ab hæresi Aërii, publicè in Ecclesia damnata fuit. Aërius enim docuit esse pro mortuis sacrificium offerendum; quam hæresim Ecclesia antiqua, quæ etiam aduersariorum testimonio Ecclesia erat, damnauit, simul omnes Lutheranos, & Calvinistas damnauit.

Pupugit hoc argumentum valde Philippum, & ideo in logia Confessionis Augustanæ in disputatione de vocabulo Missæ prope extrema, mendacij medicamentum vult adhibendum curauit: *Falsò, inquit, citant aduersarij causam damnationem Aërii, quem dicunt propterea a damnatione esse, quod negauerit in Missa oblationem fieri pro mortuis.* Et infra: *Epiphanius testatur Aërium sensisse, quod oblationes pro mortuis sint inutiles: id reprehendit, neque in eo patrocinauit.* Hæc ille: ubi duo insignia mendacia sunt.

VNUM quod Lutherani non patrocinentur Aërio oblationes pro mortuis esse vtilis. Nam quis, quæso, Lutheranos non oppugnat purgatorium? quis non irridet ritum pro mortuis?

ALTERVM, quod Aërius negauerit orationes, non autem oblationes pro defunctis; quod mendacium disertis verbis Epiphaniij, Augustini, & Damasceni, trium sanctissimorum testium confutabitur. EPIPHANIUS hæresi 75. subobscurè indicat Aërium negasse commemorationem mortuorum inter sacra mysteria, sed in alio lib. qui inscribitur Anacaphalæosis, id est, recapitulatio omnium hæresum, sic ait: *Aërius multa contra Ecclesiam docuit, fide quidem existens Arianus perfectissimus, Verùm amplius docet, non oportere offerre pro iis, qui obdormierunt.* AVGVSTINVS in lib. de hæresibus, cap. 53. dicit Aërium propria dogmata addidisse, & inter ea primo loco numerat, orare, vel offerre pro mortuis oblationē non oportere. DAMASCENVS in lib. de centum hæresibus: *Negat, inquit, Aërius quidquam esse pro mortuis offerendum.*

QVINTVM argumentum sumitur à probatissimorum Patrum testimoniis Græcorum, & Latinorum. TERTVLLIANVS in libro de corona militum: *Oblationes, inquit, pro defunctis, pro natalitijs annua die facimus.* Similia habet in lib. de Monogamia, & in exhortatione castitatis, & in 2. libro ad uxorem.

CYPRIANVS li. i. epist. 9. *Episcopi, inquit, antecessores nostri, religiose considerantes, & salubriter providentes censuerunt, ne quis frater excedens, ad tutelam vel curam clericum nominaret, ac si quis hoc fecisset, non offerretur pro eo, nec pro dormitione eius, sacrificium celebraretur.*

EVSEBIVS Cæsariensis lib. 4. de vita Constantini, cap. 71. ex versione Christophorsoni, scribit Constantinum consecutum quod optauerat, vt sepeliretur in Basilica Apostolorum, & iam frui communionem orationum, quæ ibi funduntur, & mystici sacrificij.

CYRILLVS Hierosolymitanus catechesi 5. mystagogica: *Maximum, inquit, esse credimus animarum iuuamen, pro quibus offertur obsecratio sancti illius, & tremendi, quod in altari positum est, sacrificij.*

AMBROSIVS lib. 2. epist. 8. ad Faustinum de obitu sororis: *Itaque, inquit, non tam deplorandam, quam prosequendam orationibus reor, nec mæstificandam lachrymis tuis, sed oblationibus animam eius Domino commendandam.* Vide orationes de obitu Theodosij, Valentiniani, & Satyri, in quibus omnibus se pro animabus eorum sacrificaturum pollicetur.

Bbbb

EPHREM

EPHREM in testamento suo, quod exstat in 1. tomo
rogauit, sacrificium altaris pro anima sua offerri. EPIPHANIVS
in compendiarie doctrina, ponit inter dogmata
fidei, orare pro defunctis, & pro eisdem perficere diuinum
sacramentum, & mysteriorum dispensationem. CHRYSOSTOMVS
iam supra citatus est, cuius sunt apertissima testimonia
69. ad populum, & hom. 3. in epist. ad Philip.

AVGVSTINVS in singulis ferè tomis operum suorum
ius ritus meminit; tomo I. lib. 9. Confess. cap. 12. & 14. tomo
epist. 64. ad Aurelium. tomo III. in Enchiridio, cap. 110. &
IV. lib. de cura pro mortuis, cap. 18. tomo V. lib. 20. de ciuitate
cap. 9. tomo VI. lib. de sancta Virginitate, cap. 45. tomo VII.
lib. de origine animæ primo, cap. 9. & 11. tomo IX. tractat.
Ioan. tomo X. serm. 17. & 34. de verbis Apostoli.

POSSIDIIVS in vita B. Augustini scribit, pro eius mortui
sacrificium Deo fuisse oblatum. Vide Gregorium lib. 4. Diuina
cap. 55. & Theophylactum in cap. 12. Lucæ, & Damascentum
orat. pro defunctis, & Bedam lib. 4. hist. cap. 22. & lib. 1. de
vitiis.

Ex his testimoniis cognosci potest, quam sint leuia
pæna quæ aduersarij ad Patrum testimonia responderent
Aliqui enim contendunt nos nõ habere nisi testimonia
Gregorij, & recentiorum, ad probandum sacrificium pro
defunctis: ita Melanchthon in Apologia Confessionis Augu-
stine in articulo de Missa.

Alij concedunt nos habere testimonia etiam Augustini,
Epiphaniij, sed non antiquiora: ita Kemnitius in 3. parte
apologiae in loco citato. At nos citauimus plurimos Patres, præ
sertim Gregorio, sed etiam Augustino, & Epiphanio antea
citatis, vt Ambrosium, Ephrem, Nyssenum, Cyrillum, Eusebium,
Cyprianum, Tertullianum.

Alij contendunt Patres loqui de sacrificio precum
prosynarum, non de sacrificio corporis Domini, cum dicitur
offerri sacrificium pro defunctis: ita exponit loca Tertulliani
& Cypriani Kemnitius loco citato, & loca Augustini
Gregorius Maior in refutatione prophanationis Cœnæ. At
testimonia sunt apertissima. Nam Cyprianus lib. 1. epist. 9. citata,
dicit sacrificium celebrari pro defunctis in altari. Augustinus
distinguit tria, quæ offeruntur pro defunctis, & omnia
prodesse, elemosynas, preces, & sacrificia, vt in Enchiridio
cap. 110. & serm. 34. de verbis Apostoli, & lib. de cura pro mortuis

cap. 18. Item dicit offerri pro mortuis sacrificium precij nostri, lib. 9. Confess. cap. 12. & sacrificium corporis, & sanguinis Domini, lib. 1. de origine animæ, cap. 9. & 11. & sacrificium mediatoris, quæst. 2. ad Dulcitium; & sacrificium altaris, lib. de cura pro mortuis, cap. 18.

Sed Kemnitiuſ occurrit, ac dicit, in celebratione quidem Eucharistiæ consueuisse commemorari mortuos, sed non in eum finem, vt oblatio Eucharistiæ esset propitiatio pro peccatis mortuorum; verum vt eo tempore adhiberetur confessio, & testificatio illius articuli: *Communione Sanctorum*, vt nimirum profiteamur ad corpus Christi, & Ecclesiæ pertinere tum viuentes, tum mortuos.

At hoc est merum figmentum. Nam Cyrillus, Chrysostomus, Ambrosius, Augustinus & alij citati, clarè dicunt, multum prodesse animabus defunctorum ad refrigerium, sacrificium Eucharistiæ: & AVGVSTINVS in Enchirid. cap. 110. vitatur voce propitiationis, cum ait: *Pro non valde malis, propitiatio est.* Et denique idem Augustinus, vbicunque agit de sacrae, semper distinguit sanctos præcipuè Martyres, ab aliis fidelibus defunctis, ac dicit vtrosque in sacrificio altaris commemorari, sed Sanctos vt ipsi pro nobis orent, alios autem vt nos pro illis oremus. At si solum ea commemoratio, testificatio esset communionis, & societatis, eodem modo omnes commemorarentur. Vide loca Augustini tractat. 84. in Ioan-nem, libro de sancta Virginitate, cap. 45. & serm. 17. de verbis Apostoli.

CAPVT OCTAVVM.

Sacrificium Missæ rectè celebrari pro Sanctis.

X iis, pro quibus sacrificium offerri potest, soli supersunt Sancti, qui iam in caelo cum Christo regnant. Et quoniam aduersarij, & Kemnitiuſ maxime, mira fraude statum quæstionis inuoluunt, & nobis affingunt, quæ nunquam somniauimus: PRIMO explicanda erit diligenter Ecclesiæ sententia; & aperiendus status quæstionis. DEINDE probanda veritas. VLTIMO respondendum ad obiectiones.

Quod ad PRIMVM attinet, Ecclesiæ sententia his tribus capitibus continetur. PRIMO, Sacrificia non profunt Sanctis.

Bbbb a ad

ad culpæ vel pœnæ remissionem, nec ad gratiæ vel gloriæ
 sentialis augmentum. Hoc certum est apud Catholicos,
 de eo contentio est vlla cum hæreticis. Quare S. Augustinus
 tract. 84. in Ioan. & serm. 17. de verbis Apostoli, & alibi
 in sacrificio memoriam fieri Sanctorum, sed non orari pro
 Et idcirco cum in nostra Liturgia petimus, vt oblatio Sanctis
 proficit ad gloriam, non tam oramus pro Sanctis, quam
 nobis: petimus enim à Deo gratiam ita sanctè, p̄de, dicitur
 rectè sacrificium offerredi, vt meritò Sancti inde gaudeant
 sint, & gloria illis coram hominibus accedat. Et similiter
 Cyprianus, Cyrillus, Epiphanius, Augustinus, & Chryso-
 stomus, quos infra citabimus in probatione primæ propo-
 nis, dicunt sacrificium offerri p̄ Apostolis, & Martyribus
 intelligunt offerri pro eorum salute, sed pro eorum honore

SECVNDO; Sacrificium non offertur Sanctis, & pro
 neque templa, neq; altaria eriguntur Sanctis, licet in eorum
 memoriam ista omnia fieri possint, vt mox dicemus. Hoc
 betur expressè in Concilio Tridentino, sess. 22. cap. 3.
 AVGVSTINVM lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27. vbi sic legitur
Martyribus non constituimus templa, sacerdotia, sacrifi-
cificia. Quæ verba citat Kemnitius, pag. 818. & subiungit
pudenti mendacio: Atqui hoc in Papatu, & factum est
adhuc defenditur. Sed poterat eodem modo in Augustino
mentiri, ac dicere. Atqui hoc tempore Augustini nega-
ipso defendebatur. Nam in quo sensu Augustinus negat
ria, templa, & sacrificia Sanctis, & nos pariter negamus
men in alio sensu cum eodem Augustino, templa, altaria,
sacrificia Sanctis attribuimus. Negat Augustinus, & nos
illo, sacrificia offerri Sanctis, & proinde templa, & altaria
gi, vt in iis sacrificetur Sanctis: at concedit, & nos cum
riter concedimus, sacrificia offerri in memoriam Sanctis
& proinde templa, & altaria erigi in Sanctorum memora-
unde etiam templa, & altaria, in quibus soli Deo sacrificia
passim ab Augustino dicuntur memoria Sanctorum.

Probantur hæc omnia ex ipsius Augustini verbis. Nam
 co citato à Kemnitio lib. 8. de ciuit. Dei, cap. 27. ita Aue-
 NVS explicat quod dixerat, Sanctis non constitui templa
 sacrificia: *Quis audiuit aliquando fidelium, stantem sacrifi-*
tem ad altare dicere in precibus; Offero tibi sacrificium
Sel Paule, Sel Cypriane, cum apud memorias eorum Deo offer-

Et li. 20. contra Faustum, cap. 21. *Nulli Martyrum*, inquit, *quamuis in memorias Martyrum, constituimus altaria. Quis enim Antistitum in locis Sanctorum corporum assistens altari, aliquando dixit, Offerimus tibi Petre, aut Paule, aut Cypriane? Sed quod offertur, Deo offertur, qui Martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit.* Porro templa dedicari Sanctis in eo sensu, quem diximus, patet ex eodem Augustino lib. 1. de ciuit. Dei, cap. 1. *Testantur, inquit, hoc Martyrum loca, & Apostolorum Basilica.* & lib. de cura pro mortuis, cap. 1. *meminit Basilicæ S. Felicis.* Vide testimonia plurima variorum Patrum de templis Sanctorum in nostro lib. 3. de Sanctis, c. 4.

TERTIO; Sacrificium Missæ non est per se institutum tanquam ad finem proprium, & præcipuum, ad Sanctos honorandos, vel inuocandos. Hoc asserimus contra calumnias Kemnitij, qui pag. 810. dicit Catholicos docere Cœnam Dominicam institutam esse, vt in eius celebratione implorentur Sancti, &c. Nos enim fatemur, sacrificium Missæ per se institutum ad Deum colendum, & propitiandum: & verum sacrificium futurum, etiam si nulla in eo fieret Sanctorum memoria. Quare solum secundariò, & consequenter existimamus ad sacrificium pertinere Sanctorum cultum, & inuocationem: nam ex eo quod aguntur Deo gratiæ in sacrificio pro victoriis Sanctorum, consequitur honor Sanctorum; & quia eos hoc modo honoramus, consequitur etiam vicissim, vt ipsi sint nostri memores in cœlo, & pro nobis orent. Atq; id vel ex ipsa nostra Liturgia intelligi potest: Nam in ea nusquam directè Sancti inuocantur, nisi bis, aut ter in aliquo versiculo, & in confessione, quæ præmittitur ante Missæ introitum: alioqui ipsa oblatio expressè dirigitur ad solum Deum; similiter Collectæ tam publicæ, quàm secretæ, & omnes Canonis orationes diriguntur ad Deum, nullæ ad Sanctos. At si Missa esset instituta per se ad cultum, & inuocationem Sanctorum, certè directè Sancti inuocarentur in ipso Canone, vt inuocantur in Litanis.

Non igitur est status quæstionis, quem proponit Kemnitius; An Cœna Domini sit instituta ad cultum, & inuocationem Sanctorum; sed an repugnet institutioni Cœnæ Domini, vt in eius celebratione fiat memoria Sanctorum, & consequenter honorentur, & inuocentur Sancti, siue directè, siue indirectè. Et quidem Catholicos omnes affirmant vtrumque,

id est, non solum non repugnare institutioni, ut in sacro
nominentur Sancti cum honore, sed nec etiam ut in
tur. Quæ duo tum ex Concilio Tridentino, sess. 22. cap. 1.
ex ipsa Liturgia manifesta sunt. At Kemnitius illud
admittit consuetum fuisse in antiqua Ecclesia, & vix
tolerari posse; secundum autem vult ad manifestam propo-
sitionem Cænæ Domini pertinere, & aduersa fructu
gnare cum institutione Dominica, idque non tam
quàm palpabiliter. Quare nos vtrumque breuiter con-
bimus.

Quod igitur ad **SECUNDVM** attinet, statuo has propo-
sitiones.

PRIMA: *Non repugnat institutioni Cæna Domini, sed
nominentur, & honorentur Sancti.* Probatur **PRIMO** ex
Stolo 1. Timot. 2. vbi iubet fieri orationes, & gratiarum ac-
tes in sacrificio Missæ (nam de hoc sacrificio locum illud
ponunt veteres, ut supra ostendi) pro omnibus, & maximè
Regibus; vult igitur Apostolus in Missa non solum supplicare
Deo pro accipiendis beneficiis, sed etiam agi gratias pro
ptis. Est autem beneficium singulare, quod fratribus
Deus eam gratiam contulerit, ut mundum, & Satanam
rauerint, & post eam victoriam gloria, & honore eos
uerit: quare licitum erit, vel potius dignum, & iustum
sacrificium offeramus ad agendas Deo gratias pro victoriis
triumphis Sanctorum, & per hoc etiam Sanctos ipsorum
sacrificio cum honore, & exultatione nominemus.

SECUNDO probatur testimonio omnium Liturgiarum
Iacobi, Clementis, Basilij, Chrysostomi, & aliorum, in
omnibus nominantur Sancti, idque non semel.

TERTIO probatur ex Patribus. Nam **CYPRIANVS** in
epist. 6. petit annotari, & ad se scribi diem mortis Martyrum
singulorum, ut possit nominatim in die anniuersario
nis eorum, pro eis sacrificium facere. **EPIPHANIVS** in
75. & **CYRILLVS** catechesi 5. mystagogica aperte scribit
sacrificio nominari Apostolos, & Martyres. **CHRYSOSTO-
MVS** homil. 21. in Acta, non solum nominari dicit, sed
mat ingentem esse honorem Sanctis, quod nomine tur
mino præsentem, dum horrendum illud sacrificium peragitur.
AUGUSTINVS in libro de sancta Virginitate, cap. 45. &
frequenter dicit, Sanctos nominari in sacrificio, & præ-

lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 10. *Ad quod sacrificium, inquit, suo loco, & ordine nominantur.*

QUARTO probatur ex utilitate huius instituti: prodest enim PRIMVM ad protestandam communionem Sanctorum. Nam sacrificium corporis Christi veri, nomine totius corporis mystici offertur, & offerri debet: proinde sicut nominantur viuentes Pontifices, Reges, & multi alij, ita etiam mortui nominari debent, siue in purgatorio sint, siue in cœlo; omnes enim ad idem corpus pertinent. Accedit quod vt Augustinus scribit lib. 10. de ciuit. Dei, cap. 6. & lib. 22. cap. 10. in sacrificio altaris significatur sacrificium generale, quo vniuersum corpus Christi mysticum, id est, tota redempta ciuitas offertur Deo per Christum Sacerdotem magnum: & quia ad compagem huius corporis pertinet etiam Sancti, qui sunt in cœlo; idè etiam illi suo ordine in sacrificio altaris nominandi sunt.

ALIA utilitas est, excitatio sanctæ æmulationis: quàm utilitatem attingit sanctus AVGVSTINVS libro 8. de ciuitate Dei, cap. 27. Nam reddens rationem, cur in memoriam, & apud memorias Sanctorum dicantur sacra, sic ait: *Vt ea celebritate, & Deo vero de illorum Victoris gratias agamus, & nos ad imitationem talium coronarum atque palmarum eodem inuocato in auxilium ex eorum memoria renouatione adhortemur.*

SECUNDA propositio: *Non repugnat institutioni Cana Domini, & in ea inuocentur Sancti, eo modo, quo ab Ecclesia Catholica inuocari solent.* Explico; tribus modis Sancti in sacrificio Missæ inuocari possunt. VNO modo per ipsam oblationem, ita vt eis oblatio offeratur; ipsa enim oblatio tacita quedam, sed efficacissima est inuocatio; & hoc modo non inuocantur Sanctos Ecclesia in Missa, nec inuocare posset sine peccato idololatriæ, vt diximus.

SECUNDO modo per precem ad eos directam, vt cùm dicimus: *Sancte Petre, ora pro me;* & hoc modo non inuocantur Sancti in Missa, vt supra diximus, nisi obiter, in versiculis post lectione, idq; solùm in vna, vel altera Missa: qui tamen modus nihil habet absurdi. Nam si licet à viuētibus petere, vt nos iuent orationibus suis, dū tam sublimi fungimur ministerio, vnde etiam dicimus in Liturgia: *Orate fratres;* cur non liceat idè à Sanctis petere? Sed non est opus nunc de ista re disputare,

quia nec aduersarij istos articulos oppugnant, qui contra in Missa Catechumenorum, quæ non est proprie sacrificium in Missa autem fidelium, quæ incipit ab oblatione, uult ita directè Sancti inuocantur.

TERTIO modo per preces ad Deum directas, ut cum impetimus, ut intercedentibus Sanctis nos iuuet; & hoc in Missa tum in Canone, tum extrà inuocantur Sancti: hoc est quod reprehendunt aduersarij, & idèd hoc solum probandum est.

ProbatuR PRIMo ex Patribus. CYRILLVS catecheticus scholasticus, explicans ritum sacrificij Missæ: Cum hoc sacrificium, inquit, offerimus, mentionem facimus eorum, qui nos obdormierunt: primum Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, & Deus orationibus illorum, & precationibus, suscipiat preces nostras. BASILIUS in Liturgia post consecrationem, memoriam faciens Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, sanctæ Dei genitricis, & omnium Sanctorum: Ut, inquit, assiduas preces pro nobis tibi offerant, eaq; memoriam illorum celebramus. Sed quod nobis ipsi parum fidimus, memoria, & legatione illorum recti, per eos audeamus ad te accedere, atque tremendo sacro munere defungi. CHRYSOSTOMVS in Liturgia honorabilium, inquit, incorporalium supercaelestium, & precursoris & Baptistæ, sanctorum gloriosorum Apostolorum Sancti huius, cuius memoriam agimus, & omnium Sanctorum, quorum supplicationibus, respice nos Deus. ERASMVS Stabili, inquit, nostros gressus precibus; & supplicationibus sanctæ Deiparæ, & semper Virginis Mariæ, & omnium Sanctorum. AVGVSTINVS tractat. 84. in Ioannem: Ideo quæ pro nobis precemur, ad ipsam mensam non sic eos (Martyres) commemoramus, quemadmodum alios, qui in pace requiescunt. Sed etiam precemur, sed magis ut orent ipsi pro nobis. Idem habet lectum de verbis Apostoli.

SECUNDO probatur ratione. Nam Sancti sine ulla intermissione pro nobis in cælo orare possunt, & orant; ergo bonum est Deo petere, tum ut Sanctos pro nobis orare faciat, tum ut ipsi pro nobis orantes exaudiat, quæ duo in Missa petuntur. Cuius sequentia apertissima, & certissima est. Nam si vnus ex illis diis nostræ salutis est, Sanctorum oratio, cur non liceat ad Deum petere, ut per hoc medium nos adiuuet? Et si licet petere

vt per bonos doctores, & pastores in terris nos dirigat, doceat, tueatur, cur nō licet etiam petere, vt idem faciat per Angelorum & Sanctorum suffragia? Et si licet Deum rogare, vt excitet eos qui hīc viuunt, ad orandum pro nobis, eosque exaudiat, cur non idem licet in Sanctis?

Antecedens autem huius argumenti fusè probatum est à nobis in 1. lib. de Sanctis; nec aduersarij multum de hac re cōtendunt. Nam etiam si pertinacissimè negent inuocandos esse à nobis Sanctos, quia nō credunt illos audire posse nostras preces; tamen illos in genere sollicitos esse pro Ecclesia, & orare posse, atque etiam re ipsa orare, fatentur Philippus in Apologia Confessionis Augustanæ, articulo de inuocatione Sanctorum, Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. de inuocatione Sanctorum, Kemnitius in 3. parte Examinis Concilij Tridentini, Calvinus quoq; lib. 3. Instit. cap. 20. §. 21. & 24. non repugnat huic sententiæ, tamen si ægrè ad eam admittendam adduci se patiatur. Et sanè id negari non potest, nisi negetur in primis Scriptura, quæ 2. Machab. vlt. testatur Hieremiam, & Oniam defunctos orasse pro populo, & Apocal. 5. describuntur viginti quatuor seniores in cælo offerre incensum, quo Ioānes ipse exponit significari orationes Sanctorum: nisi etiam negetur vnitas corporis Ecclesiæ, vel communio Sanctorum, quam in symbolo Apostolico cōfitemur. Si enim vnum corpus sumus, & alij aliorum membra, certè inuicem solliciti esse debemus: ea enim est membrorum natura, vt Apostolus docet 1. Corinth. 12. Denique Augustinus quæst. 108. in Exodum, dicit Martyrum orationibus propitiari Deum peccatis populi sui. & quæst. 149. dicit, Sanctorum meritis nos releuari posse apud Deum, quando mala nostra merita nos grauant.

Restat, vt Kemnitij obiectionibus respondeamus. PRIMO sic argumentatur pag. 810. *Christus dicit; Hoc facite non in Sanctorum, sed in mei commemorationem. Et præterea ideò corpus, & sanguinem suum nobis tradit in Cæna, & adituri thronum gratiæ, misericordiam consequamur per merita vniuersæ oblationis Christi: ergo prophanatur Cæna Domini cum à Deo petitur, & per merita, et preces Sanctorum, in omnibus diuina protectionis muniamur auxilio.*

RESPONDEO; Christus nusquam dixit; Hoc facite non in Sanctorum, sed in mei commemorationem; neq; dixit: Hoc

Bbbb 5 facite

facite in mei solius commemorationem: quare non potest rectè colligi; Ergo repugnat institutioni Cœnæ, Sanctorum commemoratio. Præterea etiam si Dominus dixisset; Hoc facite in mei solius commemorationem; adhuc nihil aduerarij obtinerent: loquitur enim Dominus nõ de qualibet commemoratione, sed de ea, qua per mysterium Cœnæ representatur ipsius passio, & mors; quo genere commemoratio non solet, nec potest Ecclesia Sanctorum memoriam in Missa facere: non enim Eucharistia est symbolum passionis Sanctorum, sed Christi solius. Alia igitur est memoria Sanctorum, quam in sacrificio celebramus: nimirum enim Sanctorum nominamus, vt pro eorum victoria Deo sacrificium gratiarum actionis offeramus, vt supra diximus.

Ad aliam partem argumenti respondemus, aliter per Christi intercessionem, & merita, & aliter per Sanctorum merita, & preces nos à Deo misericordiã expectare, ac petere. Nos per Christi merita immediatè à Deo misericordiam petimus, ipse enim solus est immediatus intercessor noster apud Deum. Per Sanctorum autem merita, & preces à Deo misericordiam petimus, eodem Christo mediante: nam & ipsi pro nobis orant, per Christum orant. Itaque sicut nostra ratio pro nobis ad Deum, non est superuacanea, nec iniuncta Christo facit, licet ipse sit apud Deum aduocatus noster, quia nos per illum pro nobis Deum oramus: ita Sanctorum preces pro nobis non sunt vel superuacaneæ, vel in Christi intercessionem, licet Christus sit noster aduocatus, quia ipsi per Christum petunt. Et sicut Sancti pro nobis Deum orare possunt, non obstante Christi intercessione; ita & nos possumus ad Deum petere, vt pro nobis orent, & à Deo petere, vt illos ad Deum impellat, & orantes exaudiat, non obstante Christi intercessione.

SECUNDA obiectio ex Augustino, qui lib. 22. ciuit. cap. 2. dicit, in administratione Cœnæ Dominicæ à sacerdote Sanctos quidè nominari, nullo modo autè à sacerdote inuocari.

RESPONDEO; Verba AVGVSTINI Kemnitius si cuius fraudem suam etiam nobis tacentibus, omnibus patefecit. Hæc autem sunt illius verba: *Vni Deo, & Martyrum, et ipsorum sacrificium immolamus: ad quod sacrificiũ, sicut homines Deo qui mundum in eius confessione vicerunt, suo loco, & ordine nominantur: non tamen à sacerdote, qui sacrificat, immolatur.*

Deo quippe, non ipsis sacrificat, quamuis in memoriã sacrifices eorum, quia Dei sacerdos est, non illorum.

Vides hic PRIMO, Augustinum non dicere: *In administratione Cœna Domini, sed in sacrificio quod immolamus*, & bis, terue repetere, sacerdotem sacrificare Deo sacrificium, non Cœnam administrare. SECUNDO vides, Augustinum apertissimè dicere, sacrificium fieri in memoriam Sanctorum, & Sanctos in eo nominari: quod non solum est contra horum sectariorum nouitates qui in sua Cœna nullam Sanctorum mentionem faciunt, sed est expressè contra Kemnitium, qui paulò antè disputabat Christum dixisse, Hoc facite, non in Sanctorum commemorationem. TERTIO vides, Augustinum, cum is negat Sanctos inuocari, loqui de inuocatione per sacrificium, id est, de oblatione, quæ, vt suprà diximus, est efficacissima inuocatio: nam formaliter loquitur, cum ait: *Non tamen à sacerdote, qui sacrificat, inuocatur.* vt patet ex verbis sequentibus: *Deo quippe, non ipsis sacrificat, quia Dei sacerdos est, non ipsorum.*

Quod autem Augustinus non neget, posse ac debere Sanctos inuocari in Missa, eo modo, quo facit Ecclesia Catholica, patet ex tract. 84. in Ioannem à nobis suprà citato, vbi dicit, Sanctos ad mensam Domini commemorari, non vt nos pro eis oremus, sed vt ipsi orent pro nobis. Ex his apparet, quàm inaniter propter locum Augustini Kemnitius exultauerit, & quam immeritò, & procaciter Synodum Tridentinã Thaidem Babylonicam appellauerit.

TERTIA obiectio ex historia antiquitatis; colligit autem Kemnitius hoc modo progressum antiquitatis. PRIMO dicit, in primitiua Ecclesia morem fuisse, vt annua memoria Martyrum solenniter celebraretur in ipsis locis, vbi corpora Martyrum sepulta erant: idque probat ex epistola Ecclesiæ Smyrnenfis apud Eusebium lib. 4. histor. cap. 15. SECUNDO dicit, progressu temporis id accessisse, vt corpora Sanctorum sub ipsis mensis ponerentur: & probat ex Ambrosio lib. 10. epist. 85. TERTIO dicit, in orationibus Ecclesiæ factam fuisse memoriam Martyrum, quia Ecclesia orabat, vt aliquando consors fieret in vita æterna ipsorum Martyrum: id quod ex epistola suprà citata Smyrnenfium probat. Atque hæc tria dicit esse secundum vsum purioris Ecclesiæ, & Scripturæ consentanea. QUARTO dicit, tempore Augustini ortas esse

esse opiniones peregrinas, & vitiosas de singularibus Martyrum pro suis cultoribus intercessionibus, de meritis, & orationibus Martyrum. QUINTO dicit, Augustinum has opiniones in medio reliquisse, tanquam nec veteres, nec ecclesia id quod probat ex lib. 22. ciuit. cap. 10. & de cura pro mortuis cap. 16. SEXTO dicit, Augustinum paulatim cepisse aliter tribuere his opinionibus; sed Hieronymum, Basilium, Nazianzenum audaciores fuisse in hac quaestione. SEPTIMO dicit, postremis temporibus, fabricatum esse articulum fidei de patrocinii, & meritis Sanctorum, & quod horribiliter ipsam actionem Cœnæ Domini, eò detorqueri cepit.

Ex hac longa narratione Kemnitius simplicioribus persuadere nititur, rem esse nouam, & à Papistis confictam, de uocatione Sanctorum in sacrificio Missæ. At si quis paulatentius rem expendat, ex hac ipsa disputatione Kemnitii, eius sodales apertissimè refelluntur. Nam prima illa Tituli capita, quæ faterur aduersarius fuisse in puriore Ecclesiæ esse consentanea Scripturæ, contra nos nihil faciunt, quia non continent aliquid contrarium nostræ doctrinæ: contra aduersarios maximè faciunt cum sint omninò contra scriptis, & factis ipsorum. Ipsi enim nec celebrant Sanctorum memoriam apud Sanctorum reliquias; nec Martyrum corpora sub sacra mensa reponunt, sed eiiciunt potius; nec orationes que in precibus, & mysterio Eucharistiæ vllam Sanctorum mentionem faciunt: quare testimonio Kemnitij, conciliamus, Kemnitium, & eius sodales recessisse ab vtu purioris Ecclesiæ, sacris literis consentaneo.

QUARTVM caput falsum est, & ex sexto refelli potest. Nam si Basilius, Nazianzenus, & Hieronymus sequuntur eas opiniones de intercessionibus, & meritis Sanctorum, ut habet caput sextum: non igitur cepērunt illæ opiniones Augustini ætate, ut habet cap. quartum; nam ætas Augustini posterior est Basilij, & Nazianzeni ætate. Adde, quòd sententia Ecclesiæ de iuocatione Sanctorum, non cepit etiam Basilij ætate, sed longè antiquior est. Nam EVSEBIVS Basilio antiquior lib. 13. preparat. Euangel. cap. 7. *Vota*, inquit, *Sanctorum* quorum intercessione apud Deum non parum iuari nos possunt. Et IRENAEVS Eusebio antiquior lib. 5. contra hæreses: *Ut Virginis Eua*, inquit, *Virgo Maria fieret advocata.*

QUINTVM caput continet manifestum mendacium.

imposturam. Nam Augustinus in locis à Kemnitio citatis, non relinquit in medio tanquam rem incertam, an Sancti nos iuuent, sintque nostri intercessores, & aduocati, & vt tales, à nobis inuocandi; sed solum quomodo nos iuuet, quando miracula apud eorum sepulchra fiunt. Ambigit enim Augustinus, an id fiat opera Angelorum, an per ipsos Martyrum spiritus, an alio modo; atque hoc in medio relicto, asserit rem esse indubitam, quod à Sanctis iuuentur, qui illos inuocant. Nam lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. probat hoc ipsum innumera- bilibus fermè exemplis, quæ certissima esse asserit.

SEXTVM caput nõ eger alia refutatione; nescio enim quis non videat, quantum præiudicium causæ suæ Kemnitius fecerit, cum tam aperte reprehendere ausus est quatuor illos Ecclesiæ Græcæ, & Latinæ columnas, Basilium, Nazianzenum, Hieronymum, & Augustinum.

SEPTIMVM caput falsissimum esse patet ex testimoniis à nobis citatis, Cyrilli, Basilij, Chrysostomi, & Augustini, qui apertissimè scribunt, in sacrificio altaris peti à Deo Sancto- rum intercessionem. Quanto enim mendacio postremis tem- poribus fabricatum fuisse fingitur, quod ante annos M. C. C. in vsu Ecclesiæ Catholicæ fuit?

CAPVT NONVM.

De Missis priuatis.

SEQVITVR controuersia de Missa priuata, de qua post Lutherum scripserunt Brentius in Confessione VVirtembergensi, cap. de Eucharistia, & Kem- nitius in 2. parte Exam. pag. 858. & sequentibus, & Philippus tum in Confess. August. tum in Apologia in articulo de Missa. Quam controuersiam ita tractabimus, vt P R I MVM doceamus sex modis posse Missam dici priuatam, & omnibus modis esse licitam. Deinde obiectiones aduersario- rum refellamus.

Igitur P R I M O dici potest Missa priuata ratione loci; quæ enim celebrantur in priuato aliquo oratorio, seu sacello, dici possunt priuata, si comparentur ad eas, quæ celebrantur in publico templo. Ac de his non est magna controuersia: nam etiamsi aduersarij eas Missas odiosè traducant, & angulares per contumeliam vocent; tamen habemus de his exempla manifestissima antiquitatis. Nam in primis Dominus pri-
mam

mam Missam instituit, ac celebrauit in priuata domo: & stolam inuitò frangebant circa domos panem, Actor. 2. ac de sancti Pontifices tempore persequutionis, non in domibus tantum priuatis, sed etiam in cryptis, & foraminibus: & sacra faciebant: immò S. Lucianus in carcere sacrificium & suo ipsius pectore pro altari vsus est, cum iaceret oculis catenis, nec erigere seipsum posset. Refert id Nicephorus 8. historię, cap. 31.

Nec solum ob persequutiones, sed etiam aliis de causis quando veteres in priuatis locis sacrificia offerebant. Gregorium NAZIANZENUM in exigua cellula extructo oratorio, quod erat fecisse ibidem, Sozomenus testatur, lib. 7. hist. cap. 4. locum Kemnitius etiam citat. S. AMBROSIVS, teste Paulino in vita ipsius, in domo clarissimę cuiusdam scemine ab eum gatus, sacrificium obtulit. S. AVGVSTINVS lib. 22. de ciuitate Dei, cap. 8. testatur quendam e suis presbyteris in domo sacrificium corporis, & sanguinis Domini obtulisse. TARDIVS in hist. religiosa, cap. 20. scribit, se in cellula anachoretę sacra mysteria celebrasse. GREGORIVS homilias in Euagelia, scribit Cassium Narniensem Episcopum, sanctissimum, aliquando in Episcopij oratorio Missam celebrasse, quod videlicet ad Ecclesiam morbo impeditus de templo non valeret. & lib. 5. epist. 43. ad Ioannem Syracusanum Episcopum, iubet vt non prohibeat in domo Venantij presbyteri Missas celebrari. S. IOANNES Eleemosynarius, vt in eius epistola scribit Leontius, cum populũ de Ecclesia egredi videret, tempore sacra celebrabat, ad illos conuersus ait: *Ego filij presbyteri vos ad Ecclesiam descendo, nam mihi ipse in Episcopo sacrificium offerere poteram.* Deniq; (vt alia exẽpla pretermittam) Ioannes MASCEVS in historia de Barlaam, & Iosaphat, scribit, quod Barlaam presbyterum fuisse, & in sua cellula, solopente Iosaphat, Missę sacrificium offerre solitum.

SECUNDO Missa priuata dici potest à tempore, vt post festum sit, quę festis diebus, priuata, quę profestis celebratur, vt quęquam aduersarij non nisi raro admodum, ac ferè tantum in Dominicis, aut maioribus festis sacram Coenam faciant, tamen non apertè reprehendunt vsus Missę quotidianę, nec certè nullo modo reprehendi potest. Nam IN PRIMIS, quę cotidie iuge sacrificium appellatur, Danielis 12. quia iugiter, & quotidie celebrari deberet.

DEINDE negari non potest, quin olim singulis diebus in multis locis Missæ celebrarentur. Nam CASSIVS singulis diebus Missam celebrabat, teste Gregorio loco citato, homilia 37. AVGVSTINVS epistola vicesima tertia, dicit Christum semel in cruce immolatum, omni die in Sacramento populis immolari. CHRYSOSTOMVS homilia tertia in epistolam ad Ephes. scribit, quotidianam oblationem suo tempore fieri solitam. HIERONYMVS in caput primum ad Titum dicit, sacerdotes quotidie pro peccatis populi, ac suis sacrificare. HYPOLITVS Martyr in orat. de Antichristo, scribit Christum in die Iudicij dicturum: *Venite Pontifices, qui preciosum corpus meum quotidie immolastis*. Denique sanctus ANDREAS, vt in eius historia legimus, singulis diebus agnatum immaculatum sacrificabat. Sed neque de hac re iam aduersarij multum laborant.

TERTIO dici potest Missa priuata à fine, quia nimirum pro aliquo particulari homine, vel negotio celebretur, vt pro hoc vel illo defuncto; pro ista, vel illa necessitate. Et quidem si Missa aliqua vni soli applicaretur, excludendo omnes alios homines, tum verè priuata dici posset: sed talis nulla est, aut fuit vnquam in Ecclesia. Nam omnis Missa offertur à Ministro publico, & publico nomine pro tota Ecclesia, tum quæ in terris, tum quæ in cælis, vel in purgatorio est: nam horum omnium in qualibet Missa mentio habetur. Si autem Missa applicetur vni peculiariter, sic tamen vt non excludantur ceteri; tum priuata Missa dici poterit, & erit, si comparetur ad alias, quæ nulli particulari applicantur.

Neq; dubium est, eiusmodi Missas priuatas fuisse in vsu antiquæ Ecclesiæ, & licitas esse. Nam in Testamento veteri sacrificia fiebant plurima pro particularibus. Leuitici 4. & 5. præscribuntur sacrificia pro sacerdote, pro principe, pro quolibet priuato, pro synagoga. Iob 1. habemus sacrificium pro filiis Iob. & Iob 42. sacrificium pro amicis Iob. 2. Machab. 3. pro Heliodoro.

In Testamento nouo Missæ in natalitiis Sanctorum, quas supra defendimus, omnes erant priuatae hoc tertio modo: & habemus insigne exemplū, præter ea quæ supra allata sunt, apud Bedam libro 4. historiae, cap. 14. vbi sancti Apostoli Petrus, & Paulus cuidam apparentes, iusserunt Missas celebrari in die sancti Osvaldi Regis, in memoriam eiusdem sancti

sancti

sancti Osvaldi, & visionem illam fuisse verissimam
 ste patuit ex mirabili euentu rerum, quas iudem Apo-
 turas prædixerant. Pari ratione Missæ pro defunctis, &
 rimùm particulares erant, & priuatæ: sic enim scribitur
 STINVS de obitu matris suæ lib. 9. Confess. cap. 12. *Can-*
retur pro ea sacrificium precij nostri, iam iuxta sepul-
posito cadauere, &c. Denique sacrificium illud à presby-
 eiusdem Augustini oblatum pro liberatione domus à de-
 num vexatione, lib. 22. de ciuit. Dei, cap. 8. & alia id gene-
 ne dubio priuata erant, nec reprehendi possunt, nisi con-
 tiquitas reprehendatur.

QVARTO Missa priuata dici potest à paucitate
 qui interfunt, vt dicatur publica, quæ sit coram populo,
 lis est Missa quæ dici solet Parochialis, vel Conuentualis,
 non celebratur, nisi populus adsit: priuata autem, ad
 non expectatur populus, sed pro arbitrio sacerdotis habet
 siue multi adsint, siue pauci. Has Missas ita priuatas au-
 rij non rarò reprehendere solent. Certè Philippus in Ap-
 gia Confess. accersit hinc inde argumenta, vt probet, non
 bere fieri nisi vnam Missam, nimirum eam cui populus
 fit: tamen alij ex aduersariis non volunt de hac re con-
 re. Nam Brentius in Confess. VVirtemberg. cap. de Euc-
 stia, contentus est, vt Missa celebretur si duo vt minimè
 sint, vnus qui consecret & ministret Sacramentum, &
 cui porrigatur. Et hoc ipsum probant testimonia allata
 Missis priuatis ratione loci; & de his Missis priuatis loquitur
 S. Gregorius lib. 4. epist. 43. ad Castorium, vbi prohibet in
 nasterio fieri Missas publicas, ne, vt ipse dicit, in secculis
 uorum Dei fiant conuentus populares. Ex quo loco colli-
 tur Missas publicas vocari, quibus interest populi multum
 priuatas autem, quæ sine conuentu populi intra Monasteria
 vel alibi celebrantur.

Quare fallitur apertissimè Melanchthon in Ap-
 Confess. cum dicit, ante Gregorij tempora nullam fieri
 tionem priuatarum Missarum. Nam si apud Gregorium
 uatæ Missæ censentur, quæ celebrantur absque populi
 uentum, vt ex hoc loco perspicuum est; Missa priuata
 dicta est à presbytero Augustini in domo rustica, ipso testis
 22. ciuit. cap. 8. & ab Ambrosio in domo cuiusdam matris
 Romæ, teste Paulino, & à Theodoro, in cellula S. Marci
 Luc.

Luciano in carcere ; immò ab Apostolis cùm circa domos frangebant panem , vt supra citauimus : & ab ipso Christo , qui non conuocauit populum , sed tantùm primarios discipulos duodecim.

QVINTO Missæ priuatæ dici possunt , quæ dicuntur in eodem templo , eodem die , præter vnã . Nam vna tantùm solet esse Missa publica , & solennis , quæ dicitur in summo altari ; ceteræ quæ dicuntur in minoribus altaribus eodem die , priuatæ dici possunt , licet multi interdum adsint auditores . Et quidem hanc multiplicationem Missarum valde oderunt , ac reprehendunt omnes aduersarij . Sed nos probamus licitam esse , PRIMVM ex Testamento veteri , in quo plurima offerrebantur sacrificia eodem die , & loco .

SECUNDO multi erant in eadem Ecclesia sacerdotes : nam tempore S. Cornelij Papæ Romæ erant quadraginta Presbyteri , vt ipse scribit ad Fabium , teste Eusebio lib. 6. hist. cap. 33 . ac deinceps semper magis , ac magis creuit sacerdotum multitudo . Multi autem quotidie celebrabãt : ergo vel omnes alij cessabant à sacrificio offerendo , vel multi eodem die , & loco sacrificabant . Fuisse autem , qui quotidie sacrificiũ offerrent , dubitari nõ potest ; id enim perspicuũ est ex testimoniis supra citatis , vbi egimus de Missa priuata ex parte temporis .

TERTIO idem probat testimonium supra allatum ex Beda lib. 4. hist. cap. 14 . ibi enim Apostoli præcipiunt in die S. Osvaldi celebrari Missas per omnia Monasterij oratoria . Simile est quod scribit Eusebius lib. 4. cap. 45 . de vita Constantini , Episcopos inuitatos ad templi dedicationem , incruentis sacrificiis Deo oblatis , diem festum celebrasse .

QUARTO idem probat antiquissima consuetudo , quæ est in Ecclesia , vt in die natalis Domini singuli sacerdotes Missæ sacrificium ter offerant , cuius ritus meminit Gregorius in homilia de natali Domini , & ante eum Telephorus in epistola decretali . Quod si potest vnus sacerdos vno in loco ter sacrificium eodem die offerre , cur non poterunt multi singula offerre sacrificia ?

QVINTO idem probat altarium multitudo in eadem Ecclesia . AMBROSIVS epistola 33. *Irruere in altaria* , &c. & loquitur de vna Basilica . GREGORIVS lib. 5. epist. 50. ad Palladium , scribit in vna Ecclesia tredecim altaria fuisse . & GUILIELMVS Abbas in vita S. Bernardi lib. 1. cap. 12. in Ecclesia

Cccc Monasterio

Monasterij S. Bernardi fuisse tria altaria, vnum in memore B. Virginis, alterum S. Laurentij, tertium S. Benedicti. Vnde etiam Petrum Damiani initio vitæ S. Romualdi. Quoties tamen tot altaria, si semel tantum in die sacrificium offerretur in vna Ecclesia?

DENIQUE PROSPER in libro de prædicationibus duodecim temporis, cap. 6. scribit, bis intra paucas horas vno in loco sacrificium oblatum. LEO epistol. 81. ad Dioscorum, meminit vt Alexandria seruetur Romanus ritus de iterando sacrificio eodem die.

VLTIMO priuata Missa dici posset, in qua solus sacerdos communicat: & hæc est Missa priuata, de qua potissimum vniuersarij altercantur, & quam nullo modo admittunt. Sed licita esse, probatur PRIMO ratione Concilij Tridentini, sess. 21. cap. 6. quæ talis est. Missæ, in quibus solus sacerdos communicat, etiam si priuatæ dici possent, ratione communicantium sacramentaliter, tamen absolute non priuatæ, sed publicæ, & communes sunt; ergo non debent vt priuatæ reici, & dånari. Hæc ratio procedens probatur à Cõcilio dupliciter. PRIMO, quia in ciuitatibus Missis sæpe multi cõmunicant spiritualiter, pinde fructus publici, & cõmunis: & per hoc etiam Missa est ex hæc publicæ, & communis. SECVNDO, quia sacerdos publicus Minister, & pro tota Ecclesia sacrificium offert.

Hanc totam rationem refellere conatus est Kenan pagin. 868. & sequentibus: sed non tam rationem Concilij futauit, quam se mendacem, & ineptum demonstrauit. PRIMO, miratur cur Concilium audeat vocare has Missas communes, & negare esse priuatas, cum per multas annos turturias sint à Catholicis appellatæ priuatæ, & cum apud Gregorium in Registro crebra fiat mentio priuatæ Missæ; & in Glossa in Canonem, & hoc attendendum, de consecratione altaris eas priuatas appeller.

AT QUI hoc torum est mēdaciū: nam apud Gregorium nusquam exstat vocabulum Missæ priuatæ. Exstat quidem etiam mel vocabulum Missæ publicæ lib. 4. epistol. 43. sed vt supradiximus, non vocat publicas Gregorius, in quibus cõmunicatur, sed in quibus adest populi multitudo: & iis opponit Missas, in quibus non adest populus, siue in iis cõmunicatur qui, siue nulli. Eodem modo accipitur vocabulū Missæ publicæ, & peculiaris, seu priuatæ in Canone, & in glossa citata.

SECUNDO, Kemnitiuſ oppugnat argumentum Concilij ductum à ſpirituale Communionem: & quia non poterat negare ſpiritualem Communionem, affingit nouo mendacio ipſi Concilio, quod affirmauerit per ſpiritualem communionem ſatiſfieri inſtitutioni, & præcepto Chriſti de ſumenda Euchariftia.

SED nihil eiufmodi in Concilio reperitur: immò ſeſſ. 13. can. 9. Concilium docet teneri fideles adultos ſaltem ſemel in anno ad Communionem Sacramentalē, nimirum, vt eo modo ſatiſfaciant Chriſti inſtitutioni, & præcepto.

TERTIO, oppugnat alterum argumentū Concilij, ſumptum ex eo quod ſacerdos eſt publicus Miniſter, ac dicit argumentū non valere, quoniam Miniſter verbi, eſt etiā publicus Miniſter, & tamen non poteſt concionari niſi populo præſente; & qui baptizat eſt publicus Miniſter, & tamen non poteſt baptizare niſi aliquis adſit baptizandus.

SED hæ ſunt meræ ineptiæ. Aliter enim eſt ſacerdos Miniſter publicus ſacrificando, aliter concionando, & Sacramēta miniſtrando. Nam ſacrificando dirigit actionem ſuam ad Deum pro populo; concionando, & Sacramenta miniſtrando, dirigit actionem ſuam ad populum propter Deum.

Et hinc naſcitur ALIA ratio ex natura ſacrificij. Nam ſi aduerſarij concederent Miſſam non ſolū eſſe Sacramentum, ſed etiam ſacrificium, fortaffe in hac re facile conuenirent: ſiquidem ad ſacrificium, vt ſacrificium eſt, nihil refert, ſi multi, vel pauci, vel nulli interſint aut communicent, cū ſacrificium offeratur Deo pro populo; poteſt enim ſacerdos pro populo offerre, etiam ſi populus nec adſit, nec communicet. Et confirmatur ex lege veteri; cū enim ſacrificia offerebantur pro peccato, nihil inde māducabat is, pro quo offerebatur, vt patet Leuit. 6. & 7. & tamen illi proderat. Et confirmatur ruruſ à ſimili: nam ſacrificium ſimile eſt orationi, vt ſuprà diximus, immò eſt quædam realis, & efficaciffima oratio. Porro orationem prodeſſe ei, pro quo fit, etiam ſi ille non adſit, nec ſciat quid agatur, certum & exploratum eſt.

TERTIO probatur ex cōſuetudine veterum. Nam etiam ſi nuſquam expreſſè legamus à veteribus oblatum ſacrificium ſine Communionem alicuius, vel aliquorum, præter ipſum ſacerdotem: tamen id poſſumus ex coniecturis facile colligere.

PRIMA coniectura ex Concilio NANNETENSI, cap. 30. quod

quod citatur ab Iuone in decret. parte 3. cap. 70. vbi dicitur presbyteri non celebrare soli Missam, nisi habeant alium vnum secum, qui respondeat. Ex quo intelligimus quod plane solos celebrare solitos Missæ sacrificium; & proinde communicantibus. Item ex Concilio TOLETANO canon. 5. vbi grauiter reprehenduntur quidam sacerdotes, qui sacrificium offerentes non communicabant: *Quale enim sacrificium, illud sacrificium, cui nec ipse sacrificans participasse dignoscitur?* Quæ verba satis aperte indicant, in eodem sacrificio nullum omnino fuisse, qui communicaret. Idem Concilium non requirit, nisi vt sacerdos ipse communicet: proinde admittit tanquam rata, & vt apparet, in sacrificiis, in quibus solus communicat sacerdos. Est autem Concilium ante annos circiter C M. celebratum.

SECUNDA coniectura. Quidam iniriabantur sacrificiis, que vlla certa procuratione animarum, qui proinde non poterant vlli Sacramentum administrare, & tamen sine Missis celebrabant. Exemplum habemus in sancto Nolano, qui presbyter ordinatus fuit, vt ipse scribit stol. 6. ad Seuerum, in sacerdotium Domini, sed nulli Ecclesiæ alligatus.

TERTIA coniectura. Plurimi sacerdotes quoties celebrabant, vt supra ostendimus, & tamen populus in multis casibus admodum communicabat, vt vel ex illa quætionem CHRYSOSTOMI cognosci potest, quæ habetur in boetii epist. ad Ephes. *Frustrâ, inquit, habetur quotidiana communicatio, cum nemo sit, qui simul participet.* Et homil. 17. in epistolam Hebræ. scribit, plurimos tantum semel in anno ad Sacramenti Communionem accessisse. AMBROSIVS etiam lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. dicit, Græcos post annum communicare solere.

QUARTA coniectura. Multa sacra fiebant pro causis particulari, vt non sit vlllo modo verisimile, ministrantibus se Communionem in eiusmodi sacris: vt exempli causa scribit Augustinus lib. 9. Confess. cap. 12. oblatum sacrificium pro matre sua, caduere iuxta sepulchrum constituto: & scribit lib. 22. ciuit. cap. 8. vnum e suis presbyteris sacrificium obtulisse in domo rustica, ad eandem domum à malignorum spirituum vexatione liberandam. Sed adnectenda sunt argumenta soluamus.

Soluuntur argumenta contra Missas priuatas.

PRIMA obiectio Kemnitij in 2. parte Exam. pag. 862. (nam quę ipse fabulatur de origine Missę priuata, quia nullo argumento probauit, omitto) sumitur ex illis verbis Luc. 22. *Hoc facite in meam commemorationem.* Iubet enim Christus, vt faciamus quod ipse fecit: ipse autem non solum consecrauit, sed etiam dedit Sacramentũ iis, qui aderāt, manducandũ; quare consecrare, & non distribuere, est ipsam Cœnam Domini prophanare.

RESPONDEO; Iussit Dñs fieri quod ipse fecit, sed pro loco, tempore, personis: ea enim est vis affirmatiuorum præceptorum. Et sine dubio non iussit Sacramentum dispensari inuitis, aut indignis. Quare si fortè nulli sint, qui velint, aut possint communicare; non tenemur Sacramentum ministrare, nec tamen idèd prohibemur à celebratione cessare.

DICES; Si licet diuidere actiones, quas Dominus exemplo suo coniunxit, & Sacramentum aliquando consecrare, & nemini ministrare: licebit etiam consecrare, vel ministrare, & non sumere. **R**ESPONDEO; Non est eadem ratio omnium illarum actionum. Nam consecratio & consummatio, de essentia sacrificij sunt, idèd nullo modo possunt omitti: at dispensatio, nec est de essentia, nec de integritate, sed solum affirmatiuo Domini præcepto necessaria; & idèd facienda quidem est, sed pro loco & tempore, vt diximus.

SECUNDA obiectio. Apostolorũ Synaxis describitur Act. 2. per fractionem panis; ergo distributio, & dispensatio Sacramenti fuit in vsu primitiua Ecclesiæ in celebratione Cœnæ Domini.

RESPONDEO; Nihil verius dici potest: sed non inde sequitur non posse vnquam sacrificium sine dispensatione offerri. Nam & apud nos in templis omnibus celebratur Synaxis cum dispensatione Sacramenti, & tamen nõ idèd damnantur sacra, quæ in priuatis oratoriis, vel sacellis sine tali dispensatione celebrantur.

TERTIA obiectio. B. Paulus I. Cor. 10. describens ritum Cœnæ Dñi, apertè scribit, corpus Domini communicari, & distribui fidelibus, & fideles participes esse mensæ Domini, non spectando vnum manducantem, sed manducando.

RESPONDEO; Apostolus eo loco non describit ritum
 nã Domini, vt declarat quid sit ipsa celebratio huius
 rij, vel in quo præcipuè consistat, sed tantum vt ostendat,
 qui Eucharistiam sumunt, participes esse mensã Domini
 socios Christi fieri: quemadmodum sunt socij demoniorum
 & participes sunt altaris idolorum qui scienter manducant
 idolothyta. Ex quo non sequitur, Missam sine Communionem
 populi esse illicitam, vel eos, qui Missã interfunt, & nõ com-
 municant, nihil vtilitatis capere. Nam ista affirmans propo-
 sitio verissima est, & ex Paulo colligitur, Qui reipsa Eucha-
 ristiam manducat, cum Christo coniungitur: ista autem res
 falsa est, nec habetur in Paulo; Qui non sumit reipsa Eucha-
 ristiam, sed solo voto ac desiderio, nullo modo cum Christo
 iungitur, aut frustra interest sacrificio.

QUARTA obiectio. Apostolus I. Cor. II. opponit in
 Dominicam Cœnam; & priuatam Cœnam; & quidem in
 confirmet, vbi priuata Cœna agitur, ibi non posse Dominicam
 Cœnam celebrari. Definit autem priuatam Cœnam, vbi
 priuatim, quod Cœnã Dominicã est, manducat, & pro-
 cupat non simul participantibus aliis: & dicit non debet
 esse, ac si instrueretur talis cœna, vbi vnus saturaretur,
 verò cogeretur esurire. *Hic certè locus tanquam falsus*
quit Kemnitius, prosternit priuatas Pontificiorum Missas,
quibus solus sacerdos celebrans sacramentaliter communicat.
Et clarissima est Chrysofomi sententia in illum Pauli locum.
Quod Dominicum est, priuatum fecerunt; Cœna enim Domini
debet esse communis, &c.

RESPONDEO PRIMVM; cum Paulus opponit Cœnam
 Domini cœnã priuatã, non loquitur de Eucharistia sed
 conuiuio, quod in Ecclesia olim in pauperũ refrigerium
 solebat: quod conuiuium vocat Cœnam Domini, vt Chryso-
 stomus interpretatur, quia fiebat ad representandam Cœ-
 nam Domini vltimam cum discipulis; & etiam quia fiebat
 loco sacro, & denique quia coniungebatur cum Eucharistia
 communicatione. Quod autem per Cœnam Domini
 ligatur conuiuium illud, perspicuum est ex illis verbis: *Nullus*
esurit, alius autem ebrius est. Non enim in communicatione
 Eucharistia poterat esuries, aut ebrietas inueniri, cum illa
 cibis mentis, non ventris. Deinde idem patet, ex propo-
 sitione Pauli. Vult enim ipse (Chrysofomo, & omnibus aliis expo-
 sitis)

tibus) Corinthios reprehendere, quod non amplius conuiuia illa faciant, sicut oportet, sed diuites seorsim & lautè conuiuentur, pauperes autem etiã seorsim, & vix ad satietatem reficiantur: hunc autem abusum reprehendit illis verbis: *Tam non est Dominicam Cœnam māducare; & nūsq̄ quisq̄ enim suam cœnam præsūmit, &c.* Hoc est; Vestra ista conuiuia, vt nunc celebrantur, non representant amplius Cœnam Dominicã. Dominus enim simul cum discipulis in eadem mensa accubuit, etiamsi ipse Dominus, illi serui essent; vos autem fratres vestros, quod pauperes sint, à mensa vestra excluditis, &c. Quæ omnia ad conuiuia illa pertinent, non ad Eucharistiam: nam quod attinet ad Eucharistiam, omnes æquè sobriè, & æquè lautè epulabantur, cùm omnibus daretur corpus Dominicū in modica specie panis. Itaque totum argumentum Kemnitij in æquiuatione laborat.

SECUNDO, etiamsi B. Paulus de Eucharistia loqueretur, cùm cœnã communem priuatã opponit, vt Theodoretus, & aliqui alij veterū probabiliter docēt: nihil inde colligi posset pro aduersariis. Paulus em̄ reprehendit cœnã priuatam, à qua excluduntur alij, non ad quã non coguntur. Porro Missã nostrã non excludunt cõmunicantes; immò vt Concilium Tridentinum affirmat sess. 22. can. 6. optat Ecclesia, vt in singulis Missis, qui adstant, communicent; sed si nulli sunt qui cõmunicare velint, nulla culpa est sacerdotis, nec potest reprehēdi, quasi solus participare velit Cœnam Dominicam.

QUINTA obiectio. In veteri Ecclesia semper in actione Cœnæ Dñi fiebat distributio Sacramenti, vt patet ex descriptione omnium Liturgiarum, quæ apud Patres exstant.

RESPONDEO; Contrarium colligitur ex tam multis exēplis, quæ nos suprã attulimus. Porro in Liturgiis fit mentio distributionis: quia vt diximus, semper fieri potest, ac debet Sacramenti distributio in Missa, eorum sacerdotum, qui curam animarum ex officio gerunt, si sint aliqui parati ad comunicandum. Sed non idè cessandum est à sacrificio, si nulli sint, qui comunicare velint.

SEXTA obiectio. Commentum, quod celebratio Cœnæ Dominicæ profit illis, qui non cõmunicant, sed tantum interfunt, & audiunt, & cum deuotione spectant quod sacerdos agit: nō tantum ignotū est antiquitati, sed seridò, & grauiter à

veteribus reprehenditur. CHRYSOSTOMVS hom. 1. ad Ephes. *Frustrà*, inquit, *habetur oblatio quotidiana, quomodo sit, qui simul participet.* Et infra: *Quisquis mysteriorum fors non est, impudens, & improbus adstat.* Et rursum: *Quis inquit, ad conuiuium vocatus, manus quidem lauet, & cubuerit, & tamen nihil ciborum gustauerit, nonne infertur tumeliam conuiuatori à quo fuerat vocatus? annon fatentur, cum qui talis est, prorsus non comparuisse? Audis, labor Kemnitius, non verba, sed fulmina cōtra Pontificiam perperam sionem de spectaculo priuatarum Missarum.*

RESPONDEO; Veteribus non fuisse incognitum consistendi Missæ sacrificio, & tamen in iis non communicari sacramentaliter, perspicuum est ex Concilio Agathensi anno 529. re M. annos celebrato. Nam can. 18. iubentur omnes laici unumquemque semel in anno communicare, in Natali, Pascha, & Pentecoste: & tamen can. 47. iubentur iidem laici singulis diebus ad Missam interesse, idque usque ad sacerdotis benedictionem, quæ datur in fine Missæ. Præterea non dubitasse veteres Missam prodesse adstantibus, licet non communicarent, manifestissimum est ex iis, quæ supra diximus de Missis pro defunctis, & pro qualibet necessitate. Si enim Missa prodest defunctis, ut omnes Patres vno ore fatentur, necnon viuentibus, aegrotis, egrotis, iter facientibus, immò etiam infidelibus, hereticis, quantum magis proderit fidelibus presentibus, & voto, ac desiderio offerentibus?

Ad locum Chrysostomi dico, illa verba: *Frustrà fit oblatio quotidiana*, non significare absolute oblationem fieri, sed frustra quatenus ordinatur ad Communicationem. Nam cum celebratio Missæ partim ordinetur ad sacrificium Deo offerendum, partim ad populum sacro illo pane communicandum: cum nulli sunt, qui communicent, frustra fit, quatenus ordinatur ad posteriorem finem, sed non fit frustra quatenus ordinatur ad finem priorem. Itaque Chrysostomus, si dicat frustra fieri, non tamen propterea omnino oblatio quotidiana sacrificare: quod certè fecisset, si absolute frustra fieri existimasset.

Ad illud autem quod Chrysostomus dicit, melius esse interesse sacrificio, quam interesse, & non communicari, dico Chrysostomum, ut quædam alia, per excessum ita esse dicuntur, cum solum hortari cuperet homines ad frequentandum

dignè communicandum. Nam quia videbat excusare se homines à Communionem, quòd se indignos, & imparatos dicerent, ipse animaduertens negligentiam, & desidiam totius illius damni causam esse, vehementer illos arguit, ac dicit, indignos etiam esse, qui simul cum ceteris orent, immò dignos, qui ab Ecclesia eiiciantur tempore sacrificij, quomodo eiiciuntur pœnitentes, & Catechumeni; & melius facturos si non venirent; & alia id genus, quæ certum est, dicta esse amplificandi gratia. Simile est, quod ait Apostolus 1. Cor. 6. *Contemptibiles qui sunt in Ecclesia, hos constituite ad iudicandũ.* Non enim reuera iubet B. Paulus, vt contemptibiles iudices constituantur: sed ita loquitur, quia cuperet in Ecclesia nullas esse lites, aut tam sapientes, & bonos esse omnes Christianos, vt etiam minimi sufficerent ad diiudicandas temporales controuersias.

Porro Chrysostomum non fuisse in ea sententia, vt putaret nihil prodesse sacrificium iis, qui adsunt, & non communicant, dubitari non potest; tum ex tam multis locis supra citatis, vbi scribit sacrificium prodesse defunctis, & uidentibus absentibus; tum etiam ex homil. 3. de incomprehensibili natura Dei: vbi grauius reprehendit auditores suos, quod finita concione recederent, & sacrificio non interessent. Vbi nihil de Communionem dicit, cum tamẽ sciret plurimos non communicare nisi rarissimè; sed tantũ hortatur vt maneat, & simul orent, ac spectent Christum, qui in mysterijs se ostendit.

SEPTIMA obiectio. In veteri Ecclesia prohibitas fuisse Missas priuatas, in quibus solus sacerdos communicat, testatur Chrysostomus homil. 18. in 2. ad Corin. vbi scribit, in celebratione Eucharistię non fieri, sicut fiebat in Testamento veteri, vbi solus sacerdos quædam comedebat.

RESPONDEO; Chrysostomus eo loco in eo solũ ponit discrimen inter sacrificia Testamenti veteris & noui, quod in illis, aut solus sacerdos edebat victimas, aut ipse maiorem partem, populus minorẽ obtinebat ex immolatis: in his autem totam victimam sacerdos, & totam populus edit, idem videlicet, & integrum Christi corpus, & sanguinem. Sed nihil hoc facit contra Missas priuatas: quod enim nunc sæpe sacerdos solus victimam edat, non est culpa sacerdotum, aut natura sacrificij, sed populi negligentia.

OCTAUA obiectio. Canon decimus Apostolorum iubet
Cccc 5   excom-

excommunicari eos, qui nō permanent in Ecclesia, vbi
Missa peragitur, & non accipiunt sanctam Communionem
atque hic canon renouatur in Concilio Antiocheno, can.
exstat etiam decretum ANACLETI in epist. 1. & apud Gra-
num, can. Peracta, de consecrat. dist. 2. *Peracta consecratione
omnes communicent, qui noluerint Ecclesiasticis caeremoniis
nibus: sic enim, & Apostoli statuerunt, & sancta Romano-
net Ecclesia.* Ergo prohibita tunc erant Missa priuata.

Respondeo; PRIMVM isti canones iubent, vt fideles com-
municent in Missa; sed non prohibent sacerdoti sacrificium
populus non adsit, aut communicare nolit. DEINDE
Apostolorum ita explicatur in Concilio Antiocheno, vt
telligamus non damnari eos, qui absolute non commu-
nicant, sed eos, qui certa de causa, nimirum ob aliquam
fitionem, aut prauam opinionem auersantur sacramen-
tationem. Decretum autem Anacleti, si epistola eius
latur, & non solum fragmentum, quod est apud Gratianum
solos obligat clericos Episcopo in diebus solennibus
canti solenniter ministrantes: quocirca si die aliquo
lenni, aut sine aliorum clericorum solenni ministerio
crificet, non cogitur ex hoc decreto Communicari.
DENIQUE certum est, decreta ista, quae sine dubio
ni, sed humani iuris erant, si ad populum pertinebant,
gressu temporis abrogata fuisse; constat enim tempo-
rosij, & Chrysostomi, vt supra citauimus, Graecos
post annum communicare solitos esse.

NONA obiectio. Humbertus contra Nicenam seculi
perfectam esse Missam, in qua non simul fit consecratio,
ctio, seu distributio, & communicatio: & VValfridus in
rebus Eccles. cap. 22. similiter docet illam esse legitimam
sam, in qua adsunt sacerdos, respondens, offerentes, &
municantes. Ad idem citantur duo decreta, vnum Scoti
pae apud Gratianum, can. Hoc quoque. de consecrat. dist. 2.
rum Concilij Nannetensis apud Iuonem p. 3. decreti, cap.

RESPONDEO; Si Missa praecise accipiatur pro
perfectam, & legitimam esse constat, etiam sine com-
cantibus, modò sacrificium à sacerdote consummatur
tamen, vt diximus, Missae celebratio nō solum ad sacrificium
Deo offerendū, sed etiam ad populum nutriendum
pabulo ordinatur; propterea ex hac parte negari non

quin sit magis perfecta, & legitima Missa, vbi communicantes adsunt, quam vbi desunt, & hoc solum volunt auctores citati. Porro decreta illa Papæ Soteris, & Concilij Nannetensis ad rem nõ pertinent: non enim iubent, vt adsint qui communicent, sed tantum vt adsint, qui sacerdoti respondeant. Vbi obiter NOTANDVM est mendacium Kemnitij: scribit enim Kemnitius, Conciliũ illud ridiculum iudicasse, muris, & parietibus à sacerdote insufurrari, quæ ad populum pertinent. At Concilium non meminit populi, sed iubet, vt saltem vnus adsit, qui respondeat in Missa, ne videatur sacerdos parietibus dicere: *Dominus vobiscum; & Orate fratres.*

DECIMA obiectio. Ludibria sunt, quod in Missa, in qua nulli communicant, dicat sacerdos: *Quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus. & Sacramenta, quæ sumpserimus.* Item, quod hostia frangatur: fractio enim ad distribuendum ordinatur, vt Augustinus docet in epist. 59. ad Paulinum.

RESPONDEO; Illa verba dicuntur in numero multitudinis, tum propter presentes communicantes, si qui adsint; tum etiam propter eos, qui alibi communicant: cum enim vnus corpus sumus, non solum presentes, sed etiam absentes pro omnibus oramus. Simile est in oratione Dominica, quã quisque potest etiam solus in suo cubiculo recitare, & tamen ita composita est, ac si dicenda esset solum à multitudine congregata.

Quod attinet ad fractionem, ea non solum ad distribuendum, sed etiam ad significandum ordinatur. nam in Missa Chrysoptomi fit fractio in quatuor partes in modum crucis, & vna ex illis particulis in calicem immittitur cum certa verborum recitatione: vt etiam Latini faciunt. Quare Kemnitius cum cæremoniã fractionis ludibrium appellat, & aperte irridet; antiquam, & veram Ecclesiam, Græcam, & Latinam irridet. Atque hætenus de obiectionibus Kemnitij.

VNDECIMA obiectio, est Ioannis Brentij in Confessione VVirttembergensi, cap. de Eucharistia: vbi præter ea, quæ illi sunt communia cum Kemnitio, facit hoc argumētum: *Christus instruit Cenam suam, non vt esset priuata actio sacrificuli, sed communio totius Ecclesie: non igitur licite sunt priuata illa Missa, in quibus sacerdos sibi soli legit Verba Cene, & Eucharistiam consecrat.*

RESPONDEO; Missa Catholicorum nunquam est priuata actio sacerdotis, sed semper est cõmunis toti Ecclesie, quia à communi

communi ministro pro communi omniū utilitate offerri proinde semper est in Missa communio Ecclesie, si per communionem intelligas fructum communem sacrificij. Quod si per communionem intelligas Eucharistie manducationem: fatemur Christum instituisse Cœnam, ut esset fructus sacrificij, & communio, sed non iussisse ut illa duo nunquam separarentur, quasi non possit Deo sacrificium offerri, quando nulli adsunt, qui communicare velint.

DUODECIMA obiectio, est Philippi in Apologia Confessionis Augustanę in articulo de Missa, ubi producit epistolam quandã S. Francisci ad omnes fratres suos, in qua iubet tantum Missam vno in loco celebrari, etiamsi plures sint sacerdotes.

RESPONDET Ioannes Eckius in Enchiridio, epistolam non agnoscere a fratribus Ordinis Minorum, pro vera S. Francisci epistola. Addit præterea, auctorem illius epistolę locum de feria V. in Cœna Domini, non de aliis diebus, & epistola illa de quouis die loqueretur, falsum aperit illud tineret. Scribit enim auctor epistolę, secundum usum Antiquæ Ecclesie vnicam Missam duntaxat vno in loco celebrari. At Honorius Papa III. qui sedit Romæ tempore S. Francisci cap. Cùm creatura, de celebratione Missarũ, iubet non tantum anniuersaria sacra pro defunctis, ob festum, vel feriam vniuersalem, sed vtraque sacra eodem die celebrari.

VLTIMA obiectio est aliorum, quam recitat Eckius BASILIO in Psalm. 115. prope finem, ubi dicit: *Non in latere delitescens sacrificabo, sed publicum exhibebo tibi sacrificium.* Et infra dicit, vnũ esse altare Ecclesie. Et confirmat eundem Hieronymo in cap. 3. Amos, ubi dicit vnum esse altare in Ecclesia.

RESPONDET rectè Eckius, Basilium per sacrificium cultum intelligere sacrificium schismaticorum, qui se ab Ecclesia segregant, & in suis conuenticulis sacrificia offerunt. & ided etiam vnum altare agnoscere, id est, vnum sacerdotium, vnum ritum, &c. Nam subiungit ibidem BASILIVS: *Audite qui Ecclesiam relinquitis, & in publicis domibus versati, miseris facitis corporis preciosissimi scissuras.* Et infra: *Tu aram erigis ex aduerso altaris tibi à Patribus constructam.* quemadmodum etiam Augustinus, Optatus, Cyprianus, alij passim schismaticos describunt, cùm dicunt, quodammodo erigere altare contra altare. Hieronymus quoque distinguit

vnun altare Ecclesie à multis altaribus hæreticorum, quia vt ipse dicit, tot habent altaria, quot schismata. Alioqui multa fuisse in Ecclesia altaria materialia, supra ostendimus ex Ambrosio, Gregorio, & aliis: vnde Tertullianus in lib. de pœnitentia, ponit inter alias pœnitentium cæremonias, aris Dei aggeniculari.

CAPVT XI.

Degenerè lingua.

SEQVITVR controuersia de genere linguæ, an scilicet necessarium sit Missam vulgari lingua recitari: id enim contendunt aduersarij, & maximè Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 83. & seq. Sed istam quæstionem maxima ex parte tractauimus partim lib. 2. de verbo Dei, extremo, partim lib. 2. de Sacramentis in genere, extremo. Nam tria quædam ad Missam pertinent. **PRIMO**, lectio Scripturarum, & publica oratio. **SECUNDO**, Sacramenti Eucharistiæ consecratio, & dispensatio. **TERTIO**, sacrificij oblatio. De lectione, & oratione disseruimus in lib. de verbo Dei, loco citato. De Sacramenti consecratione, & dispensatione tractatum est in libris de Sacramentis in genere, vt iam diximus: solùm igitur superest disputatio de ipsa sacrificij oblatione.

Sed ea facillima est: nam **IN PRIMIS** sacrificij oblatio magis in re, quàm in verbis consistit. Nam, vt supra diximus, illa actio, qua corpus Domini super altare ponitur ad Dei honorem, vera, ac realis oblatio est, etiam si verbis non dicatur, Offero, vel offerimus. Porrò illa actio verba quidem aliqua necessariò requirit, nimirum verba consecrationis: sed illa verba non diriguntur ad instruendos auditores, sed ad elementum consecrandum, vt notum est. Elementum autem nullam linguam intelligit; quare impertinens est ad realem oblationem, vtrum Missa dicatur lingua vulgari, vel non vulgari.

SECUNDO, licet oblatio ipsa necessariò verbis exprimentanda esset, vt iam re ipsa in Missa exprimitur, tamen adhuc impertinens esset, qua lingua id fieret; si quidem oblationis verba diriguntur ad Deum, nõ ad populum: Deus autem omnes linguas intelligit.

TERTIO, verba oblationis submissa voce pronuncianda sunt, vt in sequenti capite demonstrabimus: nõ igitur necesse est,

est, ut ea lingua recitentur, quam intelligit populus. Quinim prodest nosse quid verba significant, si sonum vocis audire non valeas?

QUARTO, sacrificium non offertur ad populum infirmandum, si de primario, & proprio fine agatur, sed ad Deum laudandum, & ad impetranda populo beneficia: non igitur inquiritur, ut populus intelligat id, quod dicitur, sed satis est Deo intelligat.

QUINTO, si lingua vulgari sacrificium offerendum esse duo gravissima incommoda sequerentur. VNUM, quod oporteret frequenter mutare verba sacrificij, cum vocabula, quae vno tempore sunt vulgaria, non diu post desinant esse vulgaria. ALTERVM, quod tolleretur communicatio Ecclesiarum: nec enim posset sacerdos Italus in Gallia, neque Gallus in Italia, neque Italus, aut Gallus in Germania, neque Germanus in Italia, aut Gallia sacrificium offerre; quod idem de Hispania, Anglia, Polonia, aliisque regionibus intelligendum est.

SEXTO, accedit antiquissima Ecclesiae consuetudo. Nam in toto Oriente non inveniuntur antiquae Liturgiae, nisi Graecae, aut Chaldaicae; in toto autem Occidente antiquae Liturgiae nullae sunt nisi Latinae; & tamen à multis iam seculis debentur omnes istae linguae esse vulgares, immò Germanis, Francosis, Anglicis, Polonis, nunquam fuit lingua Latina vulgaris: igitur Concilium Tridentinum sess. 22. can. ult. statuit, Missam non esse lingua vulgari celebrandam. Argumenta, quae adversarij contra obijciunt, sunt à nobis omnia refutata in diversis locis paulò antè notatis. Quare non putavi operam praestare esse illa repetere; praesertim cum non pugnent contra sacrificij actionem.

CAPVT XII

Non esse omnia necessariò in Missa alta voce pronuntianda.

ALIA quaestio est superiori non multùm absumpta de modo vocis. Accusant enim adversarij Ecclesiam Latinam, quod pleraque in Missa submissa voce pronuntiari iubeat: de qua re existat canon nonus in sess. 22. Concilij Tridentini. Vbi illud initio est observandum, non esse quaestionem, an sit per se illicitum totam Missam alta voce celebrare; nec enim ignoramus modum

cis non pertinere ad substantiam sacrificij, & posse ista omnia ad arbitrium Ecclesiæ immutari. Tota igitur quæstio in eo sita est: utrum consuetudo Latinæ Ecclesiæ, quædam submissa voce pronunciandi, repugnet Christi institutioni, ac proinde sit mala, & necessariò corrigenda.

Et quidem Kemnitius in 2. par. Examinis, pag. 890. contendit contra Christi institutionem esse, ut quædam submissa voce legantur in Missa: Concilium autem contra definit. Concilij verò sententiam verissimam esse hæ rationes ostendunt. PRIMO, utile est ad reuerentiam tanti mysterij, ut non omnia alta voce dicantur: nam ut S. Basilius rectè docet lib. de Spiritu sancto c. 27. multum confert ad dignitatem, & reuerentiam conseruandam mysteriorum, ut non assuescant homines eadem sæpius audire, vel potius, ut nõ efferantur ad aures vulgi. Quælia enim mysteria sunt, quæ ad omnium aures perferuntur?

SECUNDO, habemus exemplum antiquæ Liturgiæ, tum Græcæ, tum Latinæ. Liturgiæ Basilij, & Chrysostomi, quod etiam Kemnitius notauit, quædam præscribunt dicenda sub silentio, & concludenda alta voce: quod idem nos seruamus, cum secretas orationes concludimus, vocè attollendo in illis verbis: *Per omnia secula seculorum*. Neque valet Kemnitij responsio, qui illud ita interpretatur, ac si Liturgiæ illæ præscriberent, quædam pronunciari moderata voce, sic tamen ut ab omnibus audiantur, concludi autem cum clamore, & cantu. Nam in Liturgia CHRYSOSTOMI, vbi legimus: *Sacerdos orat secretò*, vox Græca *μυσικῶς*, non significat voce moderata, sed planè secretò: nec enim dicuntur mysteria, quæ moderata voce publicantur, sed quæ omninò celantur. Et præterea ibidem monetur sacerdos illas preces secretò recitare, dum Diaconus alta voce canit Litaniam, vel dum cantores alia quædam concinunt: proinde non potest populus iis attendere, quæ dicit sacerdos, atque idè verè & propriè secreta sunt.

De Latina autem Liturgia habemus testimonium Innocentij I. in epist. i. ad Episcopum Eugubinum, cap. i. vbi interrogatus de tempore, quo in mysterio Missæ pax danda est, apertè indicat, præcipuam partem Missæ esse secretam; nec audeat aperire quæ sint illa, quæ recitantur antequam pax detur. At si totus populus illa omnia audire consueuisset, certè nihil fuisset secretum, nihil arcanum, & facilè potuissent literis committi, quæ erant vulgò omnibus notæ.

TERTIO

TERTIO habemus exempla sacrificiorum veteris
Nam (vt omittam quod in sacrificiis plerumque sola
orabant, sine vllis verbis) Leuit. 16. describitur solenne sac-
cium incensi, ac iubetur solus sacerdos intra velum ingredi
sacrificare, atq; orare pro se, & populo, omnibus aliis tunc
spectantibus, & non modò non audientibus, sed nec viden-
bus sacerdotem: quo etiam ritu sacrificasse Zachariam pa-
trem Præcursoris, legimus Luca 1.

QUARTO Christus ipse in sacrificio crucis, quod cen-
plar fuit omnium sacrificiorum, in silentio oblationem per-
git, nec trium horarum spatio loquutus est audientibus
cumstantibus, nisi septem breuissimas sententias: quoniam
etiam sententiæ, quæ in Canone nostræ Liturgiæ alta
pronunciantur.

Sed videamus quid pro sua sententia Kemnitius ad-
PRIMO obiicit Christi institutionem, qui in sua Cena
sui memoriam fieri, non per silentium, sed, vt Paulus ce-
cat, per annunciationem. Et posset argumentum contra
Christi ipsius exemplo, qui verba consecrationis alta
pronunciauit, vt omnes qui aderant, audire potuerint.

RESPONDEO; Christi memoria, & annunciatio
verbis, quàm re ipsa fieri debet, sic enim scribit A. G. v. 11.
lib. 20. contra Faustum, cap. 18. *Christiani, inquit, tam
sacrificij memoriam celebrant sacrosancta oblatione, & pro-
cipitatione corporis Christi, &c.* Neq; posset alio modo
quod Paulus præcipit, vt omnes annuncient mortem Do-
ni: qualis enim confusio fieret, si omnis populus in Ecclesia
mortem Domini verbis annunciare deberet?

Quod attinet ad Christi exemplum, sciendum est, Chri-
stum non solùm ea verba pronunciaisse vt consecraret, sed
etiam vt Apostolos doceret ritum consecrandi: quo circa
tuit eum ita loqui, vt ab Apostolis audiretur. Quod etiam
tempore Episcopi seruant, cum inter Missarum solennium
dinant sacerdotes; sic enim pronunciant verba consecra-
tionis, vt omnes illi noui sacerdotes audire possint. Alia
ratio est eorum, qui ad populum Missas celebrant.

SECUNDA obiectio. Christus nõ ita Sacramenta instituit
vt actio quidem esset visibilis, & publica, verbum verò, quod
præcipua pars Sacramentorum, occultetur, & sepeliatur.

RESPONDEO; Alia ratio Sacramenti, alia sacrificij est.

enim de sacrificio propriè agimus. Sacrificium autem non in verbis, sed in oblatione rei consistit: verba verò in sacrificio Missæ requiruntur, non ut sint ipsa sacrificium, vel pars sacrificij, sed solùm ut victimæ præsentiam nobis exhibeant. Verbis enim consecrationis, ut supra ostendimus, id efficitur, ut corpus Christi verè adsit in altari: quare sacrificium erit verè externum, & sensibile, etiamsi verba, quibus id efficitur, sentiiri non possint. Adde, quòd in Sacramentis quoque, ad quorum essentiam verba potissimùm pertinent, non est necesse, ut verba ab iis percipiantur, qui Sacramenta suscipiunt, modò percipiantur ab iis, qui ea ministrant: alioqui Baptismus infantibus, amentibus, surdis collatus, irritus esset, quod ne Kemnitius quidem admitteret. Ad argumentum igitur respondemus, Christum non quidem instituisse, ut verba occultentur, & sepeliantur, sed neque instituisse ita pronunciari, ut ab omnibus qui adsunt, audiantur; sed solùm instituisse, ut ipsa adhibeantur: libertate relicta Ecclesiæ, ut modum recitandi constituat. Id quod non solùm Catholici docent, sed etiam Kemnitij præceptor & propheta Lutherus in lib. de formula Missæ, ubi liberum permittit, ut verba Cœnæ, alta vel submissa voce pronuncientur.

TERTIA obiectio. Apostolus 1. Cor. 14. disertè distinguit hæc duo: In Ecclesia loqui, de iis scilicet, quæ ad publicum ministerium pertinent; & priuatim sibi ipsi, & Deo loqui.

RESPONDEO; In Ecclesia loqui B. Paulo est exhortari, & instruere Ecclesiam; sibi & Deo loqui, est orare, vel laudare Deum: *In Ecclesia*, inquit, *solo quinque verba in sensu meo loqui, et alios instruam.* Et rursus: *Si non fuerit interpret, taceat in Ecclesia, sibi autem loquatur, & Deo.* Itaque distinguit concionem ab oratione. Ad neutrum autem propriè pertinet sacrificium: sacrificare enim non est loqui, sed facere; vel si quo modo loqui est, non est in Ecclesia, vel Ecclesiæ loqui, sed Deo. Qui enim sacrificium Deo offert, cum Deo agit, non cum hominibus, licet non priuatim, sed publicè agat, quia non pro se tantùm, sed pro Ecclesia vniuersa agit.

QUARTA obiectio. In antiqua Ecclesia dimissis iis, qui non poterant interesse mysteriis, alta voce pronuntiabantur preces, gratiarum actiones, & ipsa etiam verba consecrationis. Quod quidem de verbis consecrationis, tradit Bessarion Cardinalis in lib. de verbis Cœnæ, & idem patet ex ritu anti-

D d d d quo

quo respondendi, *Amen*, ad verba consecrationis: cui meminerunt Dionysius Alexandrinus apud Eusebium hist. cap. 9. & Augustinus in lib. ad Orosium quaest. 49. Idem et ex Chrysostomo homil. 18. in posteriorem ad Corinthios mus preces, & gratiarum actiones in celebratione Ecclesiae populo cum sacerdote fuisse communes. Denique colligitur ex Nouella constit. 123. Iustiniani, ubi severè precepit sacerdotibus, ut quæ in oblationis celebratione recitata sunt, alta voce pronuncient, ut populus exaudire possit.

RESPONDEO; Verba consecrationis in Ecclesia Orata alta voce recitari consueuisse, non negamus, cum id apertè constat ex Liturgia Chrysostomi. Neque nos id respondimus: non enim contendimus necessariò ea verba alta voce recitanda esse, sed liberum esse Ecclesiam statueretur, & proinde neque Græcorum, neque Latinorum preceptum apprehendi posse, aut debere. Sed quanquam verba consecrationis apud Græcos alta voce efferrentur, tamen alia quædam submissa voce, ac planè secretò pronuntiata apud eos ex eadem Chrysostomi Liturgia euidenter ostendimus. Testimonium igitur Bessarionis, & Dionysij Alexandrini opus est respondere.

Ad locum Augustini RESPONDEO; Nec librum Augustini, ut eruditi fatentur, nec ad rem facere: loquitur ille auctor de consecratione, sed de dispensatione Sacramenti; id enim solum dicit, eos, *Amen*, respondere, qui accipiunt sanguinem Domini, dicente sacerdote: *Sanguis Domini nostri IESU CHRISTI*. Cuius testimonium meminit etiam Ambrosius libro 4. de Sacramento pite 5.

Ad locum Chrysostomi respondeo, Chrysostomum nihil velle, ut populus non ociatur in templo, sed in aliis rebus, pro quibus & sacerdos orat: id quod potest etiam si tum sacerdos, tum populus in silentio orat. Immo prius in tractatu de oratione Dominica, scribit de sacrificio imitandam esse Annam matrem Samuelis, qui orabat, ut labia mouerentur, sed vox penitus non audiret. Reg. 1. & eam typum Ecclesiae gessisse dicit, dum in templo orabat. In nostra quoque Liturgia tunc dicitur populus respondere: *te fratres*, cum secretò est orandum. Adde, quòd Chrysostomus non dicit omnes preces esse communes populo

erdote: quare etiamsi loqueretur de communione earundem omninò precum, nihil tamen aduersarij obtinerent. Nam in Liturgia Chrysostomi apertè distinguuntur, quæ ab omnibus, & quæ à solo sacerdote, & quidem secretò dicenda sunt.

Ad Nouellam Iustiniani responderi posset inprimis, non ad Imperatorem pertinere de ritu sacrificandi leges ferre: proinde non multum referre quid ille sanxerit. Sed illud etiam respondemus, non esse legem illam sententiæ nostræ contrariam: solùm enim ille iubet, vt quæ in Ecclesiis Orientalibus alta voce dici solebant, ab omnibus alta voce dicerentur. Erant enim quidam, vt ex illa ipsa Nouella colligitur, qui submissa voce pronunciabant ea quæ ex recepta consuetudine alta voce pronuncianda erant, vt eo modo ignorantiam suam tegerent: qui quidem iure reprehenduntur, tum quod contra morem Ecclesiæ facerent, tum quod ex imperitia legendi id facerent.

ULTIMA obiectio. Fatentur Pontificij, vsum istum non esse antiquum. Scribunt enim Honorius, & Belet, olim alta voce verba consecrationis pronunciarum consueuisse: sed postea imperatum fuisse, vt sub silentio dicerentur, hac de causa. Cùm verba illa ab omnibus audirentur, à multis etiam laicis memoria tenebantur: inde factum est, vt quidam pastores in agro super panem, & vinũ ea verba pronunciauerint. Continuo autem panis in corpus & vinum in sanguinem conuersa sunt: & pastores illi diuinitus percussi interierunt. Ex qua historia colligitur, vsum recitandi verba consecrationis sub silentio, non esse antiquum, & ex opinione superstitiosa natum, quasi verba illa magica essent.

RESPONDEO; Miraculum, cuius in hoc argumento mentio fit, verè accidit, sed aliter, & antiquiore tempore, quàm à Kemnitio narretur. Scribit enim Sophronius in Prato spirituali, cap. 196. suo tempore hoc miraculum accidisse: Floruit autem Sophronius ante tempora VII. Synodi, & Ioannis Damasceni; nam citatur eius liber, id est, Pratum spirituale à VII. Synodo, actione 4. & à Damasceno in 3. oratione de cultu imaginum. Proinde contigit hoc miraculum ante annos plus minus C M. quod etiam breuiter commemoratur ab Alcuino in lib. de diuinis officiis, cap. de celebratione Missæ: Floruit autem Alcuinus ante annos D C C C. Porro miraculum

Dddd 2 illud

illud non conuertit panem in carnem, nec pastores illos
 terfecit, vt Kemnitijs ex obscuris, ac recentioribus au-
 bus colligit; sed igne de cœlo demisso, panem, & vinum,
 lapidem, super quem illa sita erant, absumpsit, & pasto-
 los obstupescit, vt ad longum tempus vix loqui possent. No-
 que scribit Sophronius istam esse causam, cur verba illa
 cretò nunc dicantur: quanquam si ista esset causa, non est
 quid contra obiici posset. Certè vsus iste antiquissimus est,
 etiam si non antè cœpisset, quàm post miraculum illud do-
 nitus mundo ostensum.

CAPVT XIII.

De cæremoniis Missæ quid heretici sentiant.

DE cæremoniis in genere disputatum est in 2. li-
 extremo de Sacramentis: nunc ea solum tractan-
 da sunt, quæ propriè ad Missæ cæremonias per-
 tinent. Duo potissimùm hoc loco explicandæ sunt.

PRIMO aperiendum erit, quid aduersarij sentiant de cære-
 moniis Missæ, & quid in controuersia sit. **SECUNDO** proban-
 da erit veritas, & simul refellendæ obiectiones.

Scribunt autem de cæremoniis, & partibus Missæ
 auctores. **PRIMVS** videtur fuisse Gelasius, cuius lib. 14.
 Missarum solennijs coarctauit Gregorius I. vt scribit
 Diaconus lib. 2. vitę Gregorij, cap. 17. & ipse eiusdem
 minit li. 7. epist. 63. **SECUNDVS** fuit Isidorus post annum
 mini DC. cuius libri duo exstant de diuinis officiis. Tercius
 fuit auctor Ordinis Romani, qui floruisse videtur post annum
 Domini DCC. **QUARTVS** fuit Alcuinus eodem seculo, cuius
 exstat liber de officiis Ecclesiasticis. **QUINTVS** Amalarius
 dem seculo, cuius etiam libri exstant eiusdem tituli. Sextus
 fuit Rabanus Maurus post annum Domini DCCC. Septimus
MVS eodem seculo VV alfridus Strabo. **OCTAVVS** post an-
 num fortasse CM. Solitarius in libro de gemma animę.
NVS Micrologus post annum M. **DECIMVS** Rupertus
 tiensis post annum MC. **VNDECIMVS** Hugo de S. Victore
 eodem seculo. **DVODECIMVS** Innocentius III. post annum
 MCC. **DECIMVS TERTIVS** Bonauentura, eodem seculo.
DECIMVS QUARTVS Gulielmus Durandus post annum
 MCCC. **DECIMVS QVINTVS** Thomas VValdensis post
 annum MCD. **DECIMVS SEXTVS** Conradus Brunus post annum

annum MD. quo seculo scripsit etiam Rapsodiam Georgius Cassander, & nonnulla B. Rhenanus in annotationibus ad librum Tertulliani de corona militis: qui tamen auctor caute legendus est; superior autem, etiamsi hæreticus fuerit, nihil tamen de suo addidisse videtur. Feruntur etiam multa collegisse de Liturgia Ioannes Garetius, & Iacobus Pamelius: sed eorum libros nondum videre potui.

His præmissis, ad illa, quæ proposuimus, accedamus. Quod ad PRIMVM attinet, Calvinistæ omnes ferè cæremonias Missæ execrantur, & abrogandas censent. Nam nec illis vtuntur in sua Cœnæ Domini administratione: & Calvinus generatim eas reprehendit in lib. 4. Institut. cap. 17. §. 43. vbi admittit antiquissimas esse, immò scribit non longè ab aetate Apostolorum cœpisse; sed eas rubiginem Cœnæ Domini appellat, & ait natas esse ex procacitate humanæ confidentiæ, quæ se continere non potest, quin in Dei mysteriis ludat, & lasciuat.

At Lutherus, & Lutherani non omninò cæremonias reiciunt. Nam, & in suis Ecclesiis aliquas seruant, & Philippus in Apologia Confessionis articulo de Missa, in principio, dicit apud suos seruari in Missa cæremonias consuetas: quod est verum de quibusdam, non de omnibus.

Porro Lutherus in lib. de captiu. Babyl. cap. de Eucharistia, etiam de cæremoniis scribit. PRIMO, Missam eò esse magis Christianam, quo est simplicior, & similior Missæ Christi, in qua nulla fuit vestium, gestuum, cantuum, aliarumq; cæremoniarum pompa: quibus verbis obliquè cæremonias reprehendit.

SECUNDO addit, non esse propterea calumniandam vniuersam Ecclesiã, quæ multis aliis ritibus, & cæremoniis Missam ornauit, & ampliauit: & in lib. de formula Missæ, permittit lumina, & incensum, & aliqua alia eiusmodi. Sed hoc dictum secundum non valde cohæret cum primo. Nam si pompa cæremoniarum faceret Missam minus Christianam, vt habet primum dictum, meritò Ecclesia, quæ pompam illam inuexit, reprehendi posset, ac deberet, cuius contrarium asserit hoc secundum dictum.

TERTIO dicit, cæremonias sine fide, esse irritabula impietatis potiùs, quàm officia pietatis. Quod si Lutherus de fide Catholica loqueretur, qua credimus in Eucharistia verè esse præsens corpus Domini, & verè in sacrificium Deo offerri pro peccatis viuorum, & mortuorum, nõ malè dixisset, cære-

monias sine fide esse irritabilia impietatis: sed quia loquor de fide quadam speciali, qua vult nos certo credere remissa se peccata, ideo dictum illud eius iure damnatur in Concilio Tridentino, sess. 22. can. vlt. Cæremoniæ enim deuotionis, reuerentiæ excitandæ seruiunt, etiam in iis, qui non credunt sibi remissa esse peccata. sed de hac fide alibi diffusum est.

Iam verò Kemnitius in 2. parte Examinis, pag. 84. per quadrimembrem partitionem cæremoniarum Missæ, QUASDAM enim esse dicit, quæ habeant mandatum diuini exempli Scripturæ, & quæ substantiales sint, vt accipere panem, benedicere, manducare, mortem Domini nunciare. QUASDAM, quæ licet non habeant expressum mandatum, neque omninò necessariæ sint, tamen piæ, & bonæ esse, & ædificationem vsurpentur, vt psalmos, lectiones, preces, confessionem fidei per symboli recitationem. QUASDAM, quæ sunt superstitiosas, & impias, vt oblationem pro viuis, & mortuis, inuocationem Sanctorum, satisfactionem pro animabus purgatorij, Missam priuatam, consecrationem salis, benedictionem aquæ. ALIAS denique adiaphoras, vt vestes, vasa, ornamenta cetera, quæ verbo Dei non repugnant. Ex his primæ, quæ sunt primi generis, omninò seruandas; quæ sunt secundæ, omninò abrogandas; quæ sunt tertiæ, & quartæ, seruandas esse, sed cum libertate, ac vt minimè necessarias.

Nos cum Kemnitio in primo genere conuenimus, in secundo & quarto partim conuenimus, partim dissentimus. Sed non sunt ista omnia huiusmodi, nam non disputamus hoc loco de quibusuis cæremoniis, sed solum de illis, quæ sunt extra essentiam sacrificij, de quibus Concilium Tridentinum loquitur; quare non disputamus de primo genere. Deinde disputamus de cæremoniis propriè cæremoniis, non de omnibus partibus, vel causis, vel effectibus. Porro psalmi, lectiones, preces, non sunt propriè cæremonie, & per hoc non agimus de secundo genere. Pari ratione oblatio pro viuis, & mortuis, inuocatio Sanctorum, satisfactio, Missa priuata, & similia, non sunt cæremoniæ, neque de his nunc disputamus. Solum ergo de quarto genere nunc quæritur, est, adiuncta aqua benedicta, quam in tertio genere Kemnitius posuerat.

Porro de isto quarto genere, in tribus dissidemus à Kemnitio.

rio, & ceteris Lutheranis. PRIMO, quòd illi paucissimas, nos plures cęremonias in Missa adhibemus. SECUNDO, quòd illi nullo modo admittunt cęremonias esse necessarias, vel posse imperari ab Ecclesia: nos etsi fateamur non esse ex se necessarias, tamen iudicamus imperari posse, & hoc pęcepto posito, non posse sine peccato omitti. TERTIO, quòd illi nullam vim tribuunt vlli cęremonię, & irrident consecrationes aque, salis, thuris, cereorum, &c. nos quibusdam cęremoniis vim quandam tribuimus ex consecratione, & precibus Ecclesię. Sed de his duobus postremis quęstionibus satis multa diximus in 2. lib. de Sacramentis in genere, & in aliis locis: idcirco solùm hoc loco ostendendum erit: non solùm paucas illas cęremonias, quas Lutherani admittunt, sed omnes alias, quibus Ecclesia Catholica in Missa vtitur, esse antiquas & pias.

Sed antequam ad cęremonias nostras veniamus, refellenda sunt mendacia, quibus planè scetet Kemnitij disputatio. PRIMO, pag. 853. dicit, Concilium Tridentinum, sess. 22. cap. 5. sine distinctione omnes cęremonias approbare, siue pię, siue superstitiosę sint. At Concilium non loquitur nisi de his cęremoniis, quas Ecclesia instituit, vt ex ipso textu Concilij patet, & quę ad quartum genus à Kemnitio positum, pertinent: quas idem Kemnitius fatetur non esse superstitiosas.

SECUNDO ibidem dicit, à Concilio definiri, omnes cęremonias quę in Missa adhibentur, esse ex traditione Apostolica: & probat ipse hoc esse falsum, quia Dominus in vltima cęna, eas non adhibuit, neque earum meminit Paulus, cùm describit Synaxim Apostolicam 1. Cor. II. At Concilium non dicit omnes, sed multas esse ex Apostolica traditione: & probatio Kemnitij ineptissima est. Nam traditio Apostolica cępit post ascensionem Domini, & ideò non mirum si in vltima cęna Domini eę cęremonię non fuerint adhibite: quia videlicet nondum eas Apostoli instituerant. Porro Paulus 1. Cor. II. non refert totam Synaxim Apostolicam, sed solùm narrat quid à Domino acceperit.

TERTIO dicit, Pontificios veterum cęremonias cumulasse multis admistis ociosis, & superstitiosis ritibus. At hoc falsissimum esse, patet ex Liturgia Gręcorum, & ex Ambrosiana, quas non instituerunt Pontificij, & tamen plures cęremonias habent, quàm nostra Romana, quam Kemnitius Pontificiam vocat.

QUARTO dicit, apud Catholicos ita necessariam esse
rituum caeremoniarum obseruantiam, vt pronuncient mortale
peccare, qui aliquid in illis neglexerint. At hoc etiam me-
daciū est: non enim apud nos quælibet negligentia pec-
tum est mortale, sed contemptus, aut notabilis negligentia
rebus grauibus.

QUINTO dicit, Pontificios vix credere rectè cele-
brari Cœnam Domini, si non adhibeatur totus ille caeremoniarum
apparatus. At si per illud, rectè, intelligat rectitudinem essen-
tialē, vt videtur intelligere, mendaciū est apertissimum.
constanter enim Catholici docent, totam essentiam huius
sacrificij à Christo institutam, & proinde sine his caeremoniis
quas postea Ecclesia addidit, nemo dubitat sacrificium ce-
bratum esse verum, & ratum. Si autem Kemnitius per illud
rectè, intelligat rectitudinem accidentariam, nihil dicimus
quis dubitet non rectè fieri id, in quo faciendo aliqua om-
tuntur, quæ omittenda non erant?

SEXTO dicit, caeremoniis illis, & ritibus per se absolu-
tribui à Catholicis peculiaria merita. At hoc impudens
mum est mendaciū: Catholici enim sine fide, & charitate
nulla merita agnoscunt, neque vllus nisi planè insipientis
ret, attollere manus, vel curuare genua, & alia id genus
per se, & absolutè meritoria.

CAPVT XIV.

*Ceremonias, quæ Missam præcedunt, esse
quas, & pias.*

Nunc vt facilius Missæ caeremonias defendamus
ad quædam capita omnes reuocabimus. Quædam
enim sumuntur à persona, quædam à loco, à
tempore, & hæc in rebus consistunt, & præce-
runtur ad sacrificium. Aliæ consistunt in actione, & adhibe-
tur inter sacrificandum, partim erga Deum, partim erga
pulum, partim erga ipsum sacrificium. Ex parte personæ
quiruntur vestes sacræ, ex parte loci requiruntur templa, ve-
ria, vasa sacræ, vt calix, discus, corporalia, item lumina. Ex
parte temporis requiritur, vt fiat præcipuè Dominicis diebus
vt ante meridiem, vt ante omnem cibum. De his igitur ling-
lis breuissimè dicamus.

De vestibus sacris.

AC PRIMVM de vestibus sacris, habemus exemplum Testamenti veteris, in quo sacerdos sacrificium oblaturus, certis vestibus à Deo præscriptis induebatur: fuisse autem eas vestes, typos, ac figuras vestium sacrarum, quibus nunc induuntur sacerdotes Christiani, ostendunt auctores quos iam citabo, qui singillatim demonstrant, quæ ex nostris vestibus cui ex Iudaicis respondeant.

Habemus DEINDE vsu Ecclesiæ antiquissimum: nam omnia indumenta, quibus nunc vtimur in Missa, enumerat, & significationes eorum explicat, multi antiqui scriptores, vt Innocentius III. lib. 1. de mysteriis Missæ. Rupertus lib. 1. de diuinis officiis. Bonauentura in lib. de explicatione Missæ. VValfridus Strabo in lib. de rebus Ecclesiasticis, cap. 24. Hugo de S. Victore lib. 2. de Sacramentis, parte 4. Amalarius lib. 2. de officiis Ecclesiasticis. Rabanus lib. 1. de Institutione Clericorum, & Alcuinus in libro de officiis Ecclesiasticis, cap. de vestibus sacris. Floruerunt autem hi auctores, alij ante annos CCC. vt Innocentius, & Bonauentura: alij ante annos CD. vt Rupertus, & Hugo: alij ante annos DCC. vt VValfridus, & Rabanus; deniq; Amalarius, & Alcuinus ante annos DCCC.

Præter hos auctores, qui omnia indumenta ordine enumerant, nec dicunt suo tempore incepisse, sed quod à maioribus acceperant, tradunt; non desunt alij antiquiores, qui breuiter aliquid attingant de eiusmodi vestibus. Nam Iulianus POMERIVS, qui ante annos CM. floruit, in vita sancti Hildefonsi, quæ exstat apud Surium tomo 1. scribit ab ipsa sanctissima Virgine de cælo allatam vestem sacerdotalem, ac S. Hildefonso donatam, qua vteretur in Missa.

GREGORIVS Papa ante annos circiter M. misit in Britanniam ad nouam illam Ecclesiam præter sacra vasa, & reliquias Sanctorum, ac altarium ornamenta, etiam vestimenta sacerdotalia, & clericalia, vt scribit Ioannes Diaconus lib. 2. vita B. Gregorij, cap. 37. & Beda lib. 1. hist. cap. 29.

HIERONYMVS lib. 1. contra Pelagianos, vltra medium, scribit; Episcopos & Presbyteros, & omnem clerum in sacrificij administratione candidis vestibus vti. Quod idem habet Chrysostomus homil. 83. in Matth. qui etiam initio Liturgiæ describit orationes, quæ dicuntur, dum sacerdos induit sacras

Dddd 5 vestes

vestes. Idem etiam Hieronymus in epist. ad Heliodorum obitu Nepotiani, scribit sibi à Nepotiano Presbytero morte, relictam fuisse tunicam, qua utebatur in ministerio Christi: floruit autem uterque ante annos M. C.

Concilium CARTHAGINENSE IV. tempore Augustini celebratum, prohibet can. 41. ne Diaconi utantur Alba in sacro ministerio.

Auctor quæstionum veteris, ac noui Testamenti, quælibentur tomo 4. operum Augustini, q. 46. scribit Diaconos solere Dalmaticis: vixit autem hic auctor ante Augustinum ut patet ex quæst. 44.

SYLVESTER ante annos M. C. C. ut in eius vita referimus, constituit ut Diaconi in Ecclesia Dalmaticis uterentur, & palla lino stina læuam cooperirent.

Deniq; huc referri potest, quod scribit Polycrates ante annos M. C. D. apud Eusebium lib. 5. hist. cap. 24. ipsam etiam S. Ioannem sacerdotale petalon gestasse.

Accedit etiam manifesta ratio. Nam ut Reges, ac Imperatores stratus in publicis actionibus non vulgari utuntur vestibus, sed alio augustiore, & certis insignibus, quo & reuerentia concilietur, & simul imperium ipsorum, & potestas reueretur: sic etiam omninò conueniebat, ut in hac publica Ecclesiæ actione, sacerdos sacro, ac peculiari habitu uteretur tum ad reuerentiam mysterij, tum ad ipsam Christi personam representandam idoneo.

De templis & aris.

IAM verò de templis & aris, multa disputauimus in libro de Ecclesia triumphante, cap. 1. & sequentibus: & plena scripta veterum, tum Patrum, tum Conciliorum, ubi fit mentio templi, & altaris; & nos libro superiore cap. 14. non pauca testimonia adduximus. Et quia aduersarij non tam reuerentia templis, & altaria, quam mysticas consecrationes cum templi, tum altaris; vide antiquissima testimonia eiusmodi consecrationis in Concilio V. Carthagenensi, can. 6. & Agathinensi, can. 14. & in scriptis Patrum, Eusebij lib. 4. de vita Constantini; Athanasij in Apologia ad Constantium; Basilij in Platonicis, lib. 114. Gregorij Nysseni in lib. de Baptismo; Ambrosij lib. 1. de festo stol. 5. ad Felicè; Gaudentij in tract. de dedicatione; Augustini sermon. 251. & sequentibus de tempore; Gelasij in epist.

& Felicis IV. in epistol. decretali de Ecclesiarum, & altarium consecratione, qui Pontifex atavus sancti Gregorij fuit, & non modò Ecclesias, & altaria consecrari debere confirmat, sed etiam, quod est huius loci proprium, testatur antiquis Canonibus prohibitum, ne sacra Missarum solennia alibi quàm in locis Deo sacratis, magna necessitate excepta, vllus celebrare præsumat.

De vasis sacris.

DE sacris autem vasis multa exstant antiquissima testimonia. DAMASVS in vita S. Urbani Papæ & Martyris, meminit argenteorum vasorum, quæ iam tum erant in Ecclesia ad vsum Sacramentorum. Sedit autem Urbanus circa annum Domini CC. XXX. PRVDENTIVS in hymno de S. Laurentio, meminit aureorum vasorum, quæ erant tempore sancti Laurentij, id est, circa annum Domini CC. LX. *Libens vñ auro Antistes.* Tempore autem Sylvestri circa annum Domini CCC. plurimos fuisse aureos, & argenteos calices, patinas, candelabra, thuribula, testis est idem Damasus. ATHANASIVS in 2. Apologia contra Arianos, multa scribit de mystico poculo, quod ab eo confractum calumniabantur Ariani: ex quo loco constat calices Eucharistiæ sacros fuisse, & non nisi ab initiatis tangi, nec sine sacrilegio pollui potuisse. Gregorius NAZIANZENSIS in oratione de seipso contra Arianos, scribit ab Arianis direpta sacra vasa, laicis ad tangendum prohibita: & idè comparat eos Nabuzardano, & Balthasari, quorum alter sacra vasa templi Hierosolymitani abstulit, alter prophanavit. ORTATIVS Mileuitanus lib. 6. contra Parmenianum, queritur de Donatistis, quòd sacra, & preciosa vasa Ecclesiæ, in quibus Christi sanguis continetur, diriperint, conflauerint, & vendiderint: similiter pallas, & velamina. AMBROSIVS lib. 2. de officiis, cap. 28. multa scribit de sacris Ecclesiæ vasis, atque ea aurea, & consecrata fuisse demonstrat. AVGVSTINVS in Psalm. 113. *Et nos, inquit, pleraque instrumenta, & vasa ex auro, & argento habemus in vsum celebrandorum Sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur.* Denique CHRYSOSTOMVS homil. 4. in Matth. & fusiùs in libro de S. Babyla cõtra Gentiles, scribit Iulianum Iuliani Imperatoris auunculum, & alium quendam, qui Quæstoris officioungebatur, sacra Ecclesiæ vasa diri-

diripuisse, ac prophanasse, sed continuo ultimum manu
mini sensisse, ita ut Iulianus verbis corrosus interiret.
Quæstor autem subito medius crepuit. Similia exempla
fert Gregorius TIRONENSIS de gloria Martyrum, cap. 8.
quæ satis ostendunt, cæremoniam istam sacrorum valde
antiquissimam, & Deo gratam esse.

Sed Calvinus in præfatione Institutionis obiicit duos
Patrum. VNVS est AMBROSII lib. 2. de officiis, cap. 21. ubi
sic legimus: *Aurum Sacramenta non quarunt, neque auro placent,
quæ auro non emuntur.* ALTER est ACACII, quem refert
Socrates lib. 7. hist. cap. 21. sic aliquando loquitur, cum ac-
cusaretur, quod sacra vasa propter pauperes vendidisset: *Deus
noster, neque discis, neque calicibus eget, quia non comedit, ne-
que bibit.*

RESPONDEO; Vterque locus nobis fauet; nam in utroque
loco legimus Ecclesiam abundasse vasibus preciosis, & sacris; & de
debuisset diligenter conseruari, nisi vrgeret summa pauperum
necessitas. In tali autem necessitate volunt sancti illi Pa-
licere sacra vasa conflare, & vendere, & rationem reddere,
quia vasa illa preciosa non sunt absolutè necessaria ad Sa-
cramenta ministranda. Et hoc est, quod ait Ambrosius: *Aurum
Sacramenta non quarunt*, id est, non necessariò exiguntur,
quod subdit: *Nec auro placent*, non significat, in auro delin-
cent, vel, nullo modo placent magis in auro, quàm in vasa
sed, non idè principaliter placent, quia ministrantur in
oro. Nam si displicerent in auro, vel nõ magis placerent, quàm
in alia materia; Ambrosius ea non seruasset vsq; ad illam ne-
cessitatem, sed nunquam eis vsus fuisset.

Verba Acacii eundem sensum habent: significant enim va-
sa aurea nullam Deo adferre vtilitatem, sed esse in Ecclesia
ad honorem Dei, & vtilitatem nostram; & idè quando se-
fert occasio, quo possint nobis vtiliora esse si vendantur, ven-
di debent, quia id etiam Deo gratius erit, qui misericordiam
potius vult, quàm sacrificium. Vide quæ diximus in 3. libro
Ecclesia triumphante, cap. 6.

De cereis.

DE cereis autem quibus in Missa vtimur, ac præsertim dum
legimus Euangelium, nõ desunt antiqua testimonia. ATHANA-
NASIUS in epistola ad omnes Orthodoxos non procul ab
initio

initio, scribit inter alia sacrilegia Arianorum unum fuisse, quod cereos Ecclesiae idolis adolerent. **HIERONYMVS** in libro contra Vigilantium, scribit in Ecclesia Catholica sole rutilante accendi cereos, dum legitur Euangelium, ad signum laetitiae demonstrandum. **CHRYSOSTOMVS** in Liturgia scribit, sacerdotem procedere ad altare, ministro praecedente cum lumine. **ORDO** etiam Romanus meminit cereorum, quae & ad Euangelium, & ad oblationem corporis Domini accenduntur. Concilium **IV. CARTHAGINENSE**, can. 6. docet, Acolutho in sua ordinatione tradi ab Archidiacono cereum, ut sciat ad suum ministerium pertinere lumina accendere in Ecclesia. Quo autem tempore lumina ab Acoluthis accendenda essent, explicat **ISIDORVS** lib. 7. Etymolog. cap. 12. ubi scribit, cum Euangelium legitur, & cum Christi corpus offertur, debere Acoluthos accendere cereum in Ecclesia. Denique **MICROLOGVS** cap. 11. asserit, Missam nunquam sine lumine celebrari, etiamsi in meridie celebretur.

De die celebrandi.

PORRO quod attinet ad tempus sacrificij celebrandi, Catholici sentiunt die Dominico praecipue id faciendum; neque haeretici repugnant. Habemus **IN PRIMUM** testimoniū Scripturae, Act. 20. *Vna Sabbati cum conuenissemus ad frangendum panem.* Nam per unam Sabbati, dies Dominica intelligitur, ut Chrysostomus, & Beda exponunt: & perspicuum est ex aliis similibus locis. Quod enim scribitur 1. Corinth. 16. *Per unam Sabbati unusquisque apud se reponat, &c.* omnes interpretes Graeci, & Latini exponunt de die Dominica, in qua Christiani conuenire solebant in Ecclesiam. Marci ult. dicitur Christus una Sabbati resurrexisse: quo loco per unam Sabbati intelligi diem Dominicam, nemo unquam negauit. Dicitur autem dies Dominica una Sabbati, quia est prima dies hebdomadae: phrasi enim Hebraica unum accipitur pro primo, & Sabbathum pro hebdomada.

DEINDE **IUSTINVS** Martyr in 2. Apologia extrema, aperte scribit, die solis, id est, die Dominica Christianos solitos fuisse ad sacrificium Eucharistiae conuenire. **AVGVSTINVS** in epist. 118. scribit in quibusdam locis, sacrificium omni die offerri solere, alibi solum die Dominica, & Sabbato; alibi die solum Dominico. Ex quo intelligimus nullos unquam dubitasse,

bitasse, quin dies Dominica aptissima esset ad hoc sacrificium celebrandum.

De hora celebrandi, & de ieiunio necessario ad sacrificium celebrandum.

De hora diei conuenit apud Catholicos, sacrificium celebrandum esse horis antemeridianis, & ante omnem cibum quidem veteres sacra faciebant ab hora 3. usque ad 9. quibus tempore ad horam nonam protrahebatur ieiunium: aliquando tiam sub vesperam celebrabant, ut feria V. in Cena Domini & in Sabbato sancto; aliquando media nocte, ut in Natali Domini. Vide VValfridum, cap. 23. Nunc, excepta Missa, que huc media nocte canitur in Natali Domini, ordinari ab hora prima siue ab aurora, usque ad sextam, id est, ad meridiem, celebrantur, & ieiunia de more protrahuntur.

Lutherani, & Calvinistæ ista planè contemnunt: scribit enim Lutherus in libro contra Regem Angliæ, edito anno M. D. XXII. esse articulum Papæ, tantum mane, & ante omnem cibum esse communicandum, & addit: *Nos autem non merè fatuos, & stolidos appellamus, & Communionem tantum habemus, siue per diem, siue per noctem, siue mane, siue vesperi. Apud nos non peccat, qui modeste ederit, & ante Communionem.* Et in libro de formula Missæ, non permittit ieiunium ante Communionem, & solummodo ieiunium requirit, ut sobriè accedatur, id est, ut ipse exponit, ne per crapula ructuet, aut distento ventre pigrescat. Similia habet in libro de abroganda Missa priuata: ubi tamen falso Catholicis affingit, quod doceant eum indignum esse Communionem, qui guttulam vnã aquæ imprudens sorbuerit. Neque enim tam rigidè Catholicis ieiunium hoc exponunt: immo in casu necessitatis permittunt etiam post cibum Communionem sumere, ut quando ægrotus aliquis de vita periclitatur, & nondum viaticum accepit, & periculum est in mora, potest enim quacunque hora dari solet Communionem: & extrahitur casum, qui inter abluendum aliquas aquæ guttas trahit ad stomachum, non censetur soluisse ieiunium, nec prohibetur à sacro faciendo, vel Communionem sumenda, de qua de S. Thomam 3. parte, q. 80. art. 8.

Quod autem nostra consuetudo sine dubio antiquissima, & Apostolica sit, & necessariò seruanda, excepto casu necessitatis

tatis: facile demonstrari potest. TERTYLLIANVS in 2. libro ad uxorem: *Non sciet, inquit, maritus quid ante omnem cibum sumas, &c.* & loquitur omnium consensu de Eucharistia. CYPRIANVS lib. 2. epist. 3. propè extrema, obiicit sibi argumentum, quod postea fecit Lutherus, nimirum ab exemplo Christi, qui post cœnam sacrificium obtulit, & respondet, Christum cœta de causâ obtulisse ad vesperam, & post cœnam, quia sic prædictum fuerat à Prophetis; nos tamen mane offerre debere, quia resurrectionem Domini celebramus: & ibidem tanquam rem valde absurdam infert: *Nunquid ergo post cœnam Dominicam celebrare debemus?* Ioannes CHRYSOSTOMVS homil. 27. in priorem ad Corinthios non procul à fine: *Tu, inquit, priusquam accipias, ieiunas, & aliquo modo dignus communicatione videaris.* Idè Chrysostomus in epist. 3. ad Cyriacum Episcopum scribit, se accusatum, quod non ieiunis Communionem præbuerit, ac iurat id se non fecisse: *Sed id feci, inquit, abiiciat me Christus à regno suo.*

AVGUSTINVS in epist. 118. cap. 6. proponit idem argumentum, quod suprâ à Cypriano solutum diximus: *Et liquisde, inquit, apparet, quando primum acceperunt discipuli corpus, & sanguinem Christi, non eos accepisse ieiunos; nunquid tamen propterea calumniandum est & universa Ecclesie, quod à ieiunis semper accipitur?* Ex hoc enim placuit Spiritui sancto ut in honorem tanti Sacramenti, in os Christiani prius Dominicum corpus intraret, quàm ceteri cibi: nam ideò per & versus orbem mos iste servatur. Neq; enim quia Dominus post cibos dedit, propterea pransi, aut cœnati fratres ad illud Sacramentum accipiendum convenire debent; aut sicut faciebant, quos Apostolus arguit, & emendat, mensis suis ista miscere. Namq; Salvator quo vehementius commendaret mysterij illius altitudinè, & ultimum hoc voluit insingere cordibus, & memoria discipulorum, à quibus ad passionem digressurus erat, & ideò nõ præcepit quo derinceps ordine sumeretur, & Apostolis, per quos Ecclesie dispositurus erat, servaret hunc locum. Ex hoc testimonio habemus multa. PRIMÒ, Dominum nihil de hac re præcepisse. SECUNDO, Apostolos Spiritu sancto inspiratos insituisse, ut à ieiunis Eucharistia sumeretur. TERTIO, id servari in toto orbe terrarum ab omni Christi Ecclesia. QUARTO, rationem huius rei fuisse ob honorem tanti Sacramenti: quam eandem rationem attingunt etiam posteriores aucto-

aucto-

auctores, vt Isidorus lib. 1. de officiis diuinis, cap. 18. & Amalricus lib. 3. de officiis Ecclesiasticis, cap. 34. & VValfridus Strabo, libro de rebus Ecclesiasticis, cap. 19.

Sed Lutherus, vt erat omnium hominum impudētissimum tanti Doctoris testimonium irridet in libro de abroganda Missa, parte 2. his verbis: *Indignum est inquit, vt in os Christiani aliud intret, priusquam corpus Domini intrauerit. Quæ festiuaratio forte nec nebulam, nec aërem prius intrauerit in os Christiani, quàm corpus Domini intrauerit, vt sacerdotis respiratione, & Vita interdicator, & sique post Missam, et Communionem.* Hæc ille.

Horrenda sanè, & planè Diabolica audacia, toti Ecclesie insultare non solida aliqua ratione, sed deprauato locogustini. Non enim Augustinus ait, indignū esse, vt aliud prius intret in os Christiani, quàm corpus Christi: sed vt alius prius intret, quàm sacratissimus cibus carnis Domini. Nihil igitur prohibemur aërem inspirare, vt nugatur Lutherus, cibus aliquem sumere.

Præter hæc Patrum testimonia, habemus etiam Conciliorum antiquorum in variis mundi partibus celebratorum. Concilium III. CARTHAGINENSE in Africa celebratum ante annos M. C. can. 29. ita decreuit: *Vt Sacramenta altaris non nisi à ieiunis hominibus celebrentur.* Idem titur can. 48. & rursus in Concilio Africano can. 8. Concilium Matisconense II. in Gallia celebratum ante annos M. can. 17. renouat canonem Concilij Carthaginensis, & addit poenam depositionis à propria dignitate. Ibidem etiam statuit, vt quia corporis Domini dentur pueris manducanda, ieiunantibus eis ieiunio: quem vsu fuisse olim in Græcia testatur Eusebius lib. 4. historiae, cap. 35. Concilium Bracarense I. celebratum in Lusitania ante annos CM. can. 16. statuit, vt etiam in Italia V. in cœna Domini, Missæ à ieiunis celebrentur. Concilium Toletanum VII. celebratum in Hispania ante annos item CM. can. 2. poenam excommunicationis statuit in eos qui post sumptum cibum quamlibet exiguum, Missam facere audent. Concilium Constatiense in Germania celebratum annis centum ante Lutheri hæresim exortam sess. 13. damnauit errorem, siue abusum quorundam, qui Sacramentum altaris post cibum sumptum celebrare audebant.

Huc demùm accedat horribilis vindicta, quam Deus cre-

cuit in presbyterum quendam, qui in die Natalis Dñi Missas celebrare præsumpsit non ieiunus: de qua re vide Gregorium Turonicum, cap. 86. libri de gloria Martyrum.

Sed argumenta Lutheri videamus. PRIMO obiicit exemplum Christi, qui post cœnam Sacramentum instituit, & ministravit. SED hoc est iam solutum à Cypriano, & Augustino, quibus addere possumus, Christum non post quamlibet cœnam, sed post cœnam agni Paschalis Eucharistiam instituisse, & ministrasse, vt indicaret vnâ cœnam alterius vmbra, & figuram fuisse; nobis autem iam non licet cœnam illam Iudaicam præmittere, cùm sit abrogata, quemadmodum etiam CHRISTVS post Circumcisionem acceptam suscepit Baptismum, nec tamen Christiani iam debent Circumcisionem accipere antequam baptizentur.

SECUNDO obiicit testimoniũ Apostoli I. Cor. II. *Si quis esurit, domi manducet.* vbi videtur Apostolus pmittere, vt qui ieiunium ferre non valent, aut non volunt, post cibum domi sumptum ad Ecclesiam communicaturi accedant.

RESPONDEO, duobus modis hic locus exponi solet. PRIMO, vt sensus sit; Si quis non potest tam diu ieiunus in Ecclesia permanere, prius domi suæ cibumumat, & sic ad Ecclesiam veniat: ita exponit Anselmus, qui tamen addit, eum qui cibo sumpto ad Ecclesiam venit, non debere Eucharistiam fumere. SECUNDO, vt sensus sit; Si quis in Ecclesia constitutus, famem tolerare non potest, egrediatur, & domum redeat, atque ibi manducet, non in Ecclesia. Quæ tamen non dicuntur ab Apostolo, vt ita fiat, sed vt confundantur eiusmodi homines, gulæ addicti, tanquã qui indigni sacra Communionem, ab Ecclesia expellantur, & ad suas domos amandentur: ita exponunt Chrysostronus, & Theophylactus, & alij, quæ expositio videtur omninò verior, sed neutra pro Luthero facit.

TERTIO obiicit, moderato cibo sumpto, hominem esse aptiorem ad Communionem, quàm ieiunum, quia post cibum sumptum caput solet esse purgatius, os mundius, habitus incorruptior, &c. RESPONDEO; Magis nos mouere debet Apostolica traditio, & totius Ecclesiæ consuetudo, quàm ista Lutheri Philosophia. Falsum præterea Lutherus assumit; nam etiamsi ad opera corporis cibus proficit, non tamen ad opera spiritus. Ac præcipue ad orationem multum conferre

Eccc   icuu-

ieiunium, ex Scriptura diuina perspicuum est, quæ vbiq;
coniungit orationem cum ieiunio. Tobia 12. *Bona est oratio
cum ieiunio.* Iudith 4. *Ieiunius, & orationibus.* Luca 2. *Ieiunius,
& orationibus seruicns Deo.* Matthæi 17. *Hoc genus
eiicitur, nisi in oratione, & ieiunio.*

ULTIMO obiicit, Christum id liberum reliquisse, potius
liberum esse debere. RESPONDEO; Multa Christus potius
præcepit, quæ tamen libera esse noluit, siquidem ea per Apo-
stolos, aut eorum successores præcepit, & de illis dixit Luca 10.
Qui vos audit, me audit.

CAPVT XV.

*De caeremoniis, quæ fiunt in Missa, & in actione
consistunt.*

NUNC de caeremoniis illis breuiter est dicendum,
quæ in ipsa Missæ celebratione adhibentur, quæ
ad quinq; capita reuocari possunt. ALIÆ ad Deum referuntur, vt eleuatio manuum, eleuatio
oculorum, adoratio per inclinationem corporis, aut per genuum curuationem. ALIÆ ad sacrificium
uatio, ostensio, fractio, commixtio. ALIÆ ad sacrificium
celebrantem, vt unctio pectoris, & lotio manuum. ALIÆ ad
populum, vt salutatio, & dimissio. ALIÆ ad ea, quæ aguntur
in Missa, vt cantus, & instrumeta Musica. Præter hæc
dam ALIÆ sunt communes multis rebus, vt signum
asperio aquæ, thurificatio, osculum.

PRIMA igitur caeremonia erga Deum, id est, eleuatio manuum, exemplū habet in diuinis literis. Nam Exod. 17. Moyses eleuatis manibus orans impetrauit. Item 3. Regum. 18. Ieromom oraturus expandit manus in cœlum. David Psal. 141. *Eleuatio manuum mearum sacrificium & sperantiam meam.* postolus 1. Timoth. 2. *Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus.* Denique naturalis hæc caeremonia effertur, cum etiam apud Ethnicos passim legantur, qui oculum ad cœlum manus extendisse.

SECUNDA, quæ est eleuatio oculorum, Christo facta fuit: nam in plurimis locis oculos ad cœlum leuasse dicitur, vt patet Matth. 14. Marci 6. & 7. Luca 9. Ioan. 6. n. & 17. quamuis in actione Cœnæ non legatur expressè in Euang.

lio, oculos ad cœlum sustulisse: id tamen constanter asserunt eum fecisse, S. Iacobus in sua Liturgia, & S. Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. Tertullianus in Apologetico, cap. 30. scribit Christianos cœlum intuentes, manibus extensis, nudo capite orare solitos.

TERTIA, quæ est inclinatio corporis, aut genuum incurvatio, index est humilitatis, & reuerentiæ, & passim à Sanctis vsurpata. 2. Paral. 6. Salomon flexis genibus orat. Luc. 22. Dominus ipse positus genibus orabat. Act. 21. Paulus positus genibus orauit cum omnibus, qui secum erant. Neq; possunt hæc cæremoniæ erga Deum, vlllo modo reprehendi: nam vt S. Cyprianus docet in serm. de orat. Dominica, placendū est diuinis oculis etiã habitu corporis. Non solùm autem inter sacrificadum sacerdos inclinat caput Deo, sed etiã cruci, aut imagini crucifixi, & ipsi etiam altari, & id sæpius: quam cæremoniam antiquissimam esse intelligi potest ex Liturgia CHRYSOSTOMI, vbi habetur hæc verba: *Sacerdos egreditur ex paruo ostio, & conuersus ad Christi imaginem, inflexo capite cum exclamatione dicit hanc orationem, &c.*

PRIMA cæremonia erga sacrificium, est eleuatio hostiæ consecrandæ coram Deo, quæ fit in Offertorio; quæ cæremonia non potest reprehendi, si concedatur oblatio, quam libro superiore defendimus. Nam si licet offerre Deo sacrificium visibile; cur non liceat id ipsum eleuare in signum oblationis? Habemus etiam in Scriptura exemplum, siquidem Leuit. 8. 9. 10. & alibi, sacerdos eleuat coram Deo id quod offertur. Denique habetur in antiquis Liturgiis.

SECUNDA, quæ est ostensio Sacramenti ad populum, antiquissima est: habetur enim imprimis in Liturgiis Basilij, & Chrysostomi, & apud Dionysium cap. 3. Eccles. hierar. Et præterea meminit eius, vt Apostolicæ traditionis, Sanctus BASILIUS in libro de Spiritu sancto, cap. 27. *Verba, inquit, inuocationis cum ostenditur panis Eucharistia, et poculum benedictionis, quis Sanctorum in scripto nobis reliquit?* CHRYSOSTOMVS crebram facit mentionē illius ritus, qui apud Græcos erat, vt Eucharistia consecraretur ad altare velis obducta, ac deinde reductis velis populo ostenderetur. Homil. 61. ad populum Antiochen. *Cum vela, inquit, videris retrahi, tunc superne cælum aperiri cogita, &c.* Idem habet homil. 36. in 1. Corinth. & homil. 3. in epist. ad Ephes.

Eccc 2

TERTIA,

TERTIA, quæ est fractio & commixtio, habetur etiam in Liturgia Iacobi, & in Liturgia Chrysostomi: quæ quoque antiquissima est. Vnde Chrysostomus homilia priorem ad Corinth. scribit, Christum in altari confra-
pati, quam in cruce pati noluit.

ALIA est cæremonia erga sacrificium, mixtio aquæ, vini, de qua nihil hîc dicimus, quia in 4. libro de Eucharistia copiosè de ea tractauimus.

PRIMA cæremonia, quam erga seipsum sacerdos adhibet est unctio pectoris: ea enim vitur in cõfessione, quæ fit ad altarium Missæ, & ad illam prece[m]: *Agnus Dei qui tollis peccata mundi, &c.* Et ad illa verba: *Domine non sum dignus.* Hanc cæremonia pœnitentiã indicat, & naturalis est, apud Euangelio exemplũ habet. Nam Luc. 18. Publicanus percussit pectus suum, dicens: *Deus propitius esto mihi peccatori.* Et Luc. 23. *Reuertebantur percutientes pectora sua.*

SECUNDA est lotio manuum, paulò ante consecrationem quæ habetur etiã in Liturgiis Græcorum: eiusdem cæremoniae meminit Dionysius cap. 3. Eccles. hier. & Clemens lib. 8. cap. 5. & Cyrillus catechesi 5. myst. *Vidisti, inquit, Dominum aquam lavandis manibus porrigentem sacerdoti?* Et reddidit causam huius cæremoniae, ac dicit, non adhiberi lotionem ad sordes corporis abluendas, cum nemo esset sordidus, sed ob symbolice puritatis animi, qua pollere debent, quæ tantũ peragunt sacrificium sordidis manibus accedere audeat: sed ob symbolice puritatis animi, qua pollere debent, quæ tantũ peragunt sacrificium.

PRIMA cæremonia erga populũ, est salutatio per *Agnus vobiscum*: de qua in sequenti capite disseremus.

SECUNDA cæremonia est dimissio populi per *Ite missa est*: de qua etiam infra dicemus: nam istæ cæremoniae in se consistunt, non in actione tantũ.

PRIMA cæremonia erga ea, quæ leguntur in Missa, est cantus: de qua non est hoc tempore magna cõtrouersia: nam etiam hæretici passim canunt. Et præterea habemus ipsius exemplum. Nam Matth. 26. legimus Dominũ in vltima cæena, in qua prima Missæ institutio, & celebratio confecta, hymnum cecinisse: illa enim verba: *Et hymno dicto, Cantate, &c.* *ὁ μὴ σὺντες*, propriè cantũ significant. Nam vt Augustinus docet, in titulũ Psal. 72. vsq; ad eò de ratione hymni est cõstitutum, vt nisi cantetur, hymnus dici nõ possit. Vnde etiã Concil. Lateranum IV. c. 12. de hymnis canendis in sacro officio, dicitur

exemplum Domini habere: ex quo falsum esse colligimus, quod scribit Lutherus in lib. de captiuit. Babyl. cap. I. Missam Domini sine cantu celebratam esse. In disputatione de horis Canonicis, tomo 3. de hac re copiosius disseremus.

SECUNDA cæremonia, sunt instrumenta Musica, quæ in Ecclesia adhiberi cœpra sunt in sacro officio, tēpore Vitaliani Papæ circa annum Dñi DC. LX. vt ex Pontificali refert Platina; vel vt mauult Aimoinus li. 4. de gestis Francorum, cap. 114. post annum Domini DCCC. XX. tempore Ludouici Pij. Licita autem esse, & vtilia eiusmodi instrumenta, si sobriè, & grauitè eis vtamur, negari certè nõ potest, cum & habeamus exemplum Testamēti veteris, & experiamur deuotionem per ea excitari, & tædium minui, quod ex longitudine, & grauitate officiorum alioqui oriretur.

Neque valet responsio Petri Martyris ad exemplum Testamenti veteris: scribit Petrus Martyr, in cap. 14. prioris ad Corinth. instrumēta Musica pertinere ad Iudaicas cæremonias, neq; nobis magis conuenire, quàm Circumcisionem, & neomenias. SED fallitur apertissimè. Siquidem Iudaicæ cæremonie duplices erant. QUÆDAM ipsorum propriæ, quæ videlicet ad aliquid futurum significandum erant institutæ, vt Circumcisio, & similes: & hæ nobis verè non conueniunt. ALIÆ erant communes ipsis cum aliis Gentibus, eæ scilicet, quæ naturali ratione nituntur, non autem significatione rerum futurarum, vt genua flectere, pectus tundere, &c. Et hæ nobis etiam conueniunt, atq; ad hoc genus pertinent Musica instrumenta, quippe quæ in Dei laudibus adhibentur, propter infirmos, quorum non pauci in Ecclesia numerantur: iuuant enim, vt dixi, tum ad excitandam pietatem, tum ad fastidium, ac tædium minuendum.

Ex cæremoniis cõmunibus, PRIMA est, aspersio aquæ benedictæ. Nam in Dominicis diebus ante initiũ solennis Missæ, Sacerdos aquã benedicit, ac deinde aspgit se, & Ministros, & altare, & populũ: quæ aspersio est quædã expiatio, & præparatio ad futurũ sacrificium. De aqua benedicta fusè tractauimus in lib. 3. de Ecclesia triumphante, cap. 7. Hic solũ annotasse sufficiet aquæ benedictionẽ à S. Basilio inter Apostolicas traditiones numerari, lib. de Spiritu sancto, cap. 27. & Dominicis diebus ad Missam adhiberi solitã aquæ asperionem, colligi ex Micrologo in lib. de obseruationibus Eccles. cap. 46.

SECUNDA cæremonia communis, est thurificatio: nam tum adoletur in Missa, tum ad altare, tum ad Euangelium, tum ad Sacerdotem, tum etiam ad clerum, & populum; & quia hæc cæremonia antiquissima est. Nam can. 4. Apostolorum dicitur thymiama, seu incensum offerendum ad altare, cum sacra celebratur oblatio. Dionysius, cap. 3. Ecclesiasticæ hierarchiæ, describens ritum celebrandi sacrificij Eucharistiæ, meminit etiam thuris. In Liturgiis Iacobi, & Chrysostomi, mentio sit benedictionis thuris, & thurificationis ad altare. Præterea Damasus in Pontificali in vita Soteris & Syllæ Pontificum, inter alia sacra vasa Ecclesiæ numerat thymiola, seu thymia materia: quare falsum est, quod Platina in vita Sixti I. & Polidorus Virgilius in libro de inventoriis recensent scribunt, Leonem III. qui sedit anno DCCC. fuisse primum, qui thus in Missa adhibuit. Quod autem Arnobius scribit, lib. 7. contra Gentes, religionem thuris novellam esse, intelligi debet de consuetudine Gentilium: nam apud populum Dei, antiquissima consuetudo est, thuris adhibendi sacrificio diuino, ut patet ex libro Exod. 25. 30. & sequentibus. Porro Christiani thuris religionem non à Gentilibus sed ab Hebræis acceperunt.

Causa verò cur thuris odor, ac fumus in sacrificio beatetur, ut colligitur ex precibus Liturgiæ tum Græcæ, tum Latinæ, est, tum ut significetur bonus odor Euangelij, & hominum qui Euangelium prædicare debent; tum ob similitudinem quam habet incensum cum oratione, unde dicitur in Psalm. *Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo.* Et apud calyp. 9. incensum Deo oblatum interpretatur Iohannes esse orationes Sanctorum: tum etiam ad gloriam Dei representandam, Deus enim in nebula se ostendere solebat in Testamento veteri: tum denique ad tetrum odorem, si quis ex multitudine hominum in Ecclesia existeret, abstergendum.

TERTIA cæremonia communis, est osculum: osculatur enim Sacerdos frequenter ipsum altare, deinde librum Euangelij; tum Ministrum suum, & per eum in uniuersum clerum & populum pacem diffundit. Quæ cæremonia habetur in Liturgiis omnibus, tum Græcis, tum Latinis; & eiusdem tenent inquit Iustinus in fine 2. Apologiæ, Tertullianus lib. de oratione, cap. vlt. Cyrillus Catechesi 5. mystagogica, & Chrysostomus homil. 77. in Ioannē. Duplex autem ratio est huius osculi

nam altare, & librum in signum reuerentiæ osculamur, fratres autem in signum charitatis, & pacis.

QUARTA cæremonia est, signum crucis: quæ omnium communissima & antiquissima est. Nam signo crucis seipsum Sacerdos consignat, item librum, altare, res offerendas, & oblatas, ac denique populum dum ei benedicit.

NOTAT autem Micrologus, libro de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 14. signum crucis aut semel, aut ter, aut quinquies exprimi solere super oblationem, non bis aut quater: quia semel exprimitur ad essentia diuinæ unitatem, ter ad personarum Trinitatem, quinquies ad quinque plagas Domini repræsentandas.

Esse autem antiquissimam cæremoniam, perspicuum est. PRIMO, ex Liturgiis sancti Iacobi, & aliorum, quæ plenæ sunt eiusmodi consignationibus. SECUNDO, ex Chryostomo, homil. 55. in Matthæum, & Augustino tract. 118. in Ioannem, qui dicunt omnia Sacramenta, & ipsum diuinum sacrificium signo crucis perfici. TERTIO, ex Tertulliano in libro de Corona militis, Cyrillo Catechesi 4. & 13. & Hieronym. in epist. ad Eustochium de custodia Virginitatis, qui docent, in omni negotio signum crucis adhibendum. Quod si in omni negotio, cur non in actione tremendi sacrificij?

CAPVT XVI.

De his, quæ recitantur in Missa Catechumenorum.

ESTAT POSTREMA controuersia de veritate Canonis, & aliorum, quæ in Missa recitantur. Vbi illud est OBSERVANDUM, Missam in quatuor partes diuidi solere. PRIMA est, ab initio vsq; ad Offertorium, quæ dici solet Missa Catechumenorum. SECUNDA, ab Offertorio vsq; ad Consecrationem, quæ dicitur à Græcis *ἀναφορά*, à Latinis nonnullis Canon minor. TERTIA, à Consecratione vsque ad Communionem, quæ dicitur Canon maior. QUARTA, à Communionem vsq; ad finem.

De Psalmo, Iudica; & Confessione.

PRIMUM igitur ante Missæ initiū pronunciatu Psal. 42. *Iudicame Deus, & sit generalis confessio. Et quidē Psalmum*
Eccc 4   repre-

reprehendere nemo potest, neque etiam confessionem, p-
tenus fit Deo, & proximis astantibus: sed quatenus fit lo-
ctis, aduersarij eam non probant, quod existiment Sanctos
audire non posse, cum tam procul absint. Sed Ecclesia Catho-
lica nihil dubitat, Sanctos cognoscere, ut orationes, ita etiam
confessiones nostras, tum ex ritu inuocationis Sanctoꝝ, qui
semper fuit in usu apud vetos Christianos, ut fuse docemus
in I. libro de Ecclesia triumphante, tum ex miraculis, quo-
mnibus seculis facta sunt ad Sanctoꝝ inuocationem, quo-
rum multa refert Augustinus, lib. 22. ciuit. cap. 8. Nos igitur
confitemur Deo, Sanctis, & Ecclesiæ presentis, quia omnia
offendimus, cum peccamus, ut ille etiam dicebat, *Lucas, Pe-
caui in cælum, & coram te.*

Vsum autem confessionis antiquum esse ante Introitu-
Missæ, patet tū ex Micrologo, cap. I. vbi aperte dicit, prae-
ti solere confessionem, tum etiam ex Liturgia sancti Iacobi,
quæ à confessione incipit.

De Introitu.

SEQUITUR Introitus, qui constat ex Antiphona, & Psal-
mo, cum *Gloria Patri*. Dicitur Introitus, quia canitur Introitu
ro in Introitu Sacerdotis ad altare, ut vult Micrologus, p-
vel ut Conradus Brunus, lib. 2. cap. I. & alij volunt, quia Intro-
troitus, id est, initium MISSÆ. Conuenit ferè inter antiphona-
res, vsum Introitus inductum esse à Celestino I. Pontificem
ficenim scribit VValfridus, cap. 22. Micrologus, cap. I. Antiphona
passim. Sed non est hoc ita simpliciter accipiendum. Nam
IN PRIMIS non instituit ipse vsum canendi vnum versicu-
lum, ut nunc facimus, sed ut Psalmi Dauidis 150. antiphona-
rim canerentur per ordinem ante sacrificium: ut in eius
scribit Anastasius Bibliothecarius. Sed postea vitandæ pro-
ximitatis causa selecti sunt versiculi aliqui, qui ad excitandam
deuotionem viderentur aptiores: & Psalmi integri recitari
sunt horis Canonicis. DEINDE, Celestinus non fuit aboluit
tè primus, qui Psalmos ad sacrificium adhibuit, sed forte post
mus fuit, qui Romæ id obseruari voluit. Nam alioqui Dionysius
Areopagita, capite 3. Ecclesiasticæ hierarchiæ, mem-
nit Psalmorum, qui ad initium Missæ canebantur: & sanctus
Basilii in sua Liturgia circa initium iubet tres aut quatuor
versiculos Psalmi decantari. Sed etiam si à Celestino hæc in-
stituta

stitutio ortum habuisset, reprehendi non posset, cum Introitus ferè semper, ex diuina Scriptura sumatur, & ab vniuersa Ecclesia iste vsus ab annis amplius mille retentus sit.

De Gloria Patri, & c.

VERSICVLVS: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto, etc.* qui additur ad Introitum, putatur à nonnullis à S. Hieronymo compositus, rogatu Damasi Papæ; in qua opinione est Alcuinus, in libro de officiis diuinis: sed verius est, quod scribit Vvalfridus in libro de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 25. compositum eum versiculum fuisse à Nicæno Concilio. Nam ante Hieronymi, & Damasi tempus fuisse vsum in Ecclesia canendi eum versiculum ad finem psalmodum, patet ex Theodoro, lib. 2. hist. cap. 24. & Sozomeno, lib. 3. cap. 19. qui scribunt Antiochiæ temporibus Constantij Imperatoris Catholicos, & Arianos in psalmodum sine discerni solitos, quod illi canerent: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, isti autem *Gloria Patri per Filium in Spiritu sancto*. Basilius etiam de hoc versiculo *Gloria Patri, & c.* disputat lib. de Spiritu sancto, cap. 28. Testatur quoq; Concilium Vasense, quod ante annos M. C. celebratum est, can. 5. non solum Romæ, sed etiam in toto Oriente, & per Africam, post *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui sancto*, subiungi solitum: *Sicut erat in principio, & c.* Porro epistolæ duæ, quæ circumferuntur de hac re, Damasi ad Hieronymum, & Hieronymi ad Damasum, supposititiæ, & ineptissimæ sunt, & idè ad tomum 4. meritò relegatæ.

De Kyrie eleison.

SEQUITUR inuocatio KYRIEELEISON, quam Græci Litaniam vocant, à verbo Græco *κῆρυξ*, quod est, supplicare. Esse autem antiquissimam hanc Missæ partem, patet ex Liturgiis, Iacobi, Basilij, & Chrysoptomi. Differit etiam de hac supplicatione Basilius in epist. 63. quam scribit ad Neocæsarienses. Apud Latinos etiam antiquissima consuetudo est, eandem Litaniam Græcis vocibus canendi. Nam S. Gregorius, lib. 7. epist. 63. cum accusaretur, quod Kyrie eleison, & alia nonnulla ex Græcorum cæremoniis in Latinam Ecclesiam inuexisset: respondit se cæremonias antiquas Ecclesiæ Romanæ conseruare, vel renouare, non autem à Græcis accipere; id quod etiam ex eo probat, quod apud Græcos dicatur Kyrie eleison à populo, apud Latinos à Sacerdote; & quod Græci

Ecce 5 non

non interponant Christeeleison, vt Latini faciunt, sed firmiter dicant, Kyriceleison. Esse autem verissimum, quod Gregorius dicit, non à se introductam in Latinam Ecclesiam hanc supplicandi formam, intelligi potest ex Concilio Valesiensi, quod annis centum, & quinquaginta ante Gregorium celebratum est. Nam in eo Concilio, can. 3. iubentur sacerdotes in Galliis ad Missam dicere Kyriceleison, & rursus redditur, quod in sede Apostolica, & per omnem Italiam applicatio illa ad Missas diceretur. Sanctus etiam Augustinus in altercatione cum Pascenio, quæ habetur inter epistolam numero 178. dicit ab omnibus Christianis Græcis, Latinis, Barbaris, supplicari Deo vt misereatur, lingua Græca.

De Gloria in excelsis.

DE Gloria in excelsis Deo, qui Angelicus hymnus nominatur, tradunt ferè omnes, institutionem esse S. Telesphori præ, vt is hymnus ad Missas dicatur. Ita VValfridus, cap. 1. observationibus Ecclesiasticis, & omnes alij. Et quidem quæ attinet ad prima verba, ea in Euangelio habentur, Lucæ recitantur etiam in antiquissima S. Iacobi Liturgia: sed adiecerit cetera, non est vsque adeò certum. Innocentius li. 2. de mysterijs Missæ, cap. 20. scribit eam additionem nullis tribui Telesphoro, sed à pluribus tamen tribui Pictauiensi: sed quicumq; tandem auctor fuerit, nihil omnino offensionis habet, vnde etiam Luthero placuit, vt patet in lib. de formula Missæ.

De Dominus vobiscum.

SEQUITUR salutatio: *Dominus vobiscum*, qua caremus vtimur, quotiescunq; populum excitamus, vel ad orandum ad audiendum: vnde præmittitur ante *Oremus*, & ante Euangelium, & Præfationem, & alia huiusmodi. Itaq; est quædam religiosa excitatio, seu inuitatio, & seruit loco aduerbii recedendi, quomodo religiosi olim, Augustino teste in Psal. 131. cum alium vocarent, dicere solebant: *Deo gratias*, quod etiam à multis seruatur: quomodo etiam S. Paula ad virgines conuocandas utebatur illa voce: *Alleluia*, vt in eius vita scribit Hieronymus: & nunc in Monasterijs virginum dici solet: *Deo Maria*. Porro hæc salutatio *Dominus vobiscum*, sumpta est more Hebræorum, qui salutates dicebant, *Dominus tecum* aut *vobiscum*, vt patet Iudic. 6. Ruth. 2. 2. Paral. 27. & Lucæ.

Scribit de hac salutatione integrum librum Petrus Damianus, qui inscribitur, De Dominus vobiscum, ubi probat debere dici etiam ab iis, qui recitant soli Horas Canonicas: ubi etiam monet in Missa ab Episcopis dici debere: *Pax vobis*, loco Dominus vobiscum, quia Dominus, Matt. 10. docuit Apostolos, quibus Episcopi succedunt, ut pacem annuntiarent cum ingrederentur aliquem locum. Et quamvis Concilium Bracarense I. can. 21. iubeat omnes tum Episcopos, tum Presbyteros in Missa eodem modo populum salutare; tamen seruanda est in eiusmodi Ecclesiarum consuetudo.

Esse autem antiquissimam ceremoniam in Missa, ut Sacerdos populum saluet, perspicuum est, non solum ex Concilio citato, quod ante annos C. M. celebratum est, sed etiam ex vetustissimis Liturgiis, Iacobi, Basilij, Chrysoctomi, & aliorum, in quibus passim legimus, aut *Pax vobis*, aut *Dominus vobiscum*, & ad vtrumq; responderetur: *Et cum spiritu tuo*.

De Collecta.

Post salutationem dicitur COLLECTA, de qua tria dicenda sunt. PRIMO, de nomine. SECUNDO, de antiquitate. TERTIO, de forma. De nomine multi multa non admodum probabilia scripserunt: duę sunt veriores opiniones. VNA, quod Collecta dicatur, quia paucissimis verbis colligit quidquid pro toto populo a Deo postulandum est. Ita docent Strabo, cap. 22. & Micrologus, cap. 3. ALTERA opinio, quę fortasse verior est, vult preces illas dici Collectas per intellectionis figuram, ab ipsa Missę celebratione, quę ab antiquis dicebatur Collecta, quia ad eam populus colligebatur: fuisse enim ab antiquis Missę celebrationem appellatam Collectam, patet ex illis verbis S. AVGVSTINI in breuiculo collationis, collatione tertij dici: *Confitebantur se Collectam, & Dominicum egisse*. Exstant apud Surium in fine primi tomi acta Martyrũ quorundam, & videtur esse illa, quę Augustinus citat, in quibus frequentissimè legimus, Collectam facere, seu celebrare, pro eo, quod est Missam celebrare. Hinc etiã TERTVLLIANVS in lib. de fuga in persecutione, extremo: *Quomodo colligemus*, inquit, *quomodo Dominica solēnia celebrabimus?* Hinc igitur oratio, quę dicitur in Missa, Collecta dicta esse videtur, quia est finis; immò etiam principium, & mediũ totius illius actionis, quę Collecta dicebatur. Orationes em̄ dicuntur eodẽ numero

&

& ordine initio Missæ, in medio, & in fine: quæ etiam ratione aliquando eadem Collectæ, dicuntur Missæ, quia sunt quædam, eaq; potissima Missæ. Hæc de nomine.

Porro antiquitas inde cognosci potest, quod vsus semper fuit in Ecclesia, vt nunquam Christiani congregarentur, quin finis esset oratio, vt patet ex Iustino Apologia 2. extrema, & Tertulliano in Apologetico, cap. 39. immo & Apostolo hec præcipiente 1. Tim. 2. Collectæ autem nostri Missalis, quoniam pulcherrimæ sunt, ab antiquis Pontificibus composuit, & à S. Gregorio in vnum congregatæ creduntur, vt V Valentinus Strabo significat, cap. 22.

Quod ad formam attinet, præscribitur in Concilio III. Carthaginensi, cap. 23. vt oratio, quæ in Missa dicitur, dirigatur ad Patrem, nec tamen inde sequitur, Filium, & Spiritum sanctum non esse inuocandos, vel in Missa non inuocari, vt Tertullianus in lib. de oratione rectè docet, propter ecclesiæ vnitatem, semper in Patre intelliguntur Filius, & Spiritus sanctus. Idem videmus in oblatione sacrificij, quæ proprie ad Patrem dirigitur, vt patet ex illo initio Canonis: *Teigitur mentissime Pater, per IESVM CHRISTVM*, & tamen sacrificium toti Trinitati offertur, vt probat S. Fulgentius Monimum, cap. 2. 3. 4. & 5. immo ex conclusione Collectæ pertè colligitur, cum Patre simul inuocari Filium, & Spiritum sanctum: dum enim dicimus Filiû, & Spiritum sanctum cum Patre viuere & regnare per omnia secula seculorum, simul indicamus nos cum Patre Filium & Spiritum sanctum inuocare.

Cur autem Collectæ ordinariè dirigantur ad Patrem, non ad Trinitatem, duæ sunt causæ. VNA, quia Dominus ita docuit nos orare, Matth. 6. *Pater noster qui es in caelis*, & Iohannes *Quidquid petieritis Patrem in nomine meo*. ALTERA, quia debet semper oratio concludi per Christum, cum sit ille inuocatus noster, per quem omnia petimus. Incommodum foret fuisse dirigere orationem ad Trinitatem, & concludere: *Per Filium tuum, &c.* videremur enim eo modo facere CHRISTVM Filium Trinitatis: quod si omiſsa voce Filij, diceremus: *Per Christum Dominum nostrum*, videremur excludere Christi personas, nam vnâ includeremus in Trinitate quam inuocamus, alteram excluderemus, per quam inuocamus. Tolluntur autem omnia incommoda, cum diriguntur

ad vnam personam: & quia persona Patris est prima, & ab illa ceteræ originem ducunt; visum est optimum, vt quando ad vnam personam dirigendæ erant, ad Patrem dirigerentur. Sunt tamen quædam Collectæ, quæ diriguntur ad Filium, & concluduntur: *Qui viuis & regnas, &c.* Sed eæ pauca sunt, & fortasse non tam antiquæ, quam aliæ. Fortasse etiam dedita opera voluit Ecclesia aliquas Collectas dirigi ad Filium, ne homines crederent, non posse disertis verbis inuocari nisi Patrem.

Finita oratione, responderetur, AMEN, quod significat, verè, seu fideliter: à verbo Hebræo אָמֵן, quod in Niphil significat credere, & in Niphal, stabilè esse. Græci vertere solèt *ὁμοῖον*, fiat: optat enim qui id responder, verè, & fideliter ita fieri, vt in oratione postulat. Esse autem vsum antiquissimum respondendi, Amen, patet ex Apostolo 1. Cor. 14. *Qui supplet locum idiotæ, quomodo respondebit, Amen?* Idem patet ex Iustino in 2. Apologia extrema; Hieronymo in Prologo, lib. 2. in epist. ad Galatas: & Augustino in epist. 107. ad Vitalem.

De Epistola.

POST Collectam sequitur lectio ex Propheta, vel Apostolo: quem morem antiquissimum esse, patet ex Iustino Apologia 2. citata, vbi dicit, in Synaxi lectiones ex Prophetis, & Apostolis legi consueuisse. Idem patet ex Tertulliano in Apologético, cap. 39. ex Dionysio, cap. 3. de Eccles. hierarch. Videtur autem hic mos ab Hebræis acceptus, apud quos per omne Sabbarum, adhuc hodie leguntur in Synagogis lectiones ex Prophetis. Vide Luc. 4. Act. 13. 15. 17. & 18.

De Graduali, Alleluia, Tractu, Prosa.

LECTIONE finita, leguntur aliquot versiculi, qui vt plurimum ex Scripturis sumuntur. Et quidem in Græcorum Ecclesia, antiquissima consuetudo est aliquid interserendi inter Epistolam, & Euangelium, vt patet ex Liturgia Chrysofomi: apud Latinos non videtur vsq; ad eam antiqua vniuersalis consuetudo. Nam in Concilio Toletano IV. celebrato ante annos C M. can. 11. prohibentur Laudes post Epistolam, tamen postea Romana consuetudo interserendi Gradualia, & alia eiusmodi, paulatim omnibus placuit, & vbiq; recepta, & approbata fuit, vt scribit VValfridus, cap. 22.

Sunt autem quatuor genera horum versiculorum: nam alij dicuntur Responsorium, seu Graduale, alij Alleluia, alij Tractus,

Tractus, alij Sequentia, seu Prosa. Responsorium dicitur, et uno incipiente alij respondent, ut scribit Rabanus lib. 2. dicitur. Clericorum, cap. 51.

Cur autem Graduale dicatur, non eodem modo ab omnibus traditur: vera ratio esse videtur, quam tradit B. Rhenanus in annotationibus ad librum Tertulliani de Corona militum, quod scilicet dicatur Graduale, quia canebatur dum Diaconus gradus ascenderet ad Euangelium decantandum. Eius etiam intelligi potest, cur eiusmodi versiculi decantentur: mirum ne ociosè transigeretur tempus illud, quod necesse erat interponendum erat inter Epistolam, & Euangelium, dum se Diaconus ad illud cantandum preparabat. Fuisse autem in Ecclesia, ut Euangelium ex loco altiore caneretur, quod etiam nunc in multis locis obseruatur, perspicuum est ex verbis ORDINIS Romani: *Cum ascendit Diaconus ad legendum Euangelium, solus ascendit vltimum gradum.* & Cyrillus in li. 2. epist. 5. ubi de Aurelio Confessore, quem ad legendum in Ecclesia Euangelium ordinauerat, dicit eum ad pulpitum post catastam venire. Denique in antiquis Ecclesiis videntur lapidea pulpita in usum Euangelij legendi inchoata, quae à Micrologo cap. 9. & ab aliis dicuntur Ambones, à vocabulo; nam ab ἀμβάνω, ascendo, fit ἀμβών, ut in Concilio Laodicensi, cap. 15. Latinus interpretatur pulpitum.

Porro Alleluia, quod significat, Laudate Dominum, dicitur post Graduale, teste VValfrido, cap. 22. & eius locum in diebus ieiuniorum dici solet Tractus, qui sunt alij versiculi Scripturis desumpti: dicuntur autem hi versiculi Tractus, quia grauitur, & tractim cani debent in signum modestiae, ut dicit Durando. Denique in festis sollemnissimis, ut in Paschate, & in octo festis, addi solet Sequentia, seu Prosa, qui sunt versiculi rhythmi.

Nihil horum à Lutero reprehenditur, nisi quod non canitur semper Alleluia: quocirca statuit ipse in formula Missae; ut etiam in Quadragesima, & in ipsa Hebdomada sancta decantetur Alleluia. SED recedit in hac re omninò temerè ab usu antiquitatis. Nam in primis in Concilio Toletano canon. 10. expressè cauetur, ne in Quadragesima canatur Alleluia. Augustinus in epist. 119. cap. 15. dicit, usum fuisse celeberrimum, ut solum à Paschate, vsq; ad Pentecosten quoniam

Dominicis diebus caneretur Alleluia, in signum lætitiæ, ob Christi resurrectionem. Et S. Gregorius aliquando reprehensus fuit, quod extra tempus Pentecostes ad Missas cani iuberet Alleluia; nimirum in omnibus festis; exceptis iis, quæ incidunt inter Septuagesimam, & Pascha; quibus ipse responderet, usum istum non a se incipere, sed introductum tempore Damasi, auctore S. Hieronymo. Vide lib. 7. epist. 63. ad Ioannem Syracusanum Episcopum. Esse autem canticum lætitiæ Alleluia, & meritò intermitteri in diebus pœnitentiæ, & luctus, patet ex Scriptura diuina. Nam Tobia 13. ubi describitur gloria cœlestis Hierusalem, inter alia legimus: *Et per vicus eius Alleluia cantabitur.* Et Apocal. 19. describitur lætitiæ Sanctorum, quæ erit in cœlo post diem Iudicij: *Et audini,* inquit, *quasi vocem turba magna, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum dicentium, Alleluia, gaudeamus, & exultemus, &c.*

VNUM hîc addi potest ex Ruperto, lib. 1. de diuinis officiis, cap. 34. Graduale, esse versiculos ad pœnitentiam pertinentes: & idè tempore Paschali omitti, & eius loco duplicari Alleluia, quia totum illud tempus remissionis, & lætitiæ est: sicut è contrario à Septuagesima vsq; ad Pascha omitti Alleluia, & duplicari ea, quæ ad luctum, & pœnitentiam pertinent.

Sequitur deinde lectio Euangelica, quam antiquissimâ esse constat, non solùm ex omnibus Liturgiis, sed etiam ex Concilio Laodicensi, cap. 16. Carthaginensi IV. can. 84. & Valentino. can. 2. Item ex Patribus, Chrysostomo, homil. 6. de pœnitentiâ, & hom. 3. in posteriorem ad Thessal. Augustino præfatione in epist. Ioannis, ubi meminit certarum lectionum ex Euangelio, quæ pro festorum diuersitate legebantur, Hieronymo in epist. ad Sabinianum Diaconum, ac demùm ex epist. decretali Anastasij Papæ I. ubi iubentur omnes stantes Euangelium audire, ob reuerentiam Domini loquentis. Quam ceremoniam non ipse primus instituit, vt multi putant, sed confirmavit, & obseruari mandauit, etiam in his locis, ubi non seruabatur. Clemens enim lib. 2. constit. cap. 57. aliàs 61. dicit, Apostolos hoc præcepisse, vt omnes cum clericis, tum laici assurgant, cum legitur Euangelium.

Porro ceremoniæ petendæ benedictionis ante Euangelium, & excitatio populi, per illa verba: *Sequentia sancti Euangelij secundum Mattheum;* & responsio: *Gloria tibi Domine,*

Domine,

Domine, habentur etiam in Missa S. Ioannis Chrysostomi apud Amalarium lib. de officio Missæ, cap. 18. & Alcuinum lib. de officiis diuinis.

De Symbolo.

SYMBOLVM rectè post Euangelium pronunciat, quod fides ex auditu verbi Dei sequitur. Vfus autè Symbolum Constantinopolitanum in Missa canendi, apud Orientales antiquior est, quàm apud Occidentales: nam in Missa Chrysostomi expressè habetur, & idem ex Concilio III. Toletano colligitur, quod tamen Concilium ante annos circiter M. tribuatum est; in eo enim Concilio can. 2. statuitur, vt iuxta morem Orientalium Symbolum dicatur ad Missam singulis dominicis diebus. Scribit etiam VValfridus Strabo, cap. 22. apud Germanos & Gallos, vsum Symboli ad Missas recitandi, tempore Caroli Magni potissimum inualuisse, occasione ètiam Vrgelitani Episcopi, qui eo tempore hæreseos danatus fuerat.

CAPVT XVII.

De Offertorio, & Prefatione.

De Offertorio.

OFFERTORIUM ordine sequitur, quod ex libro I. tit. 1. cap. 1. de Offertorio, & inde nomē accepit, quod caneretur dum populus offerebat, vt VValfridus Strabo tradit, cap. 22. & Micrologus cap. 10. Quibus præterea tem illæ orationes: *Suscipe sancte Pater: Offerimus tibi Domine: Veni sanctificator: In spiritu humilitatis, &: Suscipe sancte Trinitas*; neq; antiquæ admodum sunt, neq; in Romana Ecclesia ante quingentos annos legebatur. Scribit enim Micrologus cap. 11. illas preces: *Veni sanctificator, &: Suscipe sancte Trinitas*, iuxta ordinem Gallicanum recitari, sed in Romana Romano nullas orationes esse institutas inter Offertorium & Secretas. Vnde etiam VValfridus, Amalarium, Rupertum, & Alcuinum, immò etiam Innocentius III. & alij veteres, non nominerunt illarum orationum, sed transeunt ab Offertorio ad Secretas: Quia tamen nihil continent, quod offendant, præsertim ab omnibus receptæ sunt.

Sed obiectiunculæ quædam soluendæ sunt, quas Georgius Maior in preces illas euomuit. PRIMO obiicit, cur dicitur calix salutaris, in quo nihil est nisi vinū. RESPONDEO, Nomen

vocamus calicem salutarem, sed calicem salutaris: est autem calix ille vini, calix salutaris, id est, Christi, quia Christus Saluator eum calicem offerendum, & consecrandum instituit. Præterea possemus etiam rectè vocare calicem salutarem, calicem illum vini, tum quia salutem est allaturus post consecrationem, tum quia ipsum etiam vinum significando, & representando salutem adfert, quomodo verba Dei dicuntur salutaria, quia saluant significando & fidem excitando.

SECUNDO obiicit, cur Sacerdos oret pro calice, & non potius pro se? RESPONDEO; Non orat Sacerdos pro calice, sed pro se & vniuerso mundo, cum petit, vt oblatio illa ascendat ad Deum cum odore suauitatis; nam statim addit: *Pro nostras, & totius mundi salute.* Et etiamsi hoc non exprimeretur, per se posset intelligi: nam oblationem acceptari à Deo, non est vile oblationi, sed nobis.

TERTIO obiicit, cur in illa oratione: *In spiritu humilitatis*, petat Sacerdos, vt oblatio placeat, postquam illam obtulit: id enim signum est, cum dubitare an placeat, & proinde peccasse offerendo sine fide. RESPONDEO; Non dubitat Sacerdos, quin placeat Deo sacrificium Missæ ex se, siue ex Christi instituto, & idè certissima fide offert sacrificium Deo gratissimum, sed dubitat de propria dispositione, & idcirco petit sibi spiritum humilitatis, & contritionis, vt sacrificium inchoatum ita peragat, vt etiam ex parte sua Deo placeat: neque peccat offerendo sine certa fide propriæ dignitatis, quia non tenetur habere istam certitudinem, sed solum tenetur non habere conscientiam peccati, dicente Paulo, i. Cor. ii. *Probet seipsum homo, &c.*

QUARTO obiicit, cur dicatur in illa oratione: *Veni sanctificator, &c.* sacrificium præparari, cum iam antè sit oblatum. RESPONDEO; Illa prior oblatio, præparatio fuit ad posteriorem oblationem, in qua propriè sacrificium consistit: proinde rectè dicitur præparatum sacrificium, quando materia sacra Deo, per quandam oblationem est dedicata.

De Præfatione.

OFFERTORIO finito, & materia sacrificij præparata, lotisque manibus, & oblatione Deo commendata per secretas Collectas, dicitur Præfatio, quæ quidem hoc nomine appellatur, quia est præparatio, & excitatio populi ad illam actionem,

F f f f

nem, in qua propriè sacrificium consistit. Ac PRIMUM verba: *Per omnia secula seculorum*, pertinent ad superiores orationes silentio recitatas, sed dicitur alta voce ista conclusio, ut populus respondere possit, *Amen*; & ea voce confirmet superiores orationes. ita scribit Micrologus, cap. 7.

DEINDE incipit Præfatio per illud: *Dominus Sobolus*, usque ad ea verba: *Verè dignum, & iustum est*. habetur in antiquissimis auctoribus Græcis, & Latinis. Nam ut omittam Liturgias, in quarum nulla deest hæc Præfatio, meminere verborum Clemens lib. 8. constitut. cap. 16. Cyprianus serm. 6. de orat. Dominica. Cyrillus Hierosolymitanus Cap. 5. mystag. CHRYSOSTOMVS passim, ut hom. de Eucharistia. *Quid facis o homo, non promisisti Sacerdoti, qui dixit; Sed corda, & dixisti; Habemus ad Dominum?* Vide etiam hom. de natura Dei. & Augustinus non minus frequenter, ut in serm. 57. ad Dardanum, & 120. ad Honoratum, & 136. ad Probantem lib. de spiritu, & litera, c. 11. li. 2. de bono perseverantia, c. 11.

RELIQUA verba, usque ad illum versum: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, etc. non sunt eadem in Græcis, & Latinis Liturgiis, ut in nostra, id est, Romanæ Ecclesiæ Liturgia habentur, præsertim quod est antiquissima esse. Nam ante annos M Pelagius II. interrogatus ab Episcopis Germaniæ, & Galliæ, quænam essent & quot authentice Præfationes, respondit esse novem, scilicet PRIMAM, de Natali Domini. SECUNDAM, de Epiphania. TERTIAM, de Quadragesima. QUARTAM, de Cruce. QUINTAM, de Pascha. SEXTAM, de Ascensione. SEPTIMAM, de Pentecoste. OCTAVAM, de Trinitate. NONAM, de Ascensione. Vide epistolam Pelagij, & Gratianum can. Invenimus consecr. dist. I. DECIMAM, Præfationem, quæ est de S. Martini, addidit Urbanus II. in Concilio Placentino circa annum Domini M. LXXX. teste Gratiano, can. Sanctorum, dist. 10.

Sanctus, Sanctus, & c.

FINITA Præfatione dicitur canticum: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, quod quidem partim desumptum est ex hymno Angelorum, quem Isaias cap. 6. audiuisse se narrat; partim ex canticis Hebræorum, quod Christo cecinerunt, cum in die Palmæ intraret in Hierusalem, Matth. 21. & habetur in antiquissimis Liturgiis, Jacobi, Basilij, & Chrysostomi: & de eo extat peculiaris canon in Concilio Vasensi, can. 4. alias can. 6.

CAPIT.

CAPVT XVIII.

De nomine Canonis.

Nunc ad sacrum Canonem à moribus impiorum Lutheranorum defendendum aggredimur: quem quidem ut summa veneratione semper Catholici retinuerunt, ita incredibili furore hæretici huius temporis lacerant.

Lutherus in libro de abroganda Missa, ut se ex malitia, non ex ignorantia peccare ostenderet, ita loquitur: *Et quanquam habeam, quod pro sano sensu Canonis dicere possim, ut alias festi, tamen nunc non dignabor eum tali honore.* & ibidem multa scommata, & iocos planè impios, & blasphemos iacit in sacrum illud mysterium. Sed longè adhuc furiosus agit in libro de abominatione Canonis, ubi ita rem amplificat, ut velit homines audito nomine Canonis signare se cruce, & fugere, ac si illis Diabolus occurrisset.

Martinus Kemnitius in 2. p. Examinis, pag. 825. & sequentibus, de Canone disputat, ac quatuor sunt, quæ præcipuè reprehendit. **PRIMO**, quod ritum illum celebrandæ Missæ Canonem esse velimus, id est, regulam fixam, & stabilem: vellet enim ipse, liberum esse debere uti his, aut illis precibus. **SECUNDO**, quod auctorem Canonis Tridentinum Concilium faciat partim Christum, partim Apostolos, partim antiquos Romanos Pontifices: ipse autè probat auctorem fuisse quendam Scholasticum, teste S. Gregorio. **TERTIO**, quod antiquum esse affirmemus: *Fumi, inquit, & nuga sunt, quod de antiquitate Canonis fabulantur.* **QUARTO**, quod nullum errorem in toto Canone inueniri pronunciemus: enumerat autem ipse errores septendecim.

Scripsit etiam multa contra Canonem Missæ Georgius Maior, Zwinglius, Illyricus, & alij. Nos igitur **PRIMO**, de nomine Canonis. **TVM** de auctore. **DEINDE**, de antiquitate. **POSTREMO**, de veritate eiusdem, & singularum eius partiù differemus.

Quod ad **PRIMUM** attinet, exstat hoc nomen in hac significatione apud S. GREGORIVM, lib. 7. epist. 63. ubi rationem reddit, cur post Canonem recitari voluerit orationem Dominicam. Apud AMBROSIVM, seu quicumque fuit auctor, in commentar. cap. 2. epistolæ prioris ad Timotheum, vocatur regula Ecclesiastica, qua omnes Sacerdotes vtuntur. Apud

Ffff 2

OPTA

OPRATVM Mileuitanum Ambrosij æqualem lib. 2. con-
 Parmenianum, vocatur Legitimū: *Nam quis dubitat, an
 vos illud legitimum in Sacramentorum mysterio prater
 posse? Offerre vos Deo dicitis pro Ecclesia, qua vna est.*
 Legitimū vocat statum, & certum ordinem precum, quibus
 in consecranda Eucharistia utimur, in cuius ordinis
 tio offerre nos dicimus pro Ecclesia. ISIDORVS, lib. 1. de
 ciis diuinis, cap. 15. vocat Ordinem precum, quo oblationes
 sacrificia consecrantur. VVALFRIDVS, cap. 22. vocat
 Actionem, tum Canonem, quibus duabus vocibus omnes
 posteriores utuntur: dicitur autem Actio illa pars Missæ,
 in ea celebratur actio sacrificij, cetera enim verba sunt præ
 quam actiones. Porro hæc nomina, Canon, Regula, Legi-
 mum, Ordo, satis apertè indicant, apud veteres ordinem
 lebrandi non fuisse arbitrarium, vt Kemnitijs velle, hæc
 Ecclesia ita præscriptum, vt qui secus facerent, plane præ-
 ricari legem iudicarentur.

Sed obiicit Kemnitijs, pag. 835. duo argumenta. Vt
 Concilio Africano, can. 70. & Mileuitano, can. 12. vbi præ-
 bitur, vt in Missa non dicantur preces, nisi quæ prius sunt
 prudentioribus viris collatæ, aut à Synodo approbatæ,
 fortè aliquid contra fidem contineant: hinc enim colligitur
 non fuisse antiquo tempore præscriptum certum
 orationum, qui omnes obligaret, sed permissum
 quisque componeret preces, modò ex analogâ essent.
 ALTBERVVM argumentum sumit ex diuersitate Liturgiæ
 Basilij, Chrysofomi, Ambrosij, Gregorij, Isidori.

SED hæc argumenta nihil concludunt. Nam imprimis
 nones Conciliorum citatorum non loquitur de Canone
 Missæ, sed de Collectis, quæ semper fuerunt multiplices,
 riæ. De Canone enim Missæ iam audiuius Oportum Episcopum
 pum Mileuitanum dicentem, legitimum esse, & præscriptum
 non posse.

Neq; negamus verba Canonis diuersa fuisse, & etiam
 die esse apud Græcos, & apud quasdam Latinorum Eccle-
 siarum; cogit Romana Ecclesia, vt Kemnitijs mentitur, pag.
 vt omnes Canonem Missæ Romanæ tanquam necessarium
 omninò ad Eucharistiam consecrandâ seruent: nam & in
 Vrbe Roma, & alibi per Italiam, videmus Romano Pontifici
 consentiente, à Græcis retineri Liturgiam Basilij, & Chryso-
 stomi.

fioni, & Mediolani, Ambrosianam, & Toleti in Hispania, quam dicunt, Morarabam. Sed quod asserimus, est, ordinem sacrificij celebrandi rectissimè Canonem nominari, quod debeat esse certus, & ab iis præscriptus, qui legitimè in Ecclesia præfident, non autem in arbitrio cuiusvis positus. Quocirca meritò reprehendimus Lutherum, & Calvinū, & similes, qui propria auctoritate, cum reuera privati homines essent, ausi sunt mutare ordinem à summis Pontificibus institutum, & in Ecclesiis Germaniæ, & Galliæ ab annis, vt minimum DCCC. conferuatum.

CAPVT XIX.

De auctore Canonis.

AM verò, quod attinet ad auctorem, non est vnus auctoris totus Canon Missæ Romanæ, sed vt Concilium Tridentinum rectè docet, sess. 22. cap. 4. partim constat verbis Domini, partim Apostolica traditione, partim sanctorum Pontificum institutione.

Primus quidem, qui formam aliquam sacrificij celebrandi, adiunctis nimirū ad verba Domini certis precibus, & ritibus, Romanæ Ecclesiæ dedit, S. Petrus fuit, vt Isidorus testatur, lib. 1. de officiis, cap. 15. sed postea tamen diuersi Pontifices preces diuersas addiderunt, vsq; ad Gregorium I. qui fuit vltimus eorum, qui ad Canonem aliquid adiunxerunt, vt ex VValfrido colligi potest, lib. de obseruationibus Ecclesiasticis, cap. 22.

Vbi illud etiam est **OBSERVANDVM**, quod licet quædam Liturgia dicatur Basilij, alia Chrysofomi, alia Ambrosij, alia Gelasij, seu Gregorij, nostra videlicet Romana, alia Isidori: non tamē isti auctores Liturgiam de integro composuerunt, sed solum eam, quæ suo tempore erat in vlu, ad meliorem formam redegerunt, vel detrahendo, si quid irrepsit minus conueniens, vel addendo aliquid pro temporum varietate, vel denique ob tædium vitandum aliquid inde subtrahendo, sic tamen, vt substantiales partes Liturgiæ ab Apostolis institutæ, integræ permanerent. Nam S. Gregorius Gelasianum codicem coarctauit, vt scribit Ioannes Diaconus, lib. 2. vitæ Gregorij, cap. 17. & ipse epist. 73. lib. 7. asserit, se restituisse in Missa antiquas consuetudines, & sustulisse quædam, quæ postea irrepsérant: itaq; fuit auctor non institutionis, sed reformationis Liturgiæ. Gregorius item VII. iterum emendauit officium

Ecclesiasticum, sed (vt ipse testatur, canone, In die, de con-
dist. 5.) non nouum instituit, sed antiquum reduxit: quod
ftris diebus fecit etiam Pius V. tum in Breuiario, tum in Mi-
fali restituendo, vnde dicitur Missale Pij V. seu Missale
num, cum tamen non sit absolutè nouum, sed antiquum
dario, & restitutio.

Sed in his quæ diximus de auctore, Kemnitijs Partem
prehendit, quod habeamus Canonem ab auctoribus
compositum.

At inanis est ista reprehensio. Nam etiam Symbolum
postolicum est vna simplex fidei confessio, & tamen com-
ta est à duodecim Apostolis, singulis sententiam suam ad-
cientibus, vt S. Leo scribit in epist. 13. ad Pulcheriam, &
Leonē Ruffinus in explicatione Symboli, & Augustinus
115. de tempore. Et deinde idem Symbolum auctum, si-
plicatum fuit in Concilio Nicæno, & Constantinopolitano
vnde tandem prodiit Symbolum illud plenijs, quod
Constantinopolitanum vocatur. Liber item Psalmorum
eos auctores habet, si S. Hieronymo credimus, in epist.
phronium, & in alia ad Cyprianum, cum tamen
censeatur. Denique, id est maximè admirandum, & con-
dandum, quod Canon Missæ sit multorum auctores
men ita aptè partes omnes inter se iungantur, & coher-
vt vnus auctoris videatur.

SECUNDO obiicit Kemnitijs S. Gregorij testimonium
7. epist. 63. vbi duo quædam scribit sententiæ nostræ, &
ret, contraria. VNUM est, Apostolos ad solam Domini
orationem Eucharistiam consecrare solitos, ex quo reli-
detur, id quod nos diximus, auctorem nostri Canonis
B. Petrum, & multa in Canone haberi ex Apostolica tra-
ne. ALTERVM est, Canonem compositum à Scholasticis
dam: Scholasticum autem esse nomen proprium alienigenis
minis, probat Kemnitijs ex eodem Gregorio lib. 2. epist.
lib. 9. epist. 14. Quod si Scholasticus auctor Canonis fuit,
igitur verum est, quod nos cum Tridentino Concilio
mus, Canonem partim à Christo, & Apostolis, partim à
ctis Pontificibus compositum fuisse: nullus enim Apostolus
aut Pontifex fuit, qui proprio nomine Scholasticus diceretur.

Hoc argumentum penè totum accepit Kemnitijs ex
to Rhenano in annotationibus ad librum Terralliani de C.

ona militis: sed non erit difficile respondere. Ac PRIMVM non desunt, qui negent Apostolos vnquam ad solam Dominicam orationem Eucharistiæ mysterium celebrasse. Videtur enim Gregorius id accepisse ex Hieronymo in libro 3. contra Pelagianos: sed Hieronymus dicit, Apostolos Dominico præcepto ad celebrationem Eucharistiæ adhibuisse orationem Dominicam, non autem dicit solam Dominicam orationem adhibuisse.

SED quidquid de hoc sit (non enim facile repudiandum est, quod S. Gregorius scripsit, neque est verisimile tantum virum non animaduertisse, quid Hieronymus antè scripserit) RESPONDEO, quod non semel suprà docuimus, Apostolos initidò solam Dominicam orationem ad verba consecrationis in mysterio Eucharistiæ addere solitos: tamen postea eosdem Apostolos multa alia adiunxisse: nam certè orationem pro defunctis in sacrificio Missæ ex Apostolica traditione descendere, constanter docet S. Ioannes Chrysostomus, hom. 3. in epist. ad Philip. & alibi.

Quod autem de Scholastico Gregorius scribit, contra sententiam nostram non pugnat. Nam in primis non constat, Scholasticum eo loco esse nomen proprium: non enim quia tempore Gregorij aliqui nomine proprio dicebantur Scholastici, idèò vbicunq; inuenitur hoc nomen, ita accipiendum est, ac si alicui esset proprium; quin potius longè probabilius est, per Scholasticum eo loco intelligi virum insignem eruditione, & eloquentia. Sic Hieronymus libro de scriptoribus in Serapione, scribit Serapionem virum doctissimum ob ingenij elegantiam, Scholastici cognomen adeptum. S. Gregorius li. 10. ep. 2. vocat Mattheum Scholasticum virum clarissimum: & Gennadius in Catalogo scriptorū, vocat Prosperum sermone Scholasticum, id est, eloquentia, & eruditione præstantem: & Honorius in Catalogo scriptorum, vocat Alcuinum officio Scholasticū. In eodem sensu accipit Scholasticum in tractatu super Psalm. 44. S. Augustinus. Tales erant presbyteri quidam doctissimi, qui præficiabantur olim Scholæ Christianæ, ad eos erudiendos, qui ex Iudæis, aut Gentibus ad Ecclesiam veniebant: quales fuerunt Pantenus, Clemens Alexandrinus, Origenes, & alij. Denique adhuc hodie in quibusdam Ecclesiis, & nomen, & dignitas Scholastici perseverat, licet ipsa functio penè cessauerit.

Iam igitur si apud Gregorium accipiatur Scholasticum hominem pro homine doctissimo in vniuersum, admittere possumus, totum Canonem, exceptis verbis Domini, à Scholastico compositum, quia nimirum & S. Petrus, & ceteri sancti Pontifices Scholastici dici possunt. Neque hoc est alienum à sententia S. Gregorij: ille enim non loquitur de Scholastico per contemptum, sed eum opponit Christo, vt hominem Deo: ac si diceret; Si oratio ab homine composita super oblationem recitatur, quantum magis recitari debet oratio composita ipsò Deo?

Si verò Gregorius per Scholasticum intelligat certum aliquem hominem, qui etate ipsius vixerit, vt aduersarij contendunt, tum respondere cogimur, S. Gregorium non loqui de Canonem Missæ, aut certè non de toto Canone, cum dicitur, per Scholasticum recitari super oblationem, sed de aliqua parte prece extraordinaria, quales sunt tres illæ, quæ dicuntur ante Communionem, post *Agnus Dei*: quæ, vt scribit Micrologus cap. 18. non sunt de Canone, neque ex ordinario præscribuntur; sed ex consuetudine religiosorum recitantur. Idcirco ita esse, certum est, quia orationes quæ sunt in Canone, inueniuntur magna ex parte apud Ambrosium, vt paulò post monstrabimus, & proinde non potest fieri, vt compositæ sint tempore Gregorij, qui ducentis annis Ambrosio prior fuit.

Neque hæc explicatio abhorret à verbis S. Gregorij: nam ille scribit se accusatum fuisse, quòd iussisset orationem Dominicam recitari mox post Canonem; & respondet id se fecisse, quia indignum existimabat orationem à Scholastico compositam super oblationem dici, & ipsam Christi orationem super corpus eius non dici: quibus verbis indicat Gregorium non agere de Canone, sed de orationibus, quæ dicebantur post Canonem. Et quidem ante ipsius tempora post Canonem ante Communionem videtur in usu fuisse, vt dicitur aliqua oratio à Scholastico composita: oratio autem Dominica, vel diceretur post Communionem, oblatione constituta, vel non diceretur. Sed Gregorius hunc ordinem mutauit, & voluit, vt oratio Dominica diceretur mox post Canonem, adhuc in altari corpore Domini præsentem, oratio autem Scholastici sequeretur. Ex his duabus sententiis vtrique probabilis est, & neutra contra nos facit.

CAPVT XX.

De antiquitate Canonis.

SUPERES T nunc, vt de antiquitate dicamus. Ac PRIMVM, ridenda videtur Kemnitij leuitas, qui pag. 828. nugas, & fumos esse dicit, quòd Concilium scripserat, Canonem Missæ multis antè seculis institutum, & tamen pag. 826. idem Kemnitius affirmat Canonem absolutum intra primos sexcentos à Christo nato annos; & pag. 827. scribit Canonis auctorem vixisse circa annum Domini D. XC. quod etiam repetit, pag. 828. vbi vltimum auctorem Canonis facit Gregorium anno D. XC. Nam si Canon anno Domini D. XC. absolutus est, quis non videt eum ante decem propemodum secula institutum, & proinde verum esse, quod ait Concilium; & Kemnitium sibi ipsum esse contrarium in eadem pagina? Deinde quarendum esset ab istis, qui negant, Canonem nostrum esse antiquum, vt ipsi sui Canonis vetustatem ostenderent: quale enim est, vt ij Canonem nostrum tãquam nouitium contemnant, quem ante annos prope mille editum esse fatentur; cùm ipsi Canonem habeant, si tamen Canon dici meretur, hoc ipso nostro seculo editum?

SED his omiſſis, veram antiquitatem nostri Canonis ostendamus. PRIMVM igitur illud constat, Canonem nostrum integrum, vt eum nunc in Missalibus habemus, fuisse in vsu Ecclesiæ ante annum Domini DCCC. Nam exstat in Ordine Romano, non procul ab initio, quem Ordinem citant Alcuinus, & Amalarius, qui tempore Caroli Magni vixerunt. Deinde Alcuinus in lib. de officiis Ecclesiasticis, cap. de celebratione Missæ, torum Canonem verbatim exponit: ac deinceps ab omnibus aliis posterioribus idem omninò Canõ exponitur, vt ab Amalario, Hugone, Ruperto, Innocetio, & ceteris. Porro Ordo Romanus non instituit Canonem, sed refert, vt rem vſitatam, & celebrem in Ecclesia. Quare necesse est, Canonẽ esse adhuc antiquiorem, quam sit Ordo Romanus.

Quamuis autem non exſter fortasse alius liber Ordine Romano antiquior, vbi totus Canon habeatur: tamen exstant libri multò antiquiores, vbi habentur partes Canonis, ex quibus coniectura fieri potest de reliquis.

Ac primùm apud Ambrosium, lib. 4. de Sacram. cap. 5. & 6.

Ffff 5 habetur

habetur verbis parum mutatis illa pars Canonis: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quasumus, benedicam, adferas, ratam, &c.* Et illa: *Qui pridie quam pateretur, &c.* Et illa: *de & memores, &c.* Et illa: *Supra qua propitio, &c.* quæ quatuor partes potissimæ totius Canonis: duæ enim prioræ præcedunt, duæ proximè sequuntur cõsecrationem. Et quoniam S. Ambrosius non primus instituit has partes Canonis, sed eas allegat ex antiquo ritu Ecclesiæ ad confirmandum, quod eo loco tractabat de veritate corporis Dñi in Eucharistia: sequitur necessariò, vt earum institutio Ambrosij ætate præcesserit, proinde ante M. C. C. annos in vsu fuerit. Ita Ambros. lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. aperte meminit primæ orationis Canonis, vbi oratur pro Ecclesia, & pro Rege, hæc ipsa verba non ponat: eiusdem etiam meminit Optatus, lib. 1. contra Parmenianum, vbi dicit, Legitimum esse, vt offeratur pro Ecclesia Catholica. Illius autem orationis, vbi nominantur, & inuocantur Sancti, & illius, vbi oratur pro defunctis, meminit Augustinus tract. 84. in Ioannem; immò eorum orationum mentionem faciunt plurimi Patres, quos supra propriis locis adduximus. Itaque totus Canon partim sententiam, partim etiam quoad verba, inuenitur in scripturis, qui ante M. C. vel. M. C. C. annos floruerunt.

Hi s accedunt aliquot coniecturæ insignes ad primam Canonis antiquitatem. PRIMA coniectura est, quod in toto Canone nulla sit mentio Confessorum, aut Virginitatis, non Martyrum, sed Martyrum tantum, seu virorum, & mulierum: quod etiam notauit Augustinus, libro de Virginitate, cap. 45. Huius autem rei causa nulla est alia, quam reddit Innocentius, lib. 3. cap. 10. de mysticis, quia videlicet eo tempore Canon compositus est, quando cœperant publicè coli in Ecclesia sancti Confessores: quidem certum est, Martyres cœpisse publicè inuocari, & eorum nominibus dies festos coli, & Basilicas erigi, ab imperio planè Ecclesiæ: Confessores autem multò seriùs hunc honorem in Ecclesia meruisse. Constat autem ex Cõcilio Meletiano, sub Carolo Magno celebrato, can. 36. festa Confessorum iam in vsu fuisse anno D C C C. Siquidem in Catalogo festorum dierum ponuntur dies festi S. Martini, & S. Remigij, qui ante annum Domini, D C C C. Canonem compositum fuisse necesse est.

SECUNDA coniectura est, quia veteres diligenter annotarunt pauca quaedam verba, quæ aliqui Pontifices ad Canonem addiderunt. In vita Leonis I. scribit auctor Pontificalis, addita fuisse à Leone illa verba ad Canonem: *Sanctum sacrificium, immaculatam hostiam*; cuius rei, ut valde notabilis, meminerunt etiam Strabo, cap. 22. & reliqui auctores, qui de Missa scribunt. Gregorium I. addidisse ad Canonem pauca illa verba: *Diesque nostros in tua pace disponas, &c.* non solum annotarunt Strabo loco citato, & similes auctores, sed etiam Beda lib. 2. histor. Anglicanæ, cap. 1. & Ioannes Diaconus, lib. 2. vitæ B. Gregorij, cap. 17. Hoc autem est argumentum certissimum, Canonem esse antiquiorem Leone, & Gregorio, & habitum semper in maxima veneratione: alioqui enim cur tam diligenter historici annotassent, vnum, vel alterum verbum à Leone, vel Gregorio additum, si Canon esset recens, & ab aliquo priuato homine, qui Scholasticus diceretur, institutus?

TERTIA coniectura est, ipsa ignoratio auctoris præcipuarum partium Canonis. Nam orationes illæ, quarum meminit Ambrosius: *Quam oblationem. Et: Vnde & memores,* & ceteræ, si fuissent ab aliquo Romano Pontifice compositæ, certè aliquis historicus id prodidisset: si enim non omiserunt, quis aliquas particulas addiderit, quantò magis non omisissent, qui vitas Pontificum scripserunt, quis totum fere Canonem composuerit? Relinquitur igitur, ut Canon sit omni memoria antiquior, & ab Apostolis, ut multa alia, per manus traditionem ad nos deuenerit. Neq; obstat, quod in Canone sit mentio Apostolorum, & Martyrum, qui primis trecentis annis floruerunt: nam ea nomina postea paulatim addita fuisse, dubium esse non potest.

QUARTA coniectura est VValfridi, cap. 22. qui inde colligit Canonem esse antiquissimum, quia dum enumerantur Apostoli, non seruetur ordo, qui est in Euangeliis per Hieronymum emendatis: id enim argumento est, eam partem Canonis prius fuisse compositam, quam à Hieronymo Euangeliorum codices Latini ad vetera exemplaria Græca corrigerentur; ipse enim Hieronymus in præfatione Euangeliorum ad Damasum, testatur magnam fuisse in antiquis Latinis codicibus confusionem.

De veritate primæ orationis Canonis.

Nunc demum veritas Canonis demonstranda est quod facile fiet, si ad ea respondeamus, quæ aduersarij contra singulas preces Canonis obiciunt. **P**rima igitur oratio Canonis, quæ incipit: *Te igitur clementissime Pater*, extenditur vsq; ad illud: *Hæc igitur oblationem*; illud enim: *Memento Domine*. Et illud: *Communicantes*. Et *memoriam venerantes*, non sunt diuere orationes, sed partes sunt primæ orationis, vt colligitur, tum ex conclusione: *Per eundem Dominum nostrum*, quæ ponitur in fine harum omnium precum; tum etiam, quia illud: *Communicantes*, non haberet vllum sensum, nisi continuaretur conuenientibus precedentibus verbis. Itaque prima oratio Canonis continet nomina eorum, pro quibus offertur, & in quorum honorem offertur sacrificium, id est, mortalium, qui sunt in Ecclesia militanti, & etiam Sanctorum, qui cum Christo regnant in cælis. Ac **P**rimus nominatur Ecclesia. **S**ecundo, **P**apae. **T**ertio, Episcopus loci. **Q**uarto, Rex in quibusdam Ecclesiis. **Q**uinto, omnes Orthodoxi in genere. **S**exto, particulares personæ, sed secretò. **S**eptimo & vltimo, Apostoli, & Martyres.

Vbi est **O**bservandum, orationem pro Ecclesia, haberi in omnibus Liturgiis, & vt supra ostendimus, nominatim notatur ab Optato Mileuitano, lib. 2. contra Parmenianum, etiam pro Episcopo loci, habetur in Liturgiis omnibus.

Papæ nomen non habetur in antiquis Græcis Liturgiis, sed in Liturgia Chrysostomi à Leone Tusco Latine reddita inuenitur nomen Nicolai Papæ: ex quo intelligimus etiam Græcos posterioribus temporibus illud addere solitos. Apud Latinos videtur esse antiquissima consuetudo: nam nonnullum Alcuinus ante annos DCCC. in lib. de officiis, Canonem explicans, meminit huius rei, & causas reddit, cur pro Ecclesia subiungatur nomen Papæ; sed etiam Valense Concilium ante annos M. C. celebratum, can. 4. alias 6. cõstituit, vt in Gallicanis Ecclesiis nomen Papæ Urbis Romæ in omnibus Missis recitetur.

Nomen Regis rectè etiam adiungitur in iis locis, quæ Regibus subsunt: nam & Innocentius III. & Bonaventura in

explicatione Canonis agnoscunt hanc vocem; & omnes antiquæ Liturgiæ id seruant, & ex Apostolo, 1. Timoth. 2. id colligunt Ambrosius lib. 4. de Sacramentis, cap. 4. & Augustinus epist. 59. ad Paulinum.

Quod sequitur: *Pro omnibus Orthodoxis*, Micrologus, cap. 13. scribit, esse superfluum, & non haberi in emendatioribus libris: tamen habetur apud Alcuinum loco notato, qui vixit CCC. annis ante Micrologum, & apud Innocentium III. & alios omnes; quocirca vsu ipso auctoritatem obtinuit, nec debet omitti. Intelligimus autem hîc per omnes Orthodoxos, vt S. Bonauentura exponit, non omnes omninò fideles; tunc enim verè esset superflua hæc particula, cum idem sit offerre pro tota Ecclesia, & pro omnibus Orthodoxis: sed omnes alios præter Papam, Episcopum proprium, & Regem propriû, ac si diceremus; Offerimus primò pro omni Ecclesia in vniuersum, deinde in particulari pro Papa, pro Episcopo, pro Rege, & pro omnibus aliis fidelibus, siue Principibus, siue priuatis.

Aduersus hanc primam orationem, PRIMA obiectio est Lutheri in lib. de abroganda Missa: *Quis non videat*, inquit, *Canonem esse compositum ab aliquo verboſo, & parum spirituali? quid enim attinet verbis ita superfluere; Hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia?* Similis obiectio est in libro contra abominationem Canonis, vbi reprehendit illud: *Omnibus Orthodoxis, atq; Catholicis, & Apostolica fidei cultoribus:* idem enim esse videtur pro Orthodoxis, & pro Catholicæ fidei cultoribus.

RESPONDEO; Satis apparet, Lutherum solùm calumniandi libidine hæc obieciſſe; nam alioqui non poterat ignorare, ad affectum explicandum, multum facere repetitionem eiusdem rei, præsertim vocibus diuersis. Certè Liturgiæ Basilij, & Chrysostomi plenæ sunt eiusmodi repetitionibus, Confessiones item Augustini, quæ ad effectum excitandum potissimum diriguntur, passim inculcant eadem multis vocabulis. Cantica Scripturarum, & Psalmi, vix aliquid semel pronunciant, quod non iterum aliis verbis repetant. Psalm. 92. *Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt.* Psalm. 115. *Ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ.* immò Psalmus ille 118. qui est omnium longissimus, idem ferè omnibus versiculis repetit. Lucas cap. 18. cum narraſſet

raffet Dominum prædixisse Apostolis mortem suam propter
quare, subiungit: *Et ipsi nihil horum intellexerunt; & era
Verbum istud absconditum ab eis: & non intelligebant quia
cebantur.* Si Lutherum consulamus, verbosum Lucam, & pu
rum spiritualement appellabit: at ipse Spiritu sancto dictantem
verba multiplicauit, vt intelligeremus, Apostolos eo tempo
re longissimè abfuisse ab ea cogitatione, vt existimaret; Chri
stum moriturum. Apostolus etiam 2. Corinth. ii. cum ait: *He
brai sunt, & ego; Israëlita sunt, & ego; semen Abrahae sunt, &
ego:* certè idem ter repetit, nec tamen frustra, quia repetitio il
la magnam emphasim habet.

SECUNDA obiectio eiusdem Lutheri in eodem loco An
consecrationem vocantur panis & vinum sacrificia sancta, &
illibata, quod videtur absurdum; quia si sancta sunt, cur peti
tur in eadem oratione à Deo, vt illa benedicat? Si sacrificia
ergo panem, & vinum Deo sacrificamus.

RESPONDEO; Panis, & vinum rectè dici possunt panibus
te consecrationem, sacrificia sancta, & illibata. Sacrificia quæ
dem, quia sunt materia sacrificij, & iam dedicata, & parata
vt ex iis fiat sacrificium; nam & in lege veteri dicebantur
sim sacrificia oues adhuc viuentes, quando scilicet adhibe
bantur, vt immolarentur. vnde est illud CYPRIANI in
de eleemosyna: *Dives, & locuples in Dominicum sine pro
cio venit?* Dicuntur autem meritò sancta, & illibata, quia
dedicata, & consecrata ad vsum diuinum per priorem con
tentionem sunt; & etiam quia pura, & sancta intentione offeruntur
ab Ecclesia. Sed quanquam eo modo sancta sint, tamen
sanctiora fieri debent per mutationem in corpus, & sangui
nem Christi, & idèd rectè petimus, vt Deus illis benedicat, qui
que sanctificet, nimirum vt sic fiant nobis corpus, & sanguis
Christi, vt infra in alia oratione petimus.

TERTIA obiectio eiusdem ibidem. In Canone dicitur
Quæ tibi offerimus in primis pro Ecclesia tua. At illa sacrificia
ex mero pane, & vino constant; ergo panem, & vinum Deo
offerimus pro Ecclesia. Neque potest responderi, illud, *offer
rimus,* accipi pro futuro, & referendum ad hostiam consecra
tam, quasi sensus sit, Offerimus, id est, mox offeremus: nam
repugnat huic solutioni demonstratiua particula: *Hac dona
hac munera, &c.* dicimus enim nos offerre illa dona, quæ
sensus tunc ostenduntur.

RESPON

RESPONDEO; Mira est hæreticorum leuitas. Nam idem Lutherus qui in hoc libro de abominatione Canonis, tanquam rem valde absurdam ex Canone colligit, quod videamur Deo panem offerre, non Christum: idem in libro de captiuitate Babylonica, cap. de Eucharistia, dicit, Catholicos existimare se Christum Patri offerre; & ibidem monet Sacerdotes, vt intentionem suam dirigant ad panem offerendum, non ad Eucharistiam: *Observent, inquit, se Sacerdotes hoc perdito, & periculosissimo seculo, qui sacrificant, vt verba Canonis maioris, & minoris, cum Collectis, qua nimis aperte sonant sacrificium, dirigant non ad Sacramentum, sed ad ipsum panem, & Vinum consecrandum: nam panis, & Vinum antea offeruntur ad benedicendum, sed postquam est benedictus, & consecratus, iam non debet offerri.*

Sed ad argumentum RESPONDEO; Panem rectè dici offerri pro Ecclesia, non quod ista oblatio sit propriè sacrificiū propitiatorium, sed quia est dedicatio rei, ex qua faciendū est sacrificiū propitiatorium: sicut paulò antè dicebamus de nomine sacrificij, quod tribuitur pani, quia est materia sacrificij. Quare cùm dicimus, nos offerre panē Deo pro Ecclesia, sensus est, nos offerre Deo panem consecrandum, & ex quo per consecrationem verum sacrificium Deo immolādum est pro Ecclesia. Neq; alienū est hoc à modo loquendi Scripturæ diuinæ, siquidem Leuit. 4. 5. 6. & alibi, iubentur singuli quiq; de populo offerre agnū, vel aliquid eiusmodi in sacrificium pro peccato, & tamen non quilibet de populo propriè sacrificabar: id enim erat solius Sacerdotis munus, sed dicebantur illi offerre sacrificium pro peccato, quia offerebāt materiam, ex qua sacrificium pro peccato faciendum erat.

QUARTA obiectio Lutheri ibidem. In prima oratione Canonis dicitur: *Qua tibi offerimus, vel qui tibi offerunt pro redemptione animarum suarum.* Et ibidem de iisdem offerentibus dicitur: *Quorum tibi fides cognita est, & nota deuotio.* Si igitur isti fideles & deuoti sunt, certè redempti sunt: si redempti sunt, quorsum offerunt pro redemptione animarum suarum? nōne idem est, ac si diceretur, redemptos Christi sanguine non esse verè redemptos, sed indigere iterum redimi vno panis frustulo?

RESPONDEO; Quod attinet ad frustum panis, iam diximus panem non offerri, vt sit sacrificium propitiatorium, sed

sed vt sit materia sacrificij propitiatorij. Quatum ad redemptionem fidelium & deuotorum, apud Lutheranos quidem nulli putantur esse fideles, & deuoti, quin simul iusti sint, proinde redempti, quoad animam: apud Catholicos tamen, qui fidem sine charitate esse posse sentiunt, non dubitantur esse iusti fideles, & etiam deuoti imperfecta quadam deuotione, quatenus tamen nondum iustificati, & per hoc nec redempti sunt, eo modo, quem mox explicabimus, quales sunt, qui penitentiam agere incipiunt, & cupiunt quidem ad Deum conuenire, & pro hac re orant, & Missas deuote exposcunt, licet nondum ad perfectam contritionem peruenerint. De his igitur uel Canonis commodè accipi possunt.

Sed præterea, vt Lutherani intelligant non esse absurdum si redempti redemptione alia indigere dicantur, ANIMAM VERTENDUM est, in Scriptura quinq; modis accipi redemptionem; & proinde posse eos, qui vno modo redempti sunt, opus habere, vt aliis modis redimantur. PRIMA dicitur redemptio ab omni malo culpæ, & pœnæ, per solutionem precij sufficientis: & hoc modo omnes omninò homines redempti sunt per Christi crucem, iuxta illud Apostoli 1. *Tantum Qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus.*

SECUNDA est redemptio à malo culpæ per applicationem illius precij in cruce soluti: & hæc redemptio est ipsa redemptio. Rom. 3. *Iustificati gratis, per gratiam ipsius, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu.* & hæc redemptio plures regent, etiam si prima redemptio redempti sint.

TERTIA redemptio est à debito pœnæ, quod sæpe mutatur in dimissam culpam, iuxta illud Prouerb. 13. *Redemptio animæ fornicatio sua: diuitiæ enim cum in pauperes expèduntur, à pœna liberant homines; & hæc redemptio sæpe indiget illius gratiam, qui primo & secundo modo redempti sunt.*

QUARTA redemptio est à peccato futuro; dicitur enim Deus redimere eos, quos præseruat à peccato, in quod ab eis qui incidissent. Psal. 33. *Redimet Dominus animas seruorum suorum, & non delinquent omnes, qui sperant in eo.*

QUINTA redemptio est à corruptione, & ærumnis omnibus huius vitæ, quæ fiet tandem in vltima resurrectione. Luc. 21. *Leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.* & hæc vltima, vt etiã superiore redemptio, omnes regent, quamuis sanctissimi sint. PORRO prima redemptio

prio non obinetur per Missam, quia in cruce peracta est, tamen in Missa representatur, & applicatur: ad reliquas omnes obtinendas Missa non parum confert, & ideò nihil est mirum, si dicatur offerri pro redemptione fidelium, & devotorum.

QVINTA obiectio est eiusdem Lutheri ibidem, qui reprehendit illud: *Communicantes, & memoriã Venerantes*. Christus enim instituit Cœnam, vt esset Communio viuorum; auctor autem Canonis facit etiam mortuos communicantes.

RESPONDEO, illud: *Communicantes*, dupliciter exponitur à veteribus. Quidam, vt Alcuinus, Amalarius, & alij, referunt illud, ad Communionem cum Sanctis, vt sensus sit; Offerimus hoc sacrificium cõmunicantes memoriis Sanctorum, & eosdem Sanctos venerantes: vbi non fit mentio Communionis per manducationem Eucharistiæ, quæ non conuenit mortuis: sed Communionis per societatem, & coniunctionem in corpore Christi mystico. Alij, inter quos est Micrologus, cap. 12. & Hugo Victorinus lib. 2. de officiis, cap. 29. volunt illud, *Communicantes*, referri ad offerentes inter se, non cum Sanctis, vt sensus sit; Offerimus communicantes, id est, inter nos vniti, & coniuncti, vt decet membra eiusdem corporis; & præterea memoriã Sanctorum venerantes. Id probat Micrologus optima ratione; nam in Natali, Epiphania, Pascha, Ascensione, & Pentecoste, post illud: *Communicantes*, additur, *& diem sacratissimum celebrantes, &c.* & paulò post, *sed & memoriã Venerantes, &c.* vbi apertè videmus, illud *Communicantes*, non coniungi cum memoria Sanctorum, sed per se manere, & ad solos offerentes referendum esse.

SEXTA obiectio est Georgij Maioris, qui ordinè reprehendit illorũ verborum: *Vt accepta habeas, et benedicas hæc dona*. prius em̄ debent esse benedicta, quàm acceptentur à Deo.

SED facilis est solutio. Nam vt est oblatio duplex, vt supra diximus, vna rei consecrandæ, altera rei consecratæ; ita est acceptatio duplex; benedictio autem, & sanctificatio vnã earum oblationum, & acceptationum sequitur, alteram præcedit. Vnde sicut hoc loco, vbi agitur de prima acceptatione, postponitur benedictio: ita paulò post in illa oratione: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, benedictam, adscriptam, ratam, acceptabilem facere digneris*; vbi agitur de posteriore acceptatione, præponitur benedictio.

Gggg

SEPTIMA

SEPTIMA obiectio est Zvinglij, qui non probat *Memento Domine famulorum, &c. Videmur enim, ut ipse metuere, ne Deus obliuioſus ſit; & ideo tanquam immemor eum commoneſcere Velle.*

SED videtur ipſe potiùs obliuioni mandaſſe Scripturæ loquutiones, aut certè ſi earum meminerat, Spiritum ſanctum corrigere voluiſſe: quid enim in Scriptura frequenter occurrit, quàm *Memento, vel recordate Domine!* *Videndum 32. v. 13. Deuteronomium 9. v. 27. Iudicum 16. v. 28. Regum 20. v. 3. 2. Eſdra 5. v. 19. Pfalm. 131. v. 1. Lucæ 23. v. 42. & alibi.* Nec ſolùm in Scriptura paſſim legimus: *Memento Domine* ſed etiam, quod videtur mirabilius: *Ne obliuiſcari, vel, Quæ obliuiſceris,* vt *Pſalm. 9. v. 32. Pſalm. 12. v. 2. Pſalm. 41. v. 10.* alibi, in Pſalmis potiſſimùm: porro dicitur Deus per metaphoram obliuiſci, quando non iuuat, & contra recordari quando iuuare incipit.

OCTAVA obiectio eſt eiſdem Maioris, qui ponderat verba: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt,* & illam correctionem; *vel qui tibi offerunt,* aperte contra Canonem loqui de eleemoſynis, quas populus offerunt altari pro pauperibus: proinde non rectè nunc queri ad ſacrificium Eucharistiæ.

Huc etiam pertinet PRIMA obiectio Kemnitii, quæ pertendecim, quas facit contra Canonem in 2. part. Eucharistiæ pag. 839. & ſequentibus. Nam prima obiectio ſolum dicitur, olim verba Canonis dirigi conſueuiſſe ad benedictionem & commendandas eleemoſynas; nunc autem perperam ad mimicam repræſentationem ſacrificuli: & præterea rectè offerri Deo panem pro Eccleſia. Cuius obiectio prior deſumpta eſt ex argumento Maioris, quod iam reſpondimus: pars poſterior ex argumento Lutheri, quod paulo ſolutum eſt.

RESPONDEO; Non eſt illa correctio, ſed diſtinctio ſententia, propter duos ordines eorum, quos ſacerdos Deo commendauerat: alij enim ſunt abſentes, pro quibus offerunt ipſi actu non offerunt; alij ſunt præſentes, qui ſimul cum ſacerdote offerunt aſtando, & conſentiendo. Hic igitur eſt ſus eorum verborum; *Memento Domine talium, & talium abſentium, & omnium etiam circumſtantium, atq; præſentium, pro quibus omnibus offerimus, vel etiam qui ſimul*

biscum desiderio, & consensu offerunt. Non pertinere autem preces vllas Canonis ad commendandas eleemosynas, quod falsò assumunt Maior, & Kemnitius, ex toto contextu Canonis cognosci potest. Nam INPRIMIS hæc dona, quæ nominantur in Canone, dicuntur offerri Deo pro Ecclesia, pro Papa, pro Rege, pro omnibus Orthodoxis; at eleemosynæ non solent offerri, nisi pro iis, qui eas dederunt. DEINDE de eadem oblatione, quæ nominata est in principio Canonis, quæ isti volunt ad eleemosynas pertinere, subiungitur paulò infra: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.* vbi apertè ostenditur eam oblationem esse propriè sacrificium, quippe quæ per ministerium sacerdotum Domino offertur: & paulò post de eadem dicitur: *Quam oblationem tu Deus in omnibus, quasumus, benedictam, &c. Et nobis corpus, & sanguis fiat dilectissimi Filij tui, &c.* vbi manifestè videmus in toto Canone de illa oblatione mentionem fieri, quæ per consecrationem efficitur corpus, & sanguis Domini. DENIQUE omnes expositores Liturgiæ, tum Græci, vt Germanus, & Cabasilas, tum Latini: vt Alcuinus, Amalarius, & ceteri totum Canonem explicant de Eucharistia.

NONA obiectio est Kemnitij, quam SECUNDO loco ipse ponit; ponderat enim ipse illud verbum: *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt hoc sacrificium laudis:* ac vult Canonem iuxta antiquum ritum agere hoc loco de sacrificio spirituali, quod consistit in laude Dei, & gratiarum actione pro redemptione acquisita in cruce. Deinde hoc fundamento posito, reprehendit Catholicos, tum quod sacrificium laudis mutauerint in silentiarium murmur sacerdotis, tum quod sacrificium laudis pro redemptione in cruce acquisita detorsissent ad representationem sacrificuli pro impetranda, & promerenda redemptione animarum.

RESPONDEO; Hæc obiectio, vt etiam superior, & aliquot sequentes, non sunt contra Canonem, sed contra intentionem sacerdotum, qui Canonem recitant: siquidem verba Canonis ipsemet dicit posse accipi de sacrificio laudis, vel de eleemosynis, &c. Proinde istæ obiectiones nõ multum ad rem faciunt: siquidem propositum Kemnitio erat, demonstrare multos errores in ipso Canone inueniri, vt patet ex pagina 839. vbi sic loquitur: *Tanquam in tabella spectandum proponemus, quos errores, & que vitia Pontificius Canon contineat.*

Hæc ibi. At ubi incepit istos errores enumerare, nõ tam re-
ba Canonis reprehendit, quàm sacerdotes, qui ea vel sub-
sa voce recitant, vel detorquent ad repræsentationem.

DEINDE falsa sunt ea, quæ in argumento Kemnitius mo-
re suo assumit, & non probat. PRIMVM enim falsum est, per
sacrificium laudis, cuius in Canone fit mentio, debere accipi
sacrificium spirituale, quod in laude, & gratiarum actione
consistit: significatur enim ea voce sacrificium veri corpo-
ris DOMINI, quod sacrificium laudis dicitur, quia pat-
lud DEVS magnoperè laudatur, & gratiæ illi aguntur, pro
summis eius in nos beneficiis: unde etiam sacrificium hoc
charisticum meritò nominatur. Id ita esse patet. PRIMVM
ex ipso Canone; nam de hoc sacrificio laudis paulò post be-
quens Ecclesia, à Deo petit, ut hanc oblationem benedictio-
dignetur, & efficere corpus dilectissimi Filij sui. Deinde
idem patet ex Augustino, qui ipsam Eucharistiam non hoc
appellat sacrificium laudis, ut lib. I. contra aduers. leg. & Pro-
phet. ca. 20. ubi bis, terque sacrificium laudis vocat id, quod
ferimus secundum ordinem Melchisedech, ex pane, vinoque
factum. Quod si sacrificium laudis, non sunt laudes, quæ
tur voce, sed est ipsa oblatio corporis Domini; inquit
falsum quod Kemnitius dicit, nos cõuertisse sacrificium
dis in silentiarium murmur; non enim in voce, sed in actu
hoc sacrificium consistit. Et falsum est etiam, quod Kemnitius
addit, nos detorsisse sacrificium laudis ad mimicam repræ-
tationem: non enim rei præteritæ repræsentatio, sed vera
realis oblatio præsentis corporis Domini est sacrificium
quod nos propriè in Ecclesia immolamus.

DECIMA obiectio, & Kemnitij TERTIA, est contra
verba Canonis: *Reddunt tibi vota sua aeterno Deo Sine, et*
Dicit enim Kemnitius, olim in Ecclesia usum fuisse, ut
illa verba Psalm. 116. *Vota mea Domino reddam, gratias ag-*
rentur Deo pro beneficiis; sed nunc sublato antiquo
Canonem Missæ referre illa verba ad Missas votiuas, quæ
ta pecunia celebrari iubentur.

RESPONDEO; Ista omnia calumniæ, & mendaciæ sunt
enim Canon per vota intelligit Missas votiuas, sed pia desin-
ria, & oblationem astantis populi; dicuntur enim hæc verba
in omnibus Missis etiam non votiuas, & ab iis, qui pecuniam
nunquam accipiunt, vel acceperunt pro Missæ celebratione.

Sed Kemnitijs probare debuisset aliquo testimonio, quæ tam audacter affirmat.

VNDECIMA obiectione, quæ est Kemnitij *QUARTA*, est contra illud: *Et memoriam venerantes*; obiicit enim Kemnitijs, quod olim in Ecclesia vsus fuerit prædicandi memorias Martyrum, & certamina, ac victorias ipsorum: nunc autem Canon Missæ solùm præscribat memoriam per nominum recitationem, idque submissa voce.

SED & in hac obiectione, præter calumnias, & mendacia inuenimus nihil. Veteres enim non in Liturgia, sed in concionibus, & lectionibus Martyres prædicabant, quod & nos facimus tum in concionibus ad populum, tum in lectionibus, quæ assidue decantantur in Horis Canonicis: alioqui profertur ex Liturgia Basilij, vel Chrysostomi, vel qualibet alia, iste vsus prædicandi res gestas Martyrum; certè nihil in eis nisi nomina inueniuntur, vt in nostra Liturgia cernimus.

DVODECIMA obiectione, quæ est *QUINTA* Kemnitij, pugnat cõtra inuocationem, quæ annectitur memoriæ Sanctorum: sed nihil noui adfert præter ea, quæ supra refutauimus, cum ageremus de Missis in honorem Sanctorum, cap. 8.

CAPVT XXII.

De veritate secunda orationis Canonis.

ALTERA oratio Canonis incipit in illis verbis: *Hanc igitur oblationem seruitutis nostræ, &c.* in qua continentur quatuor petitiones. *PRIMA*, vt oblationem nostram Deus placatus accipiat. *SECUNDA*, vt dies nostros in sua pace disponat. *TERTIA*, vt ab æterna damnatione nos eruat. *QUARTA*, vt in electorum grege nos numeret.

Contra hanc orationem est *PRIMA* obiectione Lutheri: *Hic rursus, inquit, offert panem, & vinum, & fideles liberentur ab æterna damnatione. Tantam efficaciam panis, & vino tribuunt: nam ad hanc redemptionem nullius est momenti mors, & passio Filij Dei.*

RESPONDEO; Calumniæ sunt, non argumenta, quæ hinc à Luthero obiiciuntur: non enim sacerdos orat, vt per oblationem panis, & vini liberemur ab æterna damnatione, sed orat Deum, vt ipsam oblationem panis, & vini accipiat, vt materiã sacrificij futuri, & eam videlicet benedicat, & sanctificet.

Gggg 3 Deinde

Deinde adiungit alias tres petitiones, supra enumeratas, non precatur eas impleri per oblationem panis, & vini, sed per eundem Christum Dominum nostrum.

SECUNDA obiectio est Kemnitij, SEXTA apud ipsam *Vetus Ecclesia*, inquit, *obtulit Deo in celebratione Eucharistiae preces pro impetrandis per Christum beneficiis temporali- & aeternis: ad hoc sacrificium precum commodè referrunt haec Verba; Hanc oblationem placatus accipias, & sacrificium Verò Canon hac transfert ad mimicam sacrificii representationem panis nondum consecrati, & orat. Sr Deum ita accipiat, Sr propter illam dies nostros in sua pace dignetur, & à damnatione nos eripiat.*

RESPONDEO; Quòd verus Ecclesia obtulerit Deo preces pro beneficiis per Christum impetrandis, verissimum est, idem nostra Ecclesia in hac ipsa oratione Canonis facit. Me- dacium enim est apertissimum Kemnitij & Lutheri, quòd hic petamus beneficia propter oblationem panis: ipsa enim oratio non est obscura, neque ambigua, neque aliud continet, nisi quatuor petitiones: *Per Christum Dominum nostrum.*

Quòd autem Kemnitius dicit, illud: *Hanc oblationem* se commodè referrì ad sacrificium precum, & contra Kemnitium, & contra veritatem est. Contra ipsum Kemnitium, quia ipse in prima obiectione referebat ad eleemosynas illa verba primæ orationis: *Hæc dona, hæc munera.* At de eadem oblatione loquitur Canon in prima & in secunda oratione, vt patet ex illa particula (Igitur) *Hanc oblationem, &c.* Quare si in prima oratione agebatur de eleemosynis, & in hac secunda agitur de eleemosyna: per Kemnitium sibi ipse repugnat. Est autem id totum contra veritatem, quia de eadem oblatione agitur in prima, secunda & tertia oratione Canonis. In tertia autem perspicue oblatum dicitur, per oblationem intelligi debere oblationem panis consecrandi, cum expressè dicatur, vt fiat nobis corpus, & sanguis, &c. non igitur ad eleemosynam, nec ad orationem, sed ad Eucharistiae sacrificium referendum est, quidquid dicitur in his orationibus.

CAPVT XXIII.

De veritate tertia orationis Canonis.

RATIO TERTIA Canonis incipit ab illis verbis: *Quam oblationem tu Deus in omnibus; & continuatur vsq; ad finem consecrationis.*

PRIMA obiectio Lutheri est loco supra notato, qui obiicit nos hic orare pro Christo, & mediatores nos facere inter Christum, & Patrem, ac Deum rogare, vt benedicat, & sanctificet corpus, & sanguinem Christi.

AT Lutherus non videtur memor fuisse verborum Canonis, cum hæc scriberet: non enim oramus pro Eucharistia consecrata, sed pro pane, & vino consecrando, neq; petimus, vt Deus benedicat, & sanctificet corpus, & sanguinem Christi, sed vt benedicat, & sanctificet panem, & vinum, vt per eam benedictionem, & sanctificationem fiat corpus, & sanguis Dñi.

SECUNDA obiectio est eiusdem Lutheri ibidem contra illa verba: *Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, acceptabilemq; facere digneris: Porrenta, inquit, illa verborum neque ego intelligo, nec stolidus ille qui scripsit.*

AT ista eadem verba habentur apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & exponuntur multis, & variis modis elegantissimè ab Alcuino, Amalario, Ruperto, Hugone, Innocentio, Bonauentura, & aliis. Literalis expositio, vt ex Alcuino, & Hugone atque Innocentio colligitur, hæc esse videtur. Petimus a Deo, vt ipse oblationem nostram consecrando, benedictam ex prophana efficiat; eandem approbando, faciat adscriptam, id est, adscribat, & numeret inter dona, quæ ipsi probantur; confirmando ratam efficiat, id est, stabilem, & firmam, vt fructum eertum, & perpetuum ad nos referat: rationabilem quoque faciat, vt non solum bona, sed etiam benè, rationabiliter, & prudenter offeramus, ac sit rationale obsequium nostrum, iuxta Apostolum Roman. 12. Denique acceptabilem faciat, id est, ita vndique benè se habentem, non solum ex parte doni, sed etiam ex parte Ministri offerentis, vt digna sit, quæ a Deo acceptetur. Vide plura apud auctores allegatos.

TERTIA obiectio est Kemnitij SEPTIMA apud ipsum. Scribit autem Kemnitius hanc orationem haberi quidem apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 5. & apud Augustinum

Gggg 4 referente

referente Gratiano canone Vtrum, de consecrat. dist. 2. scilicet sensum habere ista verba apud Ambrosium, & Augustinum, alium autem apud Pontificios: apud illos enim refectionem sumptionem Sacramenti, apud nos ad representationem.

SECOUNDO in multis peccat Kemnitius. PRIMO, quod non probat id, quod se probaturum suscepit. Volebat enim, ut supra notauimus, demonstrare errores Canonis; quæ autem nunc adfert, non pugnant contra Canonem, sed contra sensum, in quo illum Pontificij accipiunt.

SECUNDO, perperam allegat Augustinum: nusquam enim illa exstant apud Augustinum; sed partim apud Ambrosium loco notato, partim apud Paschasium in libro de corpore Christi, cap. 4. quamuis in hac re Gratianus quoque videtur fuisse deceptus.

TERCIO, fallitur apertè, cum scribit, Augustinum illa verba *Benedictam, adscriptam, ratam, rationabilem, &c.* interpretari de sumptione Eucharistiæ, quasi, iuxta errorem Lombardorum, in sola sumptione putauerit Augustinum panem esse corpus Christi, per quod benedicimur, adscribimur, &c. Nam Augustinus, ut dixi, nusquam habet aliquid eiusmodi: Ambrosius autem, ex quo Paschasius, & Gratianus, perit; non de sumptione, sed de consecratione illa commentum ponit, ut patet legenti caput 5. lib. 4. de Sacramentis. Non obstant illa verba eiusdem AMBROSII, quæ falso Kemnitius Augustino tribuit: *Quia in Baptismo similitudinem membris Christi accepimus, similitudinem quoque carnis, & sanguinis eius sumamus.* Nam illa dicuntur ab Ambrosio alio loco in libro de officiis cap. 4. lib. 4. & ad alium finem.

QUARTO, mentitur Kemnitius, nomen oblationis in oratione Canonis: *Quam oblationem tu Deus, &c.* à Pontificiis detorqueri ad actionem sacrificuli, cum reuera de pane, & vino dicatur. Nullus enim tam fuit vnquam absurdus, vel insipidus, ut non videret nomen oblationis hoc loco ad panem & vinum, non ad actionem posse referri, siquidem à Deo possumus, ut hanc oblationem ita benedicat, ut ea fiat nobis corpus, & sanguis Christi. Quis enim vel per somnium dicere actionem debere fieri corpus Christi? Sed bene facit Kemnitius, cum ista mendacia de Catholicis fingit, quod nullum citat, neque librum vllius nominatim indicat, ne videlicet mendacium statim deprehendatur.

CAPVT XXIV.

De veritate quarta orationis Canonis.

RATIO QUARTA illa est, quæ proximè post consecrationem habetur in illis verbis: *Vnde & memores Domine, &c.* & extenditur vsque ad illud: *Memento etiam Domine.* nam ante (*Memento*) ponitur conclusio; *Per Christum Dominum nostrum.*

PRIMA obiectio contra hanc orationem, est Lutheri, qui iterum obiicit verborum, propter illam adiunctorum multiplicationem: *Hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam.*

SED similia verba habentur apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. & eodem planè spiritu Apostolus scripsit Rom. 12. *Hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationale obsequium.*

SECUNDA obiectio eiusdem Lutheri, & omnium aliorum, qui calūniantur illa verba: *Supra qua propitio, ac sereno & vultu respicere digneris;* dicunt enim nos hinc orare pro Christo, & reconciliare velle Filium Patri. Suspiciantur etiam quidam illorum, hæc verba fuisse olim ante consecrationem, nunc autem ab indocto Canonis collectore posita esse post consecrationem.

SED facilis responsio est; nam in primis habentur ista etiam apud Ambrosium post consecrationem lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. Omnes item Græcæ Liturgiæ post verba consecrationis ponunt orationem pro donis preciosis, & sanctificatis; quare non est nouus, sed antiquissimus ritus orandi pro oblatione iam consecrata. Neque hoc est orare pro Christi reconciliatione apud Patrem, sed pro nostra potius infirmitate: etsi enim oblatio consecrata ex parte rei, quæ offertur, & ex parte Christi principalis offerentis, semper Deo placeat; tamen ex parte Ministri, vel populi astantis, qui simul etiam offerunt, potest non placere. Id igitur est, quod petimus, vt Deus benignè respiciat hoc munus vt à nobis offertur. Simile quid certum potest in sacrificiis veterum Hebræorum: illi enim suppliciter postulabant, vt elementer Deus ipsorum sacrificia, ouium, & bouum aspiceret, nec tamen orabant propriè pro ouibus, & bobus; nec mediatores se constituebant inter oues, & Deum, nec reconciliare pecora illa Deo volebant: sed pro se

Gggg s ora-

orabant, & obsequium suum in illis rebus offerendis Deo gratum esse cupiebant.

TERTIA obiectio Lutheri ibidem, vbi reprehendit illud: *Sicut accepta habere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium Patriarche nostri Abrahe.* Videtur enim non plus tribuere hoc loco efficaciam ipsi Christo pro nobis immolato, quam irrationali pecori.

RESPONDEO; Habentur ista quoque apud Ambrosium lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. Porro comparatio non fit inter sacrificium nostrum, & sacrificium Abelis, & Abraham absolute, sed tantum ratione fidei, & deuotionis offerentium. Id enim optamus, vt det nobis Deus tanta fide, & deuotione sacrificium offerre, quanta Abel, & Abraham obrulerunt; & proinde ex parte Ministri offerentis non minus placeat Deo sacrificium nostrum, quam illorum placuit. Fieri autem comparationem inter sacrificium illorum & nostrum ratione fidei, & deuotionis, non absolute, perspicuum est ex eo, quod sacrificia offerentium & bouum absolute, & per se nihil habent, vnde placere eorum cumque placare possint. Quare B. Paulus Hebr. xi. non sacrificium Abelis absolute placuisse, sed propter fidem inquit, plurimam hostiam Abel, quam Cain obtulit. *Moses: Respexit, inquit, Deus ad Abel, & ad munera*

QUARTA obiectio Lutheri, contra id quod sequitur, quod tibi obtulit summus Sacerdos tuus Melchisedech. Mendacij Canonem arguit Lutherus: *Mentuntur, inquit, eo, quod asserunt Melchisedech sacrificasse panem, & vinum*

RESPONDEO; Non habet Canon Missae, Melchisedech sacrificasse panem, & vinum, sed solum sacrificium aliquod obtulisse; quod quidem qui mendacium esse dicit, mendacium facit Spiritum sanctum, qui per os Pauli Hebr. 5. 6. & 7. Melchisedech sacerdotem fuisse testatur; & per eundem Paulum Hebr. 5. & 8. docet, omnem sacerdotem aliquid habere de re, quod offerat. ADDE, quod Melchisedech panem, & vinum sacrificasse, satis a nobis libro superiori, demonstratum est. Adde VLTIMO, quod hanc partem Canonis, vbi Melchisedech summus Sacerdos appellatur, non solum agnoscit Ambrosius lib. 4. cap. 6. de Sacramentis, sed etiam auctor quatuor quæstionum noui ac veteris Testamenti apud Augustinum contra Iulianum quæst. 109. Est autem auctor ille Ambrosij æqualis, vnde colligitur.

QUINTA obiectio eiusdem contra illud: *Iube hac perferri, per manus S. Angeli tui in sublime altare tuum*; absurdum enim videtur, vt sacerdos petat deferri in cœlum, quod ipse paulò post consumpturus est. Nec minus videtur absurdum, vt altare aliquod esse cogitetur in cœlo.

RESPONDEO; Non tam crassè hæc intelligenda sunt, vt existimemus in cœlo altare aliquod corporale, & sensibile erectum esse, atq; ad illud reipsa, & corporaliter Sacramentum corporis Domini manibus Angelorum oportere deferri: altare tamen aliquod, spirituale videlicet, in cœlo esse, vt etiam tabernaculum, thronum, incensum, tubas, coronas, palmas, & alia id genus, nemo negare potest, qui Scripturas negare noluerit. Siquidem Apocal. 6. 8. 9 & 14. sæpe legitur, altare aureum in cœlo coram oculis Dei: Apocal. 4. leguntur in cœlo throni, tubæ, & coronæ: Apocal. 7. leguntur etiam palmæ in manibus Sanctorum: Apocal. 8. legitur thuribulum, & incensum: Apocal. 21. legitur tabernaculum, cuius etiam tabernaculi cœlestis meminit Christus, Luca 16. & Paulus Hebr. 8. & 9. Eiusdem altaris in cœlo positi meminerunt Irenæus lib. 4. cap. 34. & Augustinus in Psalm. 25. in illud: *Lauabo inter innocentes manus meas*. non igitur somnium Catholicorum, sed ipsa diuina Scriptura altare in cœlo constituit.

Porro altare istud cœleste, vel Christum ipsum significat, per quæ ad Deum orationes, & oblationes nostræ ascendunt: vel certè altare dicitur esse in cœlo, quia in cœlo recipiuntur sacrificia, quæ Deo vero immolantur in terris. Deferri autem sacrificia nostra ad Deum per manus Angeli, nihil est aliud, nisi Angelorum intercessione iuuari, & commendari Deo nostrum obsequium, & cultum, quem illi immolando exhibere desideramus. Neque dissimile est, quod legimus Tobia 12. & Apocal. 8. orationes nostras ab Angelis deferri ad Deum: neque enim Angeli voces, & verba nostra corporalia sursum deferunt, sed vota, & desideria nostra intercessione sua Deo commendant. Itaque frustra, & ineptè argumentatur Lutherus, non posse sacrificium deferri in cœlum, cum totum consummatur in terris.

SEXTA obiectio eiusdem contra illud: *Vt quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus*: reprehendit enim Lutherus, quod sacerdos loquatur quasi de multis communicantibus, cum solus ipse sit communicaturus.

RESPON-

RESPONDEO; Non loquitur absolutè de multis, nec uno: sed orat, ut quotquot sumperint, siue vnus, siue multi, si sint, vtiliter sumant. Sed de hac re suprâ etiam aliquid dicemus, cùm ageremus de Missa priuata.

SEPTIMA obiectio est Georgij Maioris, qui reprehendit illud: *Panem sanctum Vita eterna, & calicem salutaris perpetuae*, quæ verba suspicatur adiecta ab aliquo indocto, & superstioso, qui sibi persuaserat, Christum in Missa Deo Patri referri. Id autem probat, quia cùm paulò antè in eadem precatur: *Offerimus de tuis donis, ac datis*; quæ sine dubio eleemosynas, quæ à populo offeruntur, referenda sunt: non potuit nisi indoctus aliquis, sermonem de eleemosynarum tantum, continuò transferre ad Christum.

RESPONDEO; Verba quæ adiecta ab aliquo indocto suspicatur Maior, habentur etiam apud Ambrosium lib. 4. de sacramentis, cap. 6. tanquam vsitata, & recepta in tota Ecclesia; & quædam similia habentur etiam in Liturgiis Græcis, Iulij, Basilij, & Chrysostomi, & apud Clementem lib. 8. Constitutionum Apost. cap. 17. Neque malè coherent ista cum *De tuis donis, ac datis*; nam illa possunt referri ad panem & vinum, ex quibus fit Eucharistia, vt sensus sit; Offerimus hostiam puram, panem sanctum, & calicem salutis, quæ creaturis tuis à te datis, & donatis, ex pane scilicet, & vino consecrationem habemus: sic exponit Innocentius lib. 2. cap. 3. de mysteriis Missæ. Possunt etiam referri omnia ad Eucharistiam, siue ad Christum, vt in Eucharistia existit rectissimè enim dicitur Christus, Dei datum, & donum. Christus enim loquitur Isaias, cap. 9. *Filius datus est nobis*. & ipse Christus Ioan. 3. *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum vnigenitum daret.* & ipsum Sacramentum, & sacrificium nobis clarissimum est Dei donum, & datum?

OCTAVA obiectio est Kemnitij, qui fatetur illud: *Vnde memores*, sumptum esse ex veteribus; sed ait apud illos altare sic recitari consueuisse, cùm Cyrillus dicat fuisse annuntiationem, & Dionysius vtatur verbo $\mu\eta\mu\epsilon\mu\omicron\varsigma$: in Canone autem Pontificio cautum esse, vt submissa voce legatur.

RESPONDEO; Neq; hæc obiectio vllum in verbis Canonis errorem, aut vitium inesse demonstrat, quod tamè solent aduersario propositū erat; neq; aliquid solidi adfert. Nam illud: *Vnde & memores*, legitur post verba consecrationis scilicet

to, non solum apud Latinos, sed etiam apud Græcos: in Missa enim Basilij notatur secretò id esse dicendum, & ea oratione finita, voce alta pronuntiandum, *Tua ex tuis*. Quod item de mutatione ista vocis in fine orationis, legimus in Missa Chrysofostomi. Porro Cyrillus catech. 5. mystag. vbi Liturgiam explicat, non meminit huius orationis, neq; enim omnia exponit: quare viderit Kemnitius vbi legerit, quod ex Cyrillo citauit. Sed neq; negamus, in Missa annunciari mortem Domini iuxta Apostolum 1. Cor. II. sed vt supra non semel diximus ex Augustino lib. 20. contra Faustù, cap. 18. id non tam verbis, quam oblatione, & participatione corporis Domini faciendum est. Dionysius verò de Eccles hierar. cap. 3. vbi ritum Liturgiæ describit, meminit quidem hymnorù, quibus laudantur Christi opera, sed eos ponit ante verba consecrationis, & etiã in fine, cum aguntur gratiæ Deo post Communionem: proinde non loquitur Dionysius de ista oratione: *Vnde & memores*. Sed licet Kemnitio in Patribus ludere, & ex qualibet voce, quidlibet concludere.

NONA obiectio eiusdem Kemnitij: *Antiquitus*, inquit, *de oblati à populo donis, & datis sumebatur, quod sanctificabatur verbo Christi, & fieret Eucharistia corporis, & sanguinis Domini, & hac sumptio, & sanctificatio dicebatur oblatio. Nunc cum mos ille non seruetur, & verba transferuntur ad representationem sacrificuli.*

RESPONDEO; Et hoc quid facit contra verba Canonis, quæ aduersarius oppugnanda suscepit? & nonne mendacium est aperrissimum, quod verba transferantur à Catholicis ad representationem sacrificuli? omnes enim Catholici verba illa: *Offerimus præclara Maiesitati tue*, de quibus aduersarius loquitur, referunt ad ipsam hostiam puram, & sanctam, consecratam per consecrationem ex Dei donis, & datis, vt verba ipsa Canonis sonant, non ad aliquam representationem. Impertinens autem est, vtrum panis, & vinum, vnde fit Eucharistia, sint à populo data, an à sacerdote oblata: vndeunque enim venerint, Dei dona, & data rectissimè nominantur, & Eucharistiæ materia esse possunt.

DECIMA obiectio eiusdem. Reprehendit illa verba: *Supra qua propitio, ac sereno vultu, &c.* vbi horrendam comparisonem fieri dicit inter Christum, & bruta animalia, quæ ab antiquis immolabantur. Et addit hanc orationem apud Basilium

lium

lium exstare ante consecrationem, vbi comparatio fit fac-
cij Abelis, Noë, Abraham, & aliorum veterum, cum obla-
tionibus panis, & vini, quæ à populo adferuntur: sed imperio
auctoris Canonis, positam esse post consecrationem, & non
esse factum, vt intolerabilem errorem contineat.

RESPONDEO; Quod attinet ad comparationem Christi
cum brutis animalibus, iam antè solutum est argumentum
in 3. obiectione Lutheri. Quod verò ad transpositionem per-
tinet, falsum est hanc orationem esse transpositam; con-
stat enim ex Ambrosio lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. eam fuisse post
consecrationem, etiam tempore Basilij; Ambrosius enim
eam legit post consecrationem, æqualis Basilij fuit. Neque
stat, quod apud Basilium alia quædam similis oratio habeatur
ante consecrationem, nam in vtroque loco ea oratio rectè
potest. Vnde in nostro Missali habetur quædam similis
ante consecrationem, vt idem Kemnitius annotauit, in Cal-
secreta Dominicæ septimæ post Pentecosten: & tamen
habetur post consecrationem in loco, de quo nunc agitur.

VNDECIMA obiectio eiusdem, est contra illa verba
hac perferri, &c. Nam INPRIMIS absurdissimum
monstrat Kemnitius, quod petamus Christi corporem
in cœlum ab Angelis deferri, cum Apostolus
dicat Christum iam dudum in cœlum ingressum esse.
DE affirmat, hæc verba debere ante consecrationem legi
preces, & eleemosynas esse referendas. Id probat tem-
næo, qui lib. 4. cap. 34. dicit orationes, & eleemosynas
ad altare, quod est in cœlo; tum ex Augustino, can. Vnde
consecr. dist. 2. tum ex cap. 12. Tob. & cap. 5. Apocal. vbi
dicuntur ab Angelis in cœlum deferri.

RESPONDEO; Fatemur absurdissimè dici Christi
nunc primùm in cœlum ab Angelis corporaliter oportere
ferri: sed nemo Catholicorum ita sentit, aut loquitur.
enim, vt paulò antè explicuimus, docemus oblationem
poris Christi ab Angelis in cœlum deferri, quatenus
sua prece nostrum obsequium Deo commendant: quod
Kemnitius de precibus, & eleemosynis dicere cogit.
ab Angelis in cœlum deferri ex Tobia, Ioanne, & Irenæo
lò antè docebat. Neque enim dicturus est eleemosynas
& corporaliter in cœlum deferri: quid enim pauperibus
mosynæ prodesse, si reipsa deferrentur in cœlum?

modo deferri possunt in cœlum, si à pauperibus consummantur? Non igitur est absurdum, vel, ut ipse loquitur, horredum, sacrificium Eucharistiæ in cœlum ab Angelis deferri, si id spiritualiter, ut par est, intelligatur.

Quod attinet ad ALTERAM partem obiectionis, falsum est hæc verba fuisse olim posita in Canone ante consecrationem. Nam, & Ambrosius ea legit post consecrationem, lib. 4. de Sacramentis, cap. 6. & ita etiam habent Liturgiæ Jacobi, Clementis lib. 8. constit. Basilij, & Chrysostomi, ut planè miranda sit audacia istorum nouatorum, qui ob leuissimas ratiunculas de iis rebus iudicant, quas omninò ignorant. Locus enim Tobie, & Apocalypsis nihil faciunt aduersus sententiam nostram, sed eam potius explicant, & confirmant. Locus Irenæi deprauatè adducitur: non enim de eleemosyna, sed de Eucharistia loquitur Irenæus, ut supra ostendimus lib. 1. de sacrificio, cap. 8. & etiamsi de eleemosyna Irenæus loqueretur: quid inde Kemnitius lucraretur? Num quia Irenæus de eleemosyna alicubi scribit, eam in cœleste altare deferri solitam, idè oratio ista Canonis de eleemosyna intelligèda erit, cum eam orationem Irenæus ne nominet quidem?

Quod autem adducitur ex Augustino, ut supra dixi, non est Augustini testimonium, sed rapsodia quædam fragmentorum ex Ambrosio, Paschasio, & aliis: in qua rapsodia non seruatür ordo Liturgiæ. Nam primò ille auctor meminit consecrationis, qua panis vertitur in carnem, & vinum transit in sanguinem: deinde allegat illa verba: *Iube hæc perferri, &c.* tum subiungit illa: *Hanc oblationem benedictam, ratam, &c.* Sicut igitur contendit Kemnitius, illud: *Iube hæc perferri*, fuisse olim ante consecrationem, quia ista verba ponuntur ab auctore illius Canonis ante illa: *Hanc oblationem benedictam, ratam, &c.* ita nos contrà demonstramus, fuisse post consecrationem, quia ponuntur post ipsam consecrationem ab eodem auctore: sed veritas est, non seruari ab illo auctore ordinem Liturgiæ.

Sed illud hoc loco minimè prætereundum est, esse in isto testimonio duo quædam contra Kemnitium. PRIMO exponitur in hoc testimonio illud: *Iube hæc perferri*, de pane consecrato, ut nos existimamus, aut certè de consecrando, ut vult Kemnitius: ergo non de eleemosyna intelligi debet, ut idem Kemnitius contendit; proinde contra se hoc testimonium Kemni-

Kemni-

Kemnitius attulit. SECVNDO in hoc testimonio appetimus, virtute Spiritus sancti ex pane fieri carnem, & transire in sanguinem, quod est contra omnes Lutheranos, qui negant transubstantiationem.

CAPVT XXV.

De veritate quinta orationis Canonis.

QVINTA oratio illa est: *Memento etiam Domine, etc.* in qua fit memoria defunctorum.

PRIMA obiectio Lutheri est, qui hanc orationem secum ipsam pugnare, seque ipsam destruat affirmat. Nam hic oramus pro iis qui dormiunt in somno peccatis, & qui in Christo requiescunt: & tamen eis precamur cum refrigerij, lucis, & pacis. Si dormiunt, ac requiescunt, quid illis refrigerium petimus? si pacem habent, cur pacem illis optamus?

RESPONDEO; Pacem illi quandam, & quietem habent, quia certi, ac securi sunt de premio aeternae felicitatis, & liberi sunt à bello tentationum, & concupiscentiae, & opere malo: sed nondum pacem, & quietem habent, quia timoris, & à desiderio visionis diuinæ. Nec poterat aptior oratio componi, ut solis iis conueniret, qui in purgatorio. Nam qui sunt in gehenna, ij nullam pacem, & quietem habent: qui sunt in regno, omnem pacem, & quietem possident: soli sunt ij, qui in purgatorio exercentur, qui ita in somno peccatis requiescunt, ut adhuc refrigerio, & pace indigeant.

SECVNDA obiectio, est Kemnitij DVODECIMA, qui dacter affirmat, olim solam memoriam defunctorum habuisse solitam, ad imitationem scilicet, & in testimonium, quod membra apud Deum viuunt, teste Dionysio: postea ad illam memoriam accessisse etiam preces pro defunctis: postremo legimus, quod ipsum pro defunctis offerri coeptum; ita nimirum perlatum veterum instituta in superstitiones degenerasse.

RESPONDEO; Multa de hac re supra diximus, cap. 7. etiam ex Tertulliano antiquissimo auctore ostendimus, quod offerendi pro defunctis, ut non possit non esse mendacium, quod hic scribit Kemnitius, instituta veterum paulatim degenerasse in abusum. Hoc loco solius Dionysij testimonium proferam, ut Kemnitius erubescat, si frontem habet. Dionysius in 1. vs igitur lib. de Eccles. hierar. cap. 7. par. 3. *Accedens...*

Venerandus Antistes precem sacram super mortuum peragit, post quam precem, & ipse eum Præsul salutatur, & suo deinceps ordine qui adstant omnes. Precatur oratio illa diuinam clementiam, & cuncta dimittat per infirmitatem humanam admissa peccata defuncto, eumq; in luce statuatur, & regione viuorum, &c.

CAPVT XXVI.

De sexta oratione Canonis.

SEXTA oratio, quæ & vltima est in Canone propriè dicto, incipit ab illis verbis: *Nobis quoque peccatoribus*, & extenditur vsque ad *Per omnia secula seculorum*, ante Dominicam orationem: concluditur enim totus Canon alta voce illis verbis: *Per omnia secula seculorum*, vt populus totum confirmet, respondendo, *Amen*. Quare feria VI. maioris hebdomadæ, quia totus Canon, qui pertinet ad consecrationem, omittitur, nulla harum sex orationum legitur, nec dicitur, *Per omnia secula seculorum*, sed immediatè post lotionem manuum, fit transitus ad orationem Dominicam.

In hac oratione pro seipso orat sacerdos, ac de suis meritis diffusus, precatur sibi ex diuina misericordia partem, & societatem cum sanctis Apostolis, & Martyribus. Vbi illud est **NOTANDVM**, hic nominari **PRIMO** loco Ioannem. **SECUNDO** Stephanum. **TERTIO** Matthiam: de quibus multi dubitant cur solus Ioannes hic reperatur ex iis, qui nominantur ante consecrationem; & cur Stephanus Diaconus præponatur Matthiæ Apostolo, & cur Matthias in priori ordine non fuerit nominatus. Et quidem Innocentius, & quidam alij, respondet Ioannem bis nominari, quia fuit Apostolus, & virgo; & idè etiam coniungi cum Stephano, qui excellere visus est continentia dono, cum viduis præpositus fuerit. Sed verior mihi videtur VValfridi sententia, cap. 22. qui Ioannem, qui hoc loco nominatur, non Euangelistam, sed Baptistam esse dicit, qui Martyr etiam Domini fuit, & aliquo modo Apostolus, iuxta illud Ioan. 1. *Fuit homo missus à Deo*.

Cur autem Stephanus Matthiæ præponatur, vera ratio est, quia seruat hoc loco Ecclesia ordinem passionis, non dignitatis; prius autem passus est Ioannes, quàm Stephanus, & prius Stephanus, quàm Matthias.

H h h h

Cut

Cur verò Matthias ante consecrationem in Canone
 aliis Apostolis non sit nominatus, existimo causam esse
 simplicem, tum ut esset etiam aliquis Apostolus ex duodecim
 hoc secundo ordine, ac verè dici posset: *Cum tuis Apostolis
 Martyribus*; tum etiam quia Matthias non fuit Apostolus ante
 passionem Domini, neque legitur in ordine Apostolorum
 in Euangeliis. Neque obstat, quòd Paulus quoque non fuit
 Apostolus ante passionem Domini, neque in Euangelio
 nominetur, & tamen in priori ordine recensetur: nam id est
 Pauli privilegium, ut semper cum Petro coniungatur.

Iam contra hanc orationem, est obiectio PRIMA Lutheri,
 qui reprehendit sacerdotem, quòd non precetur hoc locum
 admitti ad consortium Christi, quasi eo non indigeat, sed tu-
 rum ad consortium Sanctorum: & rursus, quòd solum petat
 partem cum Sanctis, cum Christus non partem, sed totum
 thesaurum suum dare paratus sit.

RESPONDEO; Meræ calumniæ sunt. Nam consortium
 Sanctorum, est Christi consortium: id enim petimus, ut in
 Christi, consortium Sanctorum habeamus, non in
 Diaboli consortium impiorum. Quod attinet ad vocem
partem, ea desumpta est ex diuinis literis, quæ per partem
 Sanctis, describunt omne bonum, & felicitatem. Coloss.
dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum. Et Ioan. 17.
Si non lauero te, non habebis partem mecum. Adde
 hanc partem orationis, quam Lutherus ita reprehendit,
 ridet; è contrario Kemnitius vehementer laudat, pag. 247.
altera, inquit, *commemoratione Sanctorum, in Canone veteris
 sunt pulcherrima. Nobis quoque peccatoribus famulus tuus.*
*Hæc absque dubio fuit formula veteris commemorationis San-
 ctorum.* Hæc ille. Vides igitur, Lector, quàm bene conueniat
 discipulo Lutheri cum magistro suo.

SECUNDA obiectio est Lutheri contra illud: *Per quem
 omnia semper bona creas.* Obiicit enim quòd Christum non
 creare existimemus. Huc etiam pertinet obiectio DECI-
 MASEPTIMA Kemnitij, qui more suo contendit, hæc olim ante
 consecrationem dici consueuisse ad eleemosynas populi con-
 mendandas.

RESPONDEO; Hæc verba nusquam inueniuntur in Litur-
 giis, vel apud expositores, ante consecrationem posita: inue-
 niuntur autem post consecrationem apud Alcuinum, & Am-
 latium

larium lib. 3. de officiis Ecclesiasticis, cap. 26. & apud omnes posteriores; quocirca inanis est Kemnitij coniectura.

Nihil autem absurdi hæc verba continent, sed potius aptissime conveniunt in Canonis conclusionem: commemorant enim brevissime omnia beneficia diuina circa hoc Sacramentum, inchoando à prima productione materiae, vnde illud conficitur. Itaq; dicimus à Deo per Christum hoc Sacramentum ratione materiae, **P R I M O** creari, cum panis videlicet creatur. **S E C V N D O** sanctificari, cum dedicatur per primam oblationem ad Sacramentum conficiendum. **T E R T I O** viuificari, cum efficitur mysterium vitæ, & in verum corpus Domini, & in ipsum Christum, qui est vita nostra, conuertitur per consecrationem. **Q U A R T O** benedici, cum omnis benedictionis effectum recipit, vt scilicet Sacramentali efficacia caput cum membris vniat. **Q U I N T O** denique, nobis præstari, cum ad sumendum, vt ex eo vitâ hauriamus, datur. Ita Alcuinus totum hunc locum exponit, & post eum Hugo lib. 2. de officiis diuinis, cap. 36.

C A P V T XXVII.

De oratione Dominica, & sequentibus orationibus.

POST Canonem sequitur oratio Dominica, & quedam aliæ orationes, quibus ad Communionem præparamur, & hic incipit **Q U A R T A** pars Missæ. Quamuis enim Innocentius, & alij recentiores, includant intra Canonem etiam orationem Dominicam, & aliqua aliâ; tamen Gregorius lib. 7. epist. 63. & Strabo cap. 22. scribunt, orationem Dominicam legi post Canonem. Porro Dominica oratio habetur in omnibus Liturgiis, & præterea legendam esse ad Missam, perspicuum est ex Cyrillo catech. 5. myst. ex Ambrosio lib. 5. de Sacramentis, cap. 4. ex Hieronymo lib. 3. contra Pelagianos, ex Augustino epist. 59. ad Paulinum, & ex Gregorio li. 7. epist. 63. & ex Concilio IV. Toletano, can. 17. Post eam orationem, subiungitur oratio quædam, quæ incipit: *Liber a nos, que sumus, Domine, ab omnibus malis, &c.* quâ reprehendit Kemnitius obiectione 14. quia in ea sit mentio intercessionis Sanctorum; sed de hac re satis multa dicta sunt, cap. 8. Adde, quod hæc oratio habetur apud Alcuinum, & alios veteres, proinde antiquissima est.

Sequitur deinde alia oratio dum hostia frangitur, & commisce-

H h h 2

misce-

miscetur corpus Domini cum sanguine: *Pax Domini, &c.*
Hæc commixtio, & consecratio. Et quidem: *Pax Domini, Lu-*
thero, & Kemnitio non displicet; displicet autè valde id quod
sequitur: Hæc commixtio, & consecratio, &c.

AC PRIMVM obiicit Lutherus, blasphemum esse, quod hic
 dicitur de commixtione corporis Christi cum sanguine, cum
 vnus sit Christus, & indiuisus.

RESPONDEO; Non intelligunt Catholici, corpus & san-
 guinem in propria specie commisceri: id enim sciunt fieri non
 posse, nisi Christus iterum vulneretur; sed in specie panis, &
 vini. Quemadmodum enim ratione specierum, dicitur vitu-
 ri, tangi, & frangi, ita etiam ratione earundem dici potest
 commisceri.

SECUNDO obiicit, absurdum esse vt dicatur cum ista
 tione fieri consecrationem, cum iam antea per verba Domi-
 ni facta sit consecratio.

RESPONDEO; Illud verbū, *Consecratio*, non habetur
 Amalarium lib. 3. cap. 31. & apud Innocentium lib. 5. sed
Fiat commixtio corporis, etc. quocirca nonnulli superstitiosi
 esse credunt. At Ordo Romanus distinctè habet: *Commu-*
& consecratio. & eodem modo legit Micrologus, cui
 fuit auctor Ordinis Romani antiquior Amalarium, & In-
 nocentio. Neq; habet aliquid incommodi ea
 bene intelligatur: non enim petimus vt nunc fiat consecratio
 sed vt consecratio antea facta, sit nobis ad vitam æternam
 lutaris. Possset etiam fortassè commodè responderi, quod
 loco de noua quadam consecratione, quæ ex commixtione
 nunc primùm exurgit. Nam in Liturgia Iacobi, vbi fit eorū
 monia commixtionis, leguntur hæc verba: *Vinum est, & Iu-*
stificatum. Porro hæc consecratio nihil est aliud, nisi
 quædam significatio Sacramentalis: vt enim consecrati dicitur
 quod acquirit Sacramentalem significationem; ita etiam
 dicitur iterum consecrari, quod acquirit aliam significatio-
 nem Sacramentalem. Significatur autem per illam commix-
 tionem, resurrectio Domini, vt Amalarium lib. 3. c. 31. & eorū
 alij scribunt: nam in resurrectione iterum caro Domini cum
 sanguine suo coniuncta fuit. Itaque in illa commixtione, po-
 tuit fit consecratio, dum species illæ, quæ diuisa, Christi mem-
 bra representabant, nunc inter se coniunctæ, resurrectionem
 Domini representant.

TERTIO obiicit idem Lutherus, non rectè tribuisti cõ-
mixtioni vim cõferendæ æternæ vitæ: cùm enim commixtio
illa opus nostrum sit, si eam vim habet salutis conferendæ,
certè opere nostro salutem consequemur.

RESPONDEO; Non esse absurdum, si dicamur opere no-
stro ex diuinæ gratiæ auxilio procedente, salutem nostrâ adi-
pisci. nam & Paulus habet: *Cum timore, & tremore salutem*
vestram operamini, Philip. 2. & *Ore autem confessio sit ad sa-*
lutem, Rom. 10. Sed hoc loco tamen non dicimur propriè sa-
lutem acquirere per commixtionem, & consecrationem, vt
illa opera nostra sunt. Nam commixtio, & consecratio, dicũ-
tur fieri in nostram salutem, non quod ipsa actio commiscen-
di, & consecrandi nos saluet, sed quia res ipsæ commixtæ, &
consecratæ dum à nobis deuotè suscipiuntur, multum pro-
funt ad salutem; vnde hîc dicimus: *Frat sumentibus nobis in*
vitam æternam.

QUARTO obiicit Kemnitius (& est eius obiectio DECI-
MA QUARTA) Canonem Missæ, dum istam commixtionem
fieri iubet, non solùm nõ conuenire cum Scriptura, & Patri-
bus, sed neque cum antiquis Romanis Pontificibus: exstat e-
nim prohibitio Iulij Papæ apud Gratianum, canone, Cùm
omne, de consecratione, distinct. 2.

RESPONDEO; Iulius Papa non prohibet commixtionem
quæ fit in Missa, sed eam, quam nonnulli faciebant, cùm po-
pulo Sacramentum Eucharistiæ porrigere volebant. Vnde
Micrologus cap. 18. describit cõmixtionem, quæ fit in Missa,
vt antiquissimam, & legitimam: deinde cap. 19. reprehendit
commixtionem illam, quam Iulius reprehendit. Concilium
Toletanum IV. can. 17. meminit commixtionis, quæ fit in
Missa, eamque probat: Concilium autem Bracarense III. can-
on. 1. prohibet commixtionem, quam Iulius prohibet. Non
est autem verisimile in eadem Hispania, eodem ferè tempore,
contraria decreta condita fuisse: Concilia enim illa eodem
ferè tempore circa annum Domini DC.L. celebrata esse con-
stat. Denique commixtio quæ fit in calice, habetur in omni-
bus Liturgiis Græcis, & in Ordine Romano, necnon apud Al-
cuinum, Amalarium, & omnes alios. Quis autem credat, aut
Iulium damnasse vsu omnium Ecclesiarum, aut omnes Ec-
clesias, & Romanam in primis, obtemperare Iulio noluisse?

Sequitur postea: *Agnus Dei, &c.* quod à Sergio Papa ante
Hhhh 3 annos

annos CM. institutum referunt VValfridus cap. 22. Micrologus cap. 18. & omnes alij. Neq; aduersariis displicet.

Tum sequuntur tres orationes ante Communionem, quæ (vt supra notauimus ex Micrologo, cap. 18.) non præferuntur ordo antiquus Missæ, sed deuotio religiosorum inuenitur. Eorum primam reprehendit Lutherus, ob illa verba: *Non respicias peccata mea, sed fidem Ecclesiæ tuæ*. Dicit enim huiusmodi sacerdotes damnare seipfos, quod affirmant se sine fide obsequere, instar canum, tractare hoc Sacramentum: & hinc factum esse, vt Papistæ sentiant, hoc sacrificium placere Deo ex opere operato, sine bono motu ventis.

At hinc ter peccat Lutherus. PRIMVM enim non dicit Sacerdos se non habere fidem, sed tantum se habere peccata. Probet autem quis non solum fidem, sed etiam charitatem habere, & tamen agnoscere se peccatorem: alioquin nemo iustificatus potest dicere in oratione Dominica: *Dimitte nobis debita nostra*. Sacerdos igitur fatetur se peccatorem, & non habere fidem, quantam hoc mysterium requireret: vnde etiam potest dicere: *Domine non sum dignus*, & idem maualt, vt non respiciat fidem Ecclesiæ, quàm ad suam propriam respiciat. Dignitas enim circa hoc Sacramentum distinguitur in duas, quàm Sacramentum necessariò requirit, & hæc inest, vt quis non habeat conscientiam peccati mortalis. Ista carent, dicuntur indigni, 1. Corinth. II. & grauius peccant accedentes. ALTERA dignitas est, quàm Sacramentum requireret, si non nostram imbecillitatem, sed eius excellentiam respiciamus: & hæc in eo posita est, vt solis radiis, & ipsam Angelis puriores simus; & de hac loquuntur Sacerdotes cum se indignos fatentur.

DEINDE falsum est, Catholicos existimare sacrificium placere Deo, sine bono motu ventis. Nam etiam ipse Minister offerens fortè sit malus, & careat bono motu. Christus principalis offerens non caret bono motu: ideo hinc oramus, vt Deus respiciat fidem, id est, bonum motum Ecclesiæ, quia existimamus sine bono motu alicuius offerentis sacrificium Deo minimè placiturum. Quod si Lutherus agat de bono motu eius, pro quo sacrificium offeritur, distinguendum est, de effectu sacrificij immediato, qui placare Deum, & de mediato, qui est iustificare hominem. Nam si de priore agatur, non est absurdum, sacrificium

desse sine bono motu eius, cui prodest. Quemadmodum enim orare possumus pro dormiente, & indeuoto, vel etiam impœnitente, ita etiam sacrificium offerre: & sicut oratio, ita & sacrificium illi prodesse poterit, licet ignoret quid agatur. At si de posteriore, falsum est, sacrificiū prodesse sine bono motu eius, cum ad hoc potissimum sacrificium offeratur, ut Deus hoc sacrificio placatus, bonum illi motum, id est, conuersionem inspiret.

DENIQUE fallitur Lutherus, cum opus operatum ex sententia Catholicorum, opponit bono motui, quasi idem sit, sacrificium prodesse ex opere operato, & prodesse sine bono motu utentis. Nam Catholici omnes docent, Sacramēta vim habere ex opere operato: & tamen requirūt bonum motum, id est, fidem, & pœnitentiam ex parte suscipientis.

Sequitur illa oratio: *Quod ore sumpsimus, &c.* Et illa: *Corpus tuum Domine, quod sumpsi.* quas Lutherus etiam approbat in formula Missæ, Collectas autem solum reprehendit, quod in eis fiat mentio sacrificij, sed de hac re satis multa dicta sunt.

Sequitur: *Ite missa est.* qua etiam dimissione utuntur Greci, sed per illa verba: *In pace Christi eamus;* & respondetur: *In nomine Domini,* ut patet ex Liturgiis Iacobi, Basil. & Chrysostomi. Porro: *Ite missa est,* ut Alcuinus rectè docet, nihil aliud significat, nisi, *Ite, dimissio conceditur.* de qua re initio primi libri disseruimus. Cur in quibusdam Missis, non dicatur, *Ite missa est,* sed, *Benedicamus Domino,* causam reddit Micrologus cap. 64. Scribit enim, in Missis festiuis populum semper ad Missas conuenire; & idè in fine publicè dimissionem denunciari: in diebus ferialibus, non conuenire, ut plurimum, nisi Clericos, & Monachos, quibus non esse dicendum, *Ite,* sed potius inuitandos ad permanendum in Dei laudibus, cum ipsorum officium sit, in precibus, & laudibus Domini occupari. Sunt tamen Missæ quædam solennes, & ad quas populus concurrit, & tamen in eis non dicitur, *Ite missa est,* sed, *Benedicamus Domino,* ut in Dominicis Aduentus, & Quadragesimæ. Sed hoc fit solum ad significandam mœstitiam illius temporis: videtur enim nescio quid lugubre præ se ferre, quod non publica denunciatur dimissio, sed vnusquisque per se discedit.

Sequitur postea: *Placeat tibi sancta Trinitas.* Quam orationem

tionem arguit Lutherus, quòd dicat in ea rursus omni
Christo: sed hoc solutum est supra in 2. obiectione Luth.
contra 4. orationem Canonis.

Eandem orationem damnat Kemnitiuſ obiectione 1.
dicit, hìc proponi Deo repræsentationem Sacerdotis pro
sacrificio propitiatorio. SED Kemnitiuſ semper hæret in
dem luto: non enim repræsentationem nostram, sed fac-
cium corporis Domini, re ipsa oblatum, Domino commen-
damus, vt illud benignus accipiat, & nobis propitiabile
concedat.

Sequitur Benedictio: *Benedicat Vos, &c.* quem vltim
antiquissimum patet, tum ex Liturgiis Græcis, tum ex Co-
cilio Agathensi, can. 47. vbi populis imperatur, vt diebus
minicis Missæ celebrationi interfint, neque inde ante
dotis benedictionem recedât. De hac benedictione vlt
crologum, cap. 21. vbi probat, non solis Episcopis, sed
Presbyteris licere post Missam populo benedicere. Ita
stolam Damasi de Corepiscopis; & ad Canonem 44. C
Agathensis, vbi id Presbyteris interdictum esse vult
spondet, ea decreta aut intelligenda esse de benedi-
ne Presbyteri, Episcopo præsentem, aut cert
tandem abrogata fuisse. Atque hæc de
sacrificio, pro instituta breui-
rate, dicta sint.

*Finis librorum de Sacramento Eucharistia.
Ad honorem DEI.*

*Coll. Societ. Reg. Paderb.
i b b i.*